

HESIOD I NJEGOVO DJELO

Marko Višić

In the introductory part the author refers to the aristocratic-agonal age as the cradle of Hesiod's literary work. After that follows a thorough analysis of literary and ethical characteristics of Works and Days, as well as detailed overview of the content, meaning, language, poetic and moral value of Hesiod's second epic Theogony, as the earliest history of the creative cosmic forces in the European philosophical thought. The gods divided into harmonious groups, as the personifications of cosmic forces, adhered to the souls of people of Hesiod's time who aspired to harmony and order not only in human but also in divine communities.

1. Aristokratsko-agonalna epoha, kolijevka Hesiodovog književnog stvaralaštva

Dok u mitsko-herojskoj epohi, kao prvoj fazi helenske civilizacije, približno rečeno, u vrijeme mikenske civilizacije caruju kolektivna svijest i kolektivna osjećanja kako vjerskog tako i svjetovnog karaktera, gdje je sve – strasti, osjećanja i akcije – podređeno višem poretku simbolizovanom u polisu,

odnosno u ljudskoj ili pak božanskoj zajednici u koju smrtnici ne smiju nekažnjeno dirati niti je rušiti, dotle se taj poredak epopeje već kod Hesioda počeo raspadati.

Helenski čovjek je u vrijeme epopeje, mada je imao nevolja na pretek i sve morao teško platiti, ipak bio bliži Olimpljanima, zanoseći se svojim heroizmom i junaštvom, što se naročito osjeća u *Ilijadi*, dok već u *Odiseji* vidimo da bogovi čovjeku na uho slabo kazuju svoje misli i namjere; kao da Olimpljani ljude prepuštaju njihovom dobrotvoru Prometeju, pobratimu starosumerskog boga-tvorca En-lila. Rečeno najbolje potvrđuje sudbina mnogopatnoga Odiseja koji se vlastitim umom dovija kako da se izbavi iz nevolja u koje ga je gurnuo bog Posejdon.

Nema sumnje da to predstavlja početak realnijeg sagledavanja života, klicu praktičnog umovanja i dovijanja u teškoj svakidašnjici, čemu su podosta doprinijeli novi socijalno-ekonomski i politički odnosi nastali u aristokratsko-agonalnoj epohi koje naš slavni helenist Miloš N. Đurić sažeto prikazuje ovako: „Velika kolonizacija na severu, zapadu i jugu, iščezavanje starih patrijarhalnih kraljevstava koje je opevao Homer, zatim, žestoke ustavne borbe u svim starim aristokratijama, staleški sukobi i političko osveščivanje širokih narodnih slojeva i, najzad, filozofijska i religiozno-mistička borba protiv naivnog tradicionalizma – sve je to obogatilo i proširilo vidike helenskog života i moćno unapredilo samostalnost čoveka pojedinca.“¹

Nikakvo čudo što se pojedinac, usljed novih okolnosti koje su dovele do toga da se san bogolikih ljudi rasprši u nepovrat, stao osvješćivati, što je dovelo do stvarnijega sagledavanja života i svijeta, a to opet kako do kolektivne tako i individualne samosvijesti, samopotvrđivanja.

Čovjek ove epohe stao je uviđati i dublje sagledavati uzroke bijede, nevolja i nepravde, usljed čega je postao osjetljiviji i

---

¹ Up. Đurić, *Istorija* 150.

svjesniji događaja koji se odvijaju oko njega. Shodno tome, ljudi koji posjedovahu dar muza, što će reći zapažanje, osjećanje i izražajnost doživljenog, nastojahu da to iznesu onako kako su ga sami doživjeli, osjetili i zapazili kako bi ih kao umjetničke tvorevine mogli predati širim krugovima. To listom čine pjesnici ove aristokratsko-agonalne epohe, to jest helenski liričari koji odreda uranjaju u vode života svoga vremena koji zacijelo jeste tegoban, ali baš zato i ima svoje čari i draži. Taj svakodnevni život kod liričara izaziva duboka lična osjećanja, jer se u njemu može štošta primijetiti, naučiti i doživjeti. Tako se lirski pjesnik sve više udaljava od mirnog epskog izlaganja približavajući se svakodnevnom životu, pritom tražeći priliku da izrazi ono što doživljava i osjeća, sve to oblikujući riječju i melodijom, upravo onako kao što su se u to vrijeme stali oblikovati i oblagorođivati politički antagonizmi i strasti, time omogućujući stvaranje razumnog, na zakonu zasnovanog poretka, države. Treba posebno istaći razvitak i etičko pročišćavanje helenske religije mitško-herojske epohe. Lirski su pjesnici, na čelu s Hesiodom, nastojali da staru homersku religiju oblagorode pročišćujući je od suviše prizemnih osobina. To se oplemenjivanje ogledalo kako u sistematizaciji helenske teogonije i kosmogonije tako i u vajarstvu i arhitekturi koji helenskoj religiji i kulturi osiguravahu besmrtnost.

To pročišćavanje i sistematizovanje duhovnog nasljedstva, kao i borba i rvanje sa spoljnim i unutarnjim suprotnostima leži u suštini helenskog agonalnog, takmičarskog duha koji se nikada nije mirio s postignutim. Agonalna, što će reći takmičarska osobina helenskog karaktera već je kod Homera oličena u Èridi² koja je, međutim, surova i zlotvorna. Kao takva nije oličene plemenitog nadmetanja u okviru zajednice pa se kod Homera agon javlja kao želja za samopotvrđivanjem, po onoj: „Svagda najbolji biti i odličan između drugih.“

---

² Up. *II*. IV 439–455.

Posljednje bi moglo biti jedan od glavnih razloga što se začće agonske strane helenskoga duha traži u igrama u čast pokojnika³ s kulturnom osnovom. To je rezultiralo time da se agon, takmičenje, kasnije stao vezivati za velike narodne praznike već u samome početku agonalno-aristokratske epohe. Tome je dobar svjedok legenda o takmičenju Homera i Hesioda iz Hesiodova djela *Poslovi i dani*, st. 654–662. Upravo se od toga vremena javlja nastojanje da se želja za takmičenjem, odnosno postizanjem slave i časti, očisti od homerske, dosta sirove žudnje i usmjeri ka idealnom takmičenju koje se ogleda u sticanju oblagorođene slave što će služiti na dobrobit cijele zajednice. Tako su se sve snage helenskog čovjeka, nerijetko rasipane u raznim svađama, antagonizmima, mržnji i raspravama, oblagorođivale i u tim agonima nalazile najviši domet i izraz, odnosno ovaploćenje. Agonalna osobina helenskog čovjeka razvijala se uporedo sa socijalnim, ekonomskim i političkim prilikama u pojedinim polisima u kojima je Helen mogao ispoljavati sve svoje sposobnosti što ih je želio iskazati svojim sunarodnicima iz drugih polisa. To je ono zbog čega je Hesiod u *Poslovima* i mogao konstatovati postojanje dobre i zle Èride:

Posl. 11–24.

Jedna Èrida ne pòsta, no su na zemlji dvije:
Prva, kada se spozna dobiće hvalu,
Druga pogrdu samo, jer ćud je različna kod njih.
Druga pogubni rat snuje i raspru, zlobna,
Te je ni jedan nē voli smrtnik, nego iz nužde,
Po volji višnjih, ljúdi poštuju Èridu tešku.
Prvu, stariju, Noć negda porodi tamna,
A Zeus je višnji, što tron u ètru ima,
U osnov zemlji stavi, ljúd'ma j' od velike koristi ona;

---

³ Up. M. Budimir, „Agon u klasičnoj i našoj narodnoj pesmi“, obj. u *Prilozi za izučavanje narodne poezije*. God. III 1936, 227–238.

Ova jednako na rad i nevješta podstiče muža:
Kad drugog' bogata vidi tad ì sam žudi
Za radom i žuri da ore i usjev sije
I kuću uredi dobro; i susjed se takmi sa susjedom
Koji se brine o bôgatstvu svom; ova je Èrida naklona
ljud'ma.

Ovu pulsirajuću, životnu snagu helenskog duha iz koje se razvija cjelokupna helenska kultura veoma plastično je predstavio K. Joël u djelu *Istorija antičke filosofije*, str. 105/6: „Nadmetanje krajeva dovodi do rata, i pobjeda se opet slavi u bojnim igrama, a pobjednika u njima veličaju i pesnici i plastičari, koji se opet nadmeću jedni sa drugima. I tako neprestano sve dalje, sve duhovnije, jedan agon izaziva drugi. Borbe u oružju žive i dalje u sećanju, i produžuju se u umetničkoj fantaziji, mitološkoj, epskoj i plastičnoj. Plastika stvara borbene grupe i poezija razbija svoje lirsko jedinstvo i razvija se u nadmetanje figura u drami, kojom se opet pesnici nadmeću jedni sa drugima pred svojim sudijama. I kao mrtvi junaci bore se njihovi mrtvi pesnici, kao Ajant i Odisej bore se Homer i Hesiod, pa Eshil i Euripid, u drugih pesnika ili besednika, a ovi se opet između sebe nadmeću u sjajnim besedama i govorima na sudu i postaju učitelji parlamentarne i jurističke veštine u raspravljanju. A sa besednicima i pesnicima opet se nadmeću filosofi. I kad još stari Ksenofan počinje žalbom kako Heleni više zadovoljstva nalaze u snazi atleta nego li u snazi duha i više u pričama o bojevima protiv Titana nego li njegovoj mudrosti, onda se njegova mudrost izdiže do utakmice sa igrama na palestri ili u pesničkoj fantaziji. I na posletku takme se i sami mislioci, čak se već sedmorica najstarijih mudraca nadmeću ko je mudriji, kao što su se stari junaci takmičili ko je najhrabriji. Jer grčke vrline su pobjedne nagrade života, i pravednost pripada ovamo samo kao sudija nadmetanju. Odlika je

agonistički ideal, te iz utakmice pesama i gnoma koje objavljuju različne ciljeve života, i iz simposionskih debata o najvišem dobru izbijaju počeci grčke etike.“⁴

Ovome dodajmo da je agonska svijest i aktivnost svoj najbolji izraz nalazila u pravoj agonistici, što će reći u gimničkim, stadijskim i muzičkim nadmetanjima o raznim narodnim svečanostima.

Ono čime je posebno obilježena aristokratsko-agonalna epoha jeste njezina naklonost prema muzici bez čijih bi ritmova, harmonije i mase novih instrumenata ova epoha bila daleko siromašnija. U ovoj se epohi *lirsko pjesništvo*, baš zahvaljujući muzici, razvilo do neslućenih visina. Stari elegičari Kalin, Tirtej, Mimnermo, Alkej, Sapfa i Anakreont, kao i horski pjesnici Alkman, Arion, Ibik, Stesihor, Simonid, Bakhilid, posebno Pindar, bili su odreda muzičari-pjesnici, o čemu ovdje nije mjesto opširnije raspravljati.

2. Epska poezija, izvor Hesiodove genealoške i didaktične poezije

Epska poezija drevnih Helena, čiji je glavni sadržaj opjevanje slavni djela prošlih naraštaja, odnosno mitska i legendarna istorija helenskoga naroda, koja je *budila divljenje i podsticala na požrtvovanje*, svoje postanje, slično ostalim vrstama umjetnog pjesništva, lirskoj i dramskoj poeziji, vodi iz narodne poezije.

Radnja epske poezije, čija je kompoziciona struktura – kao što se razabire iz *Ilijade*, kikličkih epova i donekle Hesiodovih spjevova *Teogonija* i *Poslovi i dani* – jako je slobodna, vremenski i prostorno neograničena, teče lagano i široko. Ta osobina epopeji omogućuje da pojedine događaje izloži nadugo i naširoko, čineći to sa određene udaljenosti što joj daje izgled

---

⁴ Up. Đurić, *Kroz helensku istoriju* 138–139.

neutralnosti i objektivnosti u odnosu na događaje što ih pjesnik opisuje, mada su oni njegova tvorevina.

Jezik epske poezije drevnih Helena, u prvom redu Homerovih i Hesiodovih epova, jeste umjetan jezik koji svoje porijeklo vodi iz jonskog narječja, mada se u tom jeziku susreću i oblici iz drugih dijalekata, posebno iz eolskog i dorskog.

Ideal rane helenske epske poezije, čiji je najbolji svjedok Homerova *Ilijada*, jeste lično herojstvo, samopotvrđivanje i isticanje vlastitog ja, što će reći ideali homerskog društva. Čovjek *Ilijade* i donekle kikličkih epova, živio je skoro životom bogova, budući velik svojim herojstvom, zaštitom svojih plemenskih i nacionalnih božanstava, kao i plemenitaštvom svoga plemena, dok su se lične nevolje vidjele upravo onoliko koliko je bilo potrebno umjetnosti i pjesnikovoj objektivnosti da junaštvo njegovih junaka bude zaista vjerovatno.

Bogoliki život čovjeka iz vremena *Ilijade*, kada on saobraća sa bogovima kao sa sebi ravnima, kad mu oni kazuju svoje misli, kad poput bogova živi bezbrižnim životom, buduć daleko od nevolja svakidašnjeg života, vremenom se stao gasiti: san epopeje ustupa mjesto teškoj sadašnjici. Tako već u *Odiseji* vidimo da u ljudskom životu ne teče samo nektar, da Olimpljani umjesto ambrozije ljudima šalju nevolje teške.

Da bogovi više nisu toliko naklonjeni ljudima, da se san bogolikih ljudi iz vremena *Ilijade* raspršuje u nepovrat, dobar su znak patnje Odiseja koji se snagom vlastitog uma dovija kako da se izbavi iz nevolja koje su ga snašle na povratku kući. To nesumnjivo predstavlja početak realnijeg sagledavanja ljudskoga života, klicu praktičkog i samostalnog umovanja i vlastitog dovijanja i rvanja sa problemima svakidašnjeg života, što svom snagom izbija na vidjelo u Hesiodovom epu *Poslovi i dani* koji u odnosu na *Odiseju* i posebno na njegov ep *Teogoniju* predstavlja ogromnu promjenu u razumijevanju sadašnjosti i prošlosti. Tako Hesiod, umjesto da hvali prošla

vremena i Olimpljane, veliča Èridu (*Poslovi* 11–24) koja ljude podstiče na rad i vrijedna djela, dok se kod Homera slabo susreće pohvala mukotrpnom radu. Hesiodovo pak pripovijedanje o takmičenju u gradu Halkidi na Euboji u pjesmi i muzici (*Poslovi* 650–662) gdje je, opjevajući rad, pobijedio Homera koji je opjevao prošle događaje i ratove, ukazuje da ideali epopeje ustupaju pred teškom sadašnjošću, da se polagano gasi slava vječnoga mita i epopeje iz kojih će se, nasuprot rečenom, napajati i snagu crpsti kako lirska tako još više dramska poezija drevnih Helena. Ne treba, naime, zaboraviti da je epopeja vjekovima odgajala helenski narod; ispunila mu uobrazilju veličajnim i očaravajućim slikama; stvorila kako beskrajno mnoštvo ideja tako i divotan i uzvišen jezik. Oblik epske poezije, jonsko narječje i heksametar, štaviše, ostao je isti i onda kad su pojedini elementi junačke pjesme, kao izvor epopeje i epa, stali živjeti vlastitim životom, kao i onda kad su, iz junačke pjesme, postale posebne vrste epske poezije, to jest genealoška i didaktična poezija.

Dokaz da genealoška i didaktična poezija svoje porijeklo vuku iz herojske pjesme pružaju nam Homerovi epovi *Ilijada* i *Odiseja* u kojima se susreće nabranje pokoljenja pojedinih junaka, brojne mudre izreke, poslovice i poučne rečenice. Tako u *II. XX* 215–241, Eneja, praotac Rimljana, Ahileju navodi vlastiti rod, dok u *II. VI* 150–211, Glauk Diomedu govori o svojim slavnim precima.

Zametke didaktičnoj poeziji valja tražiti u sljedećim i njima sličnim mudrim izrekama, uzrečicama i poučnim rečenicama:

II. XVII 32.

Kada iskusi ì luda spozna⁵.

---

⁵ Up. Hesiod, *Poslovi i dani*, st. 218.

II. I 218.

Bozi će biti nakloni onom' ko njihove besjede sluša.

II. II 204–206.

Vladanje mnogih ne valja, da jedan gospodar bude,
Da vlada jedan kojino žezlo, djeljenje pravde od sina
Onog' lukavog zādobi Krona, da drugim' pò njima
vlada.

II. VI 146–149.

Kakav lišća je rod, i ljudski takav je rod,
Lišće ti jedno ujesen vjetar po zemlji valja, a drugo
U brsnatoj u šumi raste, kad proljeća osvanu dani.
Tako i ljudi, jedni se rađaju, a drugi svjětlo nàpūštaju
dana.

II. XVII 446–447.

Od stvora svakog štono na zemlji diše, po njoj se miče,
Nijedan od čovjeka smrtna jadniji nije⁶.

Od navedenih se i njima sličnih genealoških i didaktičkih elemenata epopeje vremenom razvio poseban rod epske poezije i poezije uopšte, genealoška i didaktična poezija. Utemeljitelj tih novih vrsta poezije u drevnoj Heladi jeste Hesiod čije ćemo mjesto i vrijeme rođenja prikazati u narednom poglavlju.

3. *Mjesto i vrijeme Hesiodovog rođenja i života*

Kao što su nam nepoznati mjesto i vrijeme, pa i ime samih autora, najbriljantnijih ostvarenja ljudskoga duha, kao što su indijski epovi *Māhabhārata* i *Rāmāyana*, finski nacionalni ep

⁶ Stihove sa starohelenskog preveo Marko Višić.

Kalevala, starohelenski epovi *Ilijada* i *Odiseja*, po onoj da je značajnije djelo od tvorca, tako su nam slabo poznati mjesto i vrijeme rođenja prvoga historijski potvrđenog evropskog književnog stvaraoca.

Temeljne i najpouzdanije podatke o Hesiodovom životu i životnom pozivu crpimo iz njegovih epskih djela. Tako iz *Poslova i dana* saznajemo da se Hesiodov otac, od nevolje gonjen, iz grada Kime u Maloj Aziji, preselio u Askru, malo i negostoljubivo mjesto u podnožju gore Helikon, u blizini beotskog grada Tespije, o čemu Hesiod pjeva ovako:

Posl. 633–640.

K'o što je ono moj, a ì tvoj otac, budálo Perse,
Lađama plovio morem, za lijépim životom žúdec'.
On negda òvamo preko sinjega mora, òstaviv'
Ajolsku Kimu, u crnoj lađi dođe, ne bježeć'
Od obilja, bogatstva svakog, imetka silnog,
Već od sirotinje crne što Zeus je ljudima daje.
U Askri uz goru Helikon òsnova dom, u tužnom selu
Gdje zima je ljuta, nesnosno ljeto, ugodno ništa⁷.

Sva je prilika da se Hesiod rodio u negostoljubivoj, ali njemu tako dragoj Askri, što se razabire iz opisa krajolika okolo Askre i bujnih pejzaža planine Helikon gdje je odrastao i postao prorok helikonskih muza. Tako iz *Teogonije* saznajemo kako je, dok je kao mladić napasao stada pod Helikonom, čuo božanski glas Zeusovih kćerki koje su mu namijenile ulogu da bude ne samo pastir stada već i svoga naroda koga će prosvjećivati i unapređivati mu život:

---

⁷ Citirano prema Hesiod, *Poslovi i dani*, Književna zajednica, Novi Sad 1994. (*Ep* sa starohelenskog preveo, uvodnu studiju i komentare sačinio dr Marko Višić).

Teog. 22–34.

One Hesioda negda lijepoj naučiše pjesmi
dok je pod presvetim Hèlikōnom napásao stada.
Ovu mi najprije boginje prozbore riječ, ône
olimpske Muze, Zeusa egidònoše kćerke:
„Pastiri poljski, strašljivci teški, trbusi jedni!
Mi laži mnoge istini nalik kazivat' znamo,
al' i istinu, kad nas je volja, znamo objavit'.“
Rekoše tako lijepòrjeke kćerke velikog Diva,
pa mi, òtkinuv' divotnu granu lovòrike bujne
udijele skeptar i pjesmom me potom nadahnu
božanskom prošle i buduće zgone slavio da bih;
potaknu još me da koljeno slavim bogova vječiti što su,
a njih da prve i posljednje pjesmom ôpjevam svagda.

To je ono zbog čega se Hesiod na početku i na svršetku *Teogonije* obraća muzama kao oličenju duhovnog života i inspiratora lijepoga, muzike i poezije, kao osnove uzvišenijeg i pravednijeg života kojemu je težio ne samo u svojim djelima već i u praktičnom životu. Tako iz *Poslova* (st. 37–39) saznajemo da je imao brata imenom Perse s kojim je jednom podijelio očev imetak, kao i to da je Perse, podmitivši sudije, dobio veći dio. Kad je u međuvremenu neradišni Perse osiromašio stao se ponovo parničiti (st. 397) što je radinog i čestitog Hesioda i podstaklo da napiše, bolje rečeno, ispjeva ep *Poslovi i dani* u kojemu osuđuje nerad, lijenost i podmitljivost, a zagovara rad i marljivost, pravdu i pravičnost, kao temelj dobro uređenog društvenog poretka.

U epu *Poslovi i dani* (st. 650–659) Hesiod o sebi kazuje i to kako je u gradu Halkidi na Eubeji, u takmičenju što su ga Amfidamantovi sinovi priredili u čast smrti svojega oca,

pjevajući pjesmu o miru, redu i radu odnio pobjedu nad Homerom koji je recitovao ratničke stihove iz *Ilijade* XVIII 120–133 i 339–344.

U Hesiodovoj biografiji koju nam je pribilježio Vizantinac Ceces⁸ susreće se vijest, odnosno legenda o Hesiodovoj smrti. Po toj je legendi Hesiod nakon pobjede nad Homerom došao u Delfe da Apolonu, zaštitniku muza, odnosno poezije i muzike ostavi zavjetni poklon. Tom ga je prilikom proročište opomenulo da se kloni gaja Zeusa Nemejskog, jer ga tu čeka smrt. Smatrajući da proročište smjera na Nemeju na Peloponesu pjesnik se zaputi u Ojnoju u Lokridi pa se nastani kod Amfifana i Ganiktora, Fegejevih sinova. U Ojnoj je, međutim, takođe bilo mjesto posvećeno Nemejskom Zeusu što Hesiodu nije bilo poznato te ga je tu zatekla smrt. Njegovi ga, naime, domaćini napadnu da im je zaveo sestru Ktemenu, ubiju ga i bace u more. Poslije tri dana delfini pjesnikovo tijelo iznesu na obalu između Eubeje i Lokride u vrijeme kad se u Lokridi slavio neki praznik. Lokridani ga prepoznaju i pokopaju u Nemejskom gaju u Ojnoj; nešto kasnije Orhomenjani ga, po savjetu proročišta, prenesu u svoj grad gdje su mu na gradskom trgu podigli spomenik s natpisom.

U ovoj se legendi možda krije istorijsko jezgro da je Hesiod umro vjerovatno u Lokridi.

Prema onome što nas o tome izvještava Pausanija⁹ Tespljani su mu u svojem gradu podigli bronzani kip, dok mu se na gori Helikon takođe nalazio kip koji je pjesnika prikazivao u sjedećem stavu s kitarom na koljenima, što Pausanija podvrgava kritici smatrajući da bi umjesto kitare na koljenima bilo bolje da pjesnik u ruci drži lovorov štap.

---

⁸ Cf. Ulrich von Wilamowitz-Moellendorf, *Vitae Homeri et Hesiodi*, Berlin 1916, S. 34–56.

⁹ Cf. Pausanias, *Descriptio Graeciae* IX 27; 5; 30, 2, ed. W.H.S. Jones, London 1969, W. Heinemann.

Vrijeme kad je Hesiod živio ne da se pouzdano utvrditi. Jedni su ga u starini smatrali Homerovim savremenikom, drugi starijim, treći mlađim od njega. Oni koji ga smatraju Homerovim savremenikom oslanjaju se na Hesiodovo kazivanje (*Poslovi*, st. 650–659) o njegovom takmičenju sa Homerom na Eubeji, mada se u nauci smatra da su ti stihovi kasnije interpolirani, vjerovatno s ciljem da se istakne kako u Hesiodovo vrijeme ideali epopeje, bogoliki život pozemljara i slava junaka, ustupa mjesto teškoj svakidašnjici, časnom i poštenom radu kojim se umjesto kopljem dolazi do boljeg i ljepšeg života.

Herodot¹⁰ kaže da su Homer i Hesiod živjeli četiri stotine godina prije njega, što će reći da ih i on smatra vršnjacima. Ako se, međutim, prisjetimo činjenice da je preko osamdeset posto rječnika u *Teogoniji* i *Poslovima* Hesiod preuzeo iz *Ilijade* i *Odiseje*, kao i brojne izreke i stalna mjesta, dolazimo do zaključka da je Hesiod mlađi od pjesnika *Ilijade* i *Odiseje*. To što se u Homerovim epovima susreću oblici koji starinom prevazilaze *Ilijadu* i *Odiseju* može se objasniti time što je Hesiod brojne glagolske oblike preuzeo iz eolskog dijalekta, jer se Eolija smatra kolijevkom epske poezije koja nešto kasnije svoj vrhunac dostiže u Joniji¹¹. Ako se, k tome, prisjetimo da se jambografi Semonid i Arhiloh i drugi predstavnici rane helenske lirike, koji žive u sedmom vijeku prije Hrista, ugledaju u Hesiodova djela, posebno u *Poslove i dane*, može se sa dosta sigurnosti utvrditi da je Hesiod živio krajem osmoga vijeka prije našega računanja vremena.

Malo je vjerovatno da je Hesiod običan askarski seljak, jer njegova *Teogonija*¹² rodoslovom bogova kao oličenjâ

---

¹⁰ Cf. Herodotus, *Historiae* II 53, ed. A.D. Godley, London, 1966. Heinemann.

¹¹ Up. Marko Višić, *Glagolska dijateza u Hesiodovu djelu Poslovi i dani*, Beograd 1971. (Magistarska teza).

¹² U nauci se u posljednje vrijeme iznosi mišljenje da je Hesiodova *Teogonija* zapravo prerada teogonije jednog od bliskoistočnih naroda, što nas

kosmičkih sila nedvosmisleno ukazuje na gotovo filozofsko poimanje razvojnog puta kosmičkih sila oličenih u božanstvima. Što se pak tiče svađe sa bratom Persom, sva je prilika da je to prije moto, odnosno motiv no stvarni događaj izmišljen s ciljem da pjesnik iznese vlastiti pogled na ljudski život, pravdu i pravičnost, red i rad.

4. Hesiodova djela: sastav, sadržaj i značaj

Stari su Hesiodu pripisivali brojne genealoške i didaktične spjevove od kojih su najznačajniji i najvjerodostojniji *Teogonija* i *Poslovi i dani*, dok su spjevovima *Heraklov štit* i *Katalog žena* već u antičko doba odriicali Hesiodovo autorstvo.

Budući da će o *Teogoniji* i *Poslovima* biti riječi opširnije ovdje ćemo ukratko prikazati sadržaj i značaj dvaju posljednjih spjevova.

Spjev *Heraklov štit*, koji broji četiri stotine i osamdeset stihova, sastoji se iz dva dijela. U prvom, uvodnom dijelu, što ga čine stihovi 1–56, pjesnik pjeva o Heraklovom rođenju, dok u drugom opjeva Heraklovu borbu s Arejevim sinom Kiknom koga savladava i ubija u pagazejskom gaju, pri čemu ranjava i samoga Areja, što se opjeva u st. 56–139, dok se u st. 138–317, opisuje Heraklov štit po kome je spjev i dobio ime.

Pjesnik je, opisujući Heraklov štit, kao uzor imao opis Ahilejeva štita iz Osamnaestog pjevanja *Ilijade*, premda za njim po umjetničkom kvalitetu daleko zaostaje. Dok naime, Ahilejev štit, nastajući pred našim očima, opisuje scene iz svakidašnjeg života, kao što su prizori iz borbe, berbe grožđa, svadbe itd., dotle na Heraklovu štitu vidimo scene iz mitologije, kao što je borba Lapita s Kentaurima, Herakla sa zmijama, progon Perseja od strane Gorgona itd.

Spjev *Katalog žena*, koji se po prelaznoj formilu ἦ ὀίη (ili

---

ne treba čuditi s obzirom na to da i on vodi porijeklo iz Male Azije.

kakva) naziva i *Eeje*, imao je pet knjiga; opjeva smrtne žene koje su bogovima rađale djecu. Dodajmo usput da su iz njega helenski lirski i tragički pjesnici vjekovima crpili građu.

Da gornji ep nije spjevao Hesiod dobar dokaz je to što on *stoji u službi plemstva koje je svoju lozu izvodilo od bogova*, što dijametralno protivrječi Hesiodovom duhu slabo naklonjenom plemstvu i aristokratiji¹³.

5. *Poslovi i dani*:

a) *Književne osobine* Poslova i dana: *sastav, sadržaj, jezik, pjesnička i moralna vrijednost*

Hesiodov ep *Poslovi i dani*, slično *Teogoniji*, nije do nas došao u izvornom obliku, što nam svjedoči nejedinstvenost sadržaja.

Izvornim, to jest najpouzdanijim, smatraju se oni djelovi u kojima se navodi ime njegovog brata imenom Perse kojemu je *Spjev* i namijenjen, kao i uputstva za ratare, po čemu je *Ep* i dobio ime. Činjenica da se u nekom dijelu *Spjeva* ne navodi ime Hesiodovog brata Persa ne može, međutim, poslužiti kao dokaz da taj dio ne bi pripadao izvornom obliku *Epa*.

Spjev se po *sadržaju* može podijeliti na tri dijela: a) *Opomene* (st. 1–316) u kojima Hesiod bratu Persu i gramzivim sudijama prebacuje nepravdu što su mu je počinili, opominjući brata na častan i pošten rad kao izvor čestitog života.

Da bi ideji časnog i poštenog rada, pravde i moralnog djelovanja, istine i čestitosti, kao osnovi kako zdravog društvenog poretka tako i lične sreće, dao istorijsku dimenziju, Hesiod u ovaj dio upliće tri mitološke priče, u koje su se u drevnoj Heladi rado zaodijevale moralne ideje i etički stavovi.

¹³ Fragmente *Kataloga žena* te fragmente epskih poema *Hironova uputstva*, *Keikova svadba*, *Egimije* i *Melanpodija* izdali su R. Merkelbach i M. L. West, Oxonii 1970.

Alegorijskim mitom o dobroj i zloj Ēridi, čime zapravo i počinje gornji *Spjev*, pjesnik ističe dvije suprotne ideje, plemenito nadmetanje i zlotvornu zavist. To je ono zbog čega se Hesiodove Ēride pokazuju kao karakterna mitska bića ispunjena dramskim životom koja se, kao otjelovljenje dobra, odnosno zla otimaju o prevlast nad svijetom.

Istorijsko-aitiološkim mitom o pogubnoj Pandori – koju Zeus (jer ga je Prometej, ukravši mu vatru i davši je ljudima, prevario) sa svim zlima zatvorenim u posudi, šalje Prometejevu bratu Epimeteju – nastoji se objasniti otkud tolika zla na ovome svijetu, dok se mitološkom pripovješću o pet ljudskih pokoljenja nastoji izraziti ideja o moralnoj i fizičkoj dekadenciji ljudskoga roda koga prate sve teže i teže nevolje. Jednim i drugim mitom autor, međutim, želi izraziti misao da su ljudi u prošlosti živjeli srećnijim i bezbrižnijim životom s kojim u dijametralnoj suprotnosti stoji teška, nevoljama ispunjena sadašnjost.

b) *Uputstva za zemljoradnika*, koji se smatraju izvornim dijelom *Spjeva*, sadrže uputstva zemljoradniku, obavještavajući ga kad je najbolje vrijeme za oranje, sjetvu, žetvu i sječu šume (st. 383–422); kako se gradi plug (st. 423–440); koliko treba da imaju godina i kako da se ponašaju sluge koje idu za plugom (st. 441–447); kad treba misliti na uzgoj volova i gradnju kola, nakon čega slijede uputstva za gradnju i čuvanje brodova, kao i savjete kada treba isploviti na more, a kada izbjegavati plovidbu po moru.

c) Treći dio, ispred koga se nalazi druga grupa praktičnih uputstava o ženidbi, prijateljstvu, gostoprimstvu, ponašanju van kuće i u kući (st. 695–764) čine *Dani* gdje se navode sretni i nesretni dani u mjesecu (st. 765–828).

Jezik Poslova i dana, kao i Homerovih epova, pripada jonskom narječju, sadržavajući elemente iz eolskog i dorskog dijalekta. Uprkos tome što nije riječ o živom već o umjetnom jeziku, jeziku epske poezije, taj jezik ipak nije suvoparan i tvrd,

već, naprotiv, ugladen, tečan, milozvučan, gibak i dotjeran, kojim kvalitetima uveliko podsjeća na sanskrt, umjetni jezik indijskih epova *Mahābhārata* i *Rāmāyane*.

To što se u jeziku epopeje susreću elementi iz eolskog i dorskog narječja ukazuje na duboku starost i rasprostranjenost epske poezije koja je, shodno sadržaju koji opjeva, stvorila najprikladniji jezik. Upravo nas zbog toga Homerovi i Hesiodovi epovi svojim nesvakidašnjim jezikom i sadržajem i danas toliko privlače. Dodajmo usput da je za Helene Homerova i Hesiodova poezija bila „najjednostavniji i najsavršeniji izraz svega onoga što je život naučio pređašnja pokolenja“, kao i „sve ono što se ticalo moralnoga iskustva, istorijskoga znanja, umnoga i estetskoga uživanja“.

Poslovi i dani u pogledu *pjesničke vrijednosti* prevazilaze *Teogoniju* kako svojim sadržajem tako i pristupom ovom. U *Poslovima*, naime, mirno epsko pripovijedanje zamjenjuje lirska, lična poezija; umjesto objektivnog prikazivanja stvarnosti prevladavaju lična osjećanja i poseban odnos prema toj stvarnosti.

Osim toga, Hesiodova poezija nema za predmet veličajne događaje iz prošlosti već tešku sadašnjost zbog čega i jeste prožeta svakidašnjim utiscima iz te i takve stvarnosti, pri čemu životna mudrost stečena iskustvom želi da zadobije prevlast nad razigranom maštom, stvarnost nad nestvarnošću. Takav odnos prema stvarnosti uticao je na to da Hesiod život bogova i ljudi u *Poslovima* poima sasvim drukčije no Homer. Dok, naime, bogovi u *Ilijadi* svoje misli ljudima šapuću na uvo, s njima učestvujući u dobru i zlu, dotle su Hesiodovi bogovi daleko od ovoga svijeta: oni su tajanstveni, pokazujući se ljudima silom umjesto licem; moćni su čuvari pravde i istine prema kojima je čovjek dužan urediti vlastiti život. U ime toga Hesiod odbacuje sirovo junaštvo, razobručenost i pogubni rat kao okosnicu *Ilijade*, a hvali pravdu i pravičnost, rad i ličnu sreću, što *Poslovima* osigurava veliku moralnu vrijednost.

Takav stav je, k tome, uslovio to da se u *Poslovima* ne susreću veličanstveni prizori, niti strašni opisi ljudskih strasti u borbi. U njima nema onih veličanstvenih poređenja bučnoga i hučnoga mora; nema divljih predjela po kojima lovci love divlje zvijeri, ili pak širokih poljana po kojima silan puk ore, kopa ili žanje. Riječju, kod Hesioda ne susrećemo opširne opise borbi, široke proplanke i beskrajna polja što podsjeća na veličanstvenost, obilje i moć, osnovne odlike epske poezije. Umjesto ovako, veličanstveno shvaćene prirode koja je osnovnoj misli služila kao zaleđe i ukras, u *Poslovima* susrećemo opis lično doživljene prirode. Pjesnik, umjesto da stvari opisuje veličanstveno, ove pojednostavljuje, opisujući ih vjerno i po mjeri, uvijek u njihov opis unoseći sebe, svoja lična osjećanja i zapažanja. Takav je, na primjer, njegov opis (st. 639–640) rodnog mu mjesta Askre pod gorom Helikon: *tužno selo, gdje zima je ljuta, ugodno ništa*. Slično postupa opisujući i vedrije strane života, pri čemu se u malim, ali odmjerenim slikama sastavljenim iz neznatnih pojedinosti uočava jedinstvo. To stvara jasan, jednostavan i prisran utisak, te nam se i takav opis u neku ruku čini veličanstvenim, što je slučaj s opisom iz st. 582–596.

Kad češljuga cvjeta, a cvrčak gromkoga glasa
Na stablu sjedeć' povždydan krilima zvonku
Prosipa pjesmu, u ljetno zamorno doba,
Tada su najdeblje kože, vino najbolje tada,
Žene razbludom gore, muškarci sasvim bez snage,
Jer im Sirius zvijezda glavu i koljena pali,
A koža od žege suva. Da mi je tada
Sjenovita pećinskog hlada i biblova vina,
Ječmena hljeba i mlijeka od kôzā koje ne doje,
Mesa od junice koja pò šumi pase, a još se
Telila nije i od jarića mladih, pa da crno
Ispijam vino sjedeć' u hladu, jelom zasitiv' srce,

Lice okrénuv' nàspram Zèfiru, lahoru oštrom,
Na izvoru bistrom što vječno nepòmućen teče:
Tri dijela da livam vode, četvrti natočim vina.

Citirani i njima slični opisi u *Poslovima* ukazuju da su selo, seoski život i okolna priroda predmet pjesnikova opjevanja. Kao što prirodu ne prikazuje kao tajanstvenošću i božanskom silom ispunjenu veličanstvenu cjelinu, tako Hesiod ni seljaka ne opisuje kao bogata i moćna, već, naprotiv, kao siromašna čovjeka, sitnog posjednika koji, imajući malo polje i par volova, sam sebi gradi plug, šije odijelo od kozje kože itd.

b) *Etičke odlike* Poslova i dana: *rad i radinost, pravda i pravičnost, stid i čast, načelo mjere*

Dok kod Homera, čiji su ideali, kao što je ranije istaknuto, prekomjerno isticanje vlastite ličnosti, rat, nasilje i pljačka, nigdje ne susrećemo pohvale radu, dotle iz *Poslova i dana* gotovo da izbija himna životu zasnovanom na časnom radu kojim se postiže blagostanje u ličnom i društvenom životu.

Da se radom ne postiže samo blagostanje već i pobjeda nad zlom i nevaljalstvom potvrđuju nam sljedeći stihovi:

Posl. 287–292.

Nèvaljālstva mnoga pò volji skupit' je lako,
Gladak dõ njegov' je put, dom mu dalèko nije;
Ispred vrline znoj bèsmrtni stàviše bozi;
Duga i vrletna staza, spočetka tegobna
Jako, vodi nas dõ nje, a kad nà vrh se stigne
Dalje je lako, mada je teško i tako.

Ako nije sramota raditi i ako su, k tome, rad i vrlina dio božanskog, kao što proizlazi iz st. 398: *rad su ljudima bozi k'o usud dali*, zašto rad ne preporučiti bratu Persu:

Posl. 298–316.

Ti Perse, božanskog roda, svagda se sjećajuć
Savjeta mog', radi, ne bi l' te, mrzila Glad,
A ljubila sa lijepim vijencim' Dèmetra časna,
Koja ti hambáre zlaćanim ispùnjava žitom.
Nemila glad neràdina čovjeka posvuda prati;
Bozi i ljudi se ljute na onog' što besposlen
Živi, naravi svojom trutovim tromim budući nalik,
Što pčelinju rãznose muku, bẽz rada jeduć';
Tebi pak nek' milo bude prikladna vršiti djela
Žitnice da budu ti obilnom ljetinom pune.
Ljudi radeći namiću stada, obilje svako.
Radin bozima vječnim mnogo miliji biva,
[K'o i ljudima smrtnim, ljenivac odveć je mrzak.]
Sràmotu ne donosi rad, sràmotu pribavlja nerad.
Ako li radiš, neràdin brzo će zavidjet tebi
Bogat što pòsta: vrlina i čast za blagom idu.
Usud kakva te stvori od svega j' najbolje ráditi'
Da bi od blaga tuđeg' objesnu dušu svrnuo
Radu, za svoj se brinuo život, k'o što ti kažem.

Da Hesiod uistinu vjeruje u božansko porijeklo rada dokaz je to što se, osim tvrdnje u st. 389, da su rad ljudima bogovi kao usud dali, u ranije navednim stihovima o dobroj i zloj Èridi poziva na dobru Èridu, božansko biće koje „na rad i nevješta podstiče muža“.

Nije božanskog porijekla samo častan i pošten rad već su to i *pravo* i *pravda* „štano ih premudri Zeus najbolje smisli“, kako to proističe iz st. 35–36.

Na mjestu je primijetiti da se već u *Odiseji* susreće mišljenje da su bogovi tvorci i čuvari pravde, kakvo mišljenje zastupa i Hesiod:

Posl. 276–285.

Ovakav zakon Kronion vladar postavi ljúd'ma:
Ribe i zvijeri i one krilate ptice,
Jedni da jedu druge, jer pravde mēđ' njima nije.
Ljúd'ma pòdari pravdu koja je najveće dobro.
Ako li neko zà pravdu zna i želi pravedno
Zborit', tome obilje dalekòvidi dòsudi Zeus.
Ako se neko svjedòčéc' svjesno krivo zakune,
Sláže i tako povrijedi pravdu, zasljepljen smrtno,
Pòtomstvo tome sve više u propast srlja,
A rod onog' ko pràvo se kune sretniji biva.

Iz gornjih se stihova, uz to, razabire da Hesiod, zagovarajući pravdu, odbacuje nepravdu i krivokletstvo, istovremeno brata savjetujući da odbaci nasilje nad kojim na kraju pravda odnosi pobjedu:

Posl. 213–220.

Ti Perse, slūšajde pravdu, nàsilje odmah odbaci,
Nasilje j' zlo smrtniku slabu, jer ga ni jači,
Pritisnut njime, kad crna ga nevolja snađe,
Lako nē može podnijet'. Drugi bolji je put kojim se
Dò pravde stiže, jer nad nasiljem caruje pravda
Kad jednom stigne: kada iskusi ì luda spozna.
Zakletva smjesta ònamo hita gdje su presude krive;
Glas pravde se čuje kad je razdiruć' vuku
Míta primáči koji presude po zakonu donose krivu...

Šta doživljavaju oni koji pribjegavaju pravu jačega – čime su se u Hesiodovo vrijeme služili bogati slojevi koje pjesnik prekorijeva u vidu basne o jastrebu što nemilosrdno grabi bezazlenog slavuja (*Posl.* 202–212) – razabiremo iz sljedećih stihova:

Posl. 238–247.

Kojima pogubna drskost i òpaka djela nà srcu leže,
Tim' pravdu dalekòvidi daje Kronion Zeus.
Često i cijeli grad zbog rđava čovjeka trpi
Koji zlodjela čini i besram ima na umu.
Kronović takvima velike nevolje šalje:
Kugu i glad zajedno s njome, ùgiba narod;
[Žene ne rađaju djecu, njihove kuće se gase
Po odluci olimpskog Diva; prilikom drugom im]
Svèsilnu vojsku ništi, bedeme gradske im ruši,
Il' im na moru lađe Kronid ù propast vodi.

Što, međutim, čeka one koji žive po pravdi uviđamo iz *Posl.*
225–237:

Onima što pravedno sude strancim' i narodu svom,
Pravdu i zakone ne prekoràčujuć' nigda,
Domája blista i narodi cvjetaju ù njoj;
Mir im u zemlji odgaja mladost, tima nigda
Pogubni rat dalekòvidi nè daje Zeus.
Glad i nesreća nikad pravične nè prati ljude,
U veselju poslove poljske obavljaju svoje.
Zemlja im donosi obilan plod, ù šumi hrast
Na granama donosi žire, u dubu pčele se roje;
Tu su i runaste ovce kojeno runo po zemlji vuku;
Žene im rađaju djecu, očevim' svojima nalik.
Navijek u dobru žive, lađam' ne moraju nà more
Ić', jer im žitòrodna gruda obilan donosi plod.

Skoro da je suvišno dodavati da su glas Hesioda, toga zastup-
nika pravde i pravičnosti, poslušali veliki reformatori starohe-

lenskog društva, Solon i Klisten, koji gornje etičke kategorije oslobađaju od teoloških primjesa dajući im antropopatske osobine.

Da bi se, međutim, postigla socijalna pravda i razvilo osjećanje pravičnosti, Profeta iz Askre traži kultivisanje osjećanja *časti* i *stida*, s razlogom što su pravda i pravičnost, čast i stid, temelj dobro uređenog društvenog poretka i lične sreće. To je ono zbog čega se Hesiod, opisujući peto pokoljenje, toliko obara na bestid i zavist, a zagovara čast i stid:

Posl. 192–201.

Pesnice prâvo će vladat, stida sasvim će nestat,
Čovjek će zao òd sebe boljeg riječima lažnim
Grdit, zakletvom krivom njih će potkrijepit.
Zavist će zlòslutna ljudima smrtnijem svim
Zlùrado, pogledom prijekim brzo pristupit.
Na Olimp tad će sa zèmlje širokih puta,
Koprenam' bijelim prelijepo svoje prekrivši tijelo,
Besmrtnih u redove otić', napustiv' ljude,
Boginje stida i strepnje, nevolje ljute ljudim'
Ostaće smrtnim, zlo ničim liječit se neće.

Da je plemenit stid nešto moralno, uzvišeno i čovjeka dostojno, a bestid, odnosno bestidan čovjek zlo koje sami bogovi nište pokazaće nam naredni stihovi:

Posl. 317–326.

Plemenit stid siròmaha nigda nè slijēdi,
Ljud'ma je stid od koristi il' od goleme štete,
Stid siromaha, hrabrost bogata posvuda prati.
Oteto blago prokleta, òd boga mnogo je bolje;
Ako li neko grabeć' vel'ko bogatstvo zgrne,
Il' ga jezikom stekne, k'o što počesto biva

Kad dobit mrska ljudski zäsljepsi um,
A bestid sramni nadvlada plemenit stid,
Takvoga lako bogovi ruše, kuću njegovu nište,
Vremena malo njegovo bogatstvo traje.

Nasuprot rečenom, ne bi trebalo smetnuti s uma da se askarski propovjednik reda i rada, pravde i pravičnosti, stida i časti u potpunosti otrgao od epopeje i mitskog načina mišljenja i razmišljanja. Ovo posebno dolazi do izražaja u njegovom objašnjenju porijekla zla, tegoba i nevolja sadržanom u mitu o Pandori (*Poslovi* 42–105) i ljudskim pokoljenjima (*Poslovi* 106–201).

Bilo kako mu drago, tek je istina da je Hesiod ukazivanjem na red i rad, pravdu i pravičnost, stid i i čast prvi vjesnik novih vremena i prilika, mana i vrlina koje nužno prate socijalno-ekonomske promjene. Svojim pak *načelom mjere* (*Poslovi* 361sq; 368sq; 695sq; 715sq; 719) istakao je jednu od temeljnih osobina helenskog duha koji odbacuje prekomjernost, kaos, neodređenost, alogičnost i strastvenost, a zagovara mjeru, red, određenost, logičnost i umnost kao fundamentalne odrednice starohelenske etike, prosvjećenosti i filosofije. Istinski se zalažući i boreći za gore navedena načela Pjesnik iz Askre stekao je neprolaznu slavu i poštovanje ljudskoga roda.

6. Teogonija: *sastav, sadržaj, značaj, jezik, pjesnička i moralna vrijednost*

Hesiodov ep *Teogonija* sastoji se iz raznolikih djelova koji su nastajali u dugom vremenskom razdoblju, što će reći da Hesiod nije spjevao onakvu *Teogoniju* kakva je doprla do nas. U nauci se kao autentični smatraju djelovi napisani u strofama, iako se oni koji zastupaju tu tezu ne slažu u tome koliko stihova čini strofu. Valja primijetiti da strofična kompozicija u brojnim epizodama uistinu ne bi bila prirodna kao, recimo, u genealoškim

djelovima *Epa*. Osim toga, činjenica da se u nekoj od epizoda ne susreće kompozicija strofe još uvijek ne znači da ta epizoda ne pripada prvobitnoj pjesmi.

Neautentičnim, odnosno dodacima, obično se uzimaju odveć rastegnute i sadržajno s ostalim djelovima pjesme slabo povezane epizode, time remeteći jedinstvenu kompozicionu cjelinu koju je *Teogonija* u početku imala. Ovamo spadaju: himna Hekati (st. 411–452); epizoda o Tartaru (st. 736–819); epizoda o Tifoeju, sinu Geje (st. 820–880); popis djece što su ih boginje izrodile sa smrtnim ljudima (st. 965–1018).

S obzirom na sadržaj *Teogonija* se obično dijeli na četiri dijela:

a) *Uvod* (st. 1–115) u kojemu se na prvom mjestu (st. 1–21) zazivaju muze za čim slijedi himna muzama (st. 22–103) završavajući se nagovještajem sadržaja samoga djela (st. 104–115).

b) *Kosmogonija* ili opis postanja svijeta, odnosno opis prapokoljenja bogova kao oličenja kosmičkih sila (st. 116–132).

Po Hesiodu je u početku bio *Haos* koji ne treba shvatiti kao „stanje posvemašnje nerazlučenosti kad još nije postojala nijedna poznata stvar u svijetu¹⁴“, još manje kao „stanje u kome još ne postoji nijedna od poznatih stvari u prirodi... jedna praznina koja se prostire u neizmernu visinu i dubinu...¹⁵, već kao sveukupan sadržaj budućega svijeta, buduće stvarnosti; kao ishodišnu tačku supstancijalnog otjelotvorenja vitalnih počela; kao prvu materijalnu fazu postupne realizacije svih funkcionalnih počela koja se u Haosu nalaze u mogućem, još uvijek amorfnom, istini za volju, ni vremenom obuhvaćenom stanju.

Poslije Haosa nastaje *Zemlja*, Geja, kao mjesto gdje djeluju osnovni tvorni činioци budući preduslov daljeg kosmičkog

¹⁴ Up. B. Glavičić, Hesiod, *Postanak bogova, Homerove himne*, Veselin Masleša, Sarajevo 1975, str. 177.

¹⁵ Up. Đurić, *Istorija* 127.

stvaranja, postupnog ostvarenja funkcionalnih počela u obliku vidljive stvarnosti, vidljivoga svijeta.

U dnu Zemlje rađa se *Tartar* kao sijelo njezine tvorne sile, ali i kao negativna strana tvornog procesa; kao mjesto neaktualne, prethodno vidljive, na svjetlo dana izašle stvarnosti; kao mjesto u realizaciju neuvedene potencijalne stvarnosti, odnosno kao mjesto zauvijek minule stvarnosti.

Sa Zemljom se rađa i *Erot* (kosmička ljubav) koji, kao njen parnjak, predstavlja načelo tvorne, na kretanje i rađanje potičuće, vječno žive božanske sile koja u Majci Zemlji sadržana funkcionalna počela izvodi u aktualno stanje, u postupnu realizaciju.

Iz Haosa se rađaju kosmička *Tama* i *Noć* (*Érebo*s i *Nýks*) u kojima se na stvaranje podstaknuta funkcionalna počela nalaze u nevidljivom, pospanom i drijemajućem stanju. *Tama* i *Noć*, simboli predvremenskog stanja funkcionalnih počela okarakterisanog prividnim mirovanjem, rađaju kosmičko svjetlo (*Aithér*) i *Dan* (*Hemera*) koji se od sebe razrješavaju u svjetlo svijeta. *Eter*, kao kosmičko svjetlo, i *Dan*, kao oličenje sunčane svjetlosti, odnosno vidljivosti, oličavaju fazu vidljivog kosmičkog stvaranja u kojem funkcionalna počela, što se, inicirana u Haosu, razvijahu u krilu *Tame* i *Noći*, nastavljaju vidljivo razviće, odnosno dosegnuti razvoj i opstojnost. Tako se *Dan* pokazuje kao najznačajnija i najuočljivija, krajnja faza u kojoj funkcionalna počela dobijaju vidljiv, osoben i, sa tačke stvaranja, potencijalno završen oblik; kao faza krajnjeg utjelovljenja životnih počela i njihove zorne opstojnosti na Majci Zemlji.

Zemlja zatim rađa *Nebo* (*Uranós*), *Gore* (*Órea*) i *More* (*Póntos*) koji s njom predstavljaju područje i krajnji domet vidljivog tvornog kosmičkog procesa. Dok, naime, Zemlja predstavlja osnovnu pozornicu i podlogu djelovanja tvornih kosmičkih sila, dotle *Nebo* sa svojim generativnim silama, kišom i toplinom, pokreće u Zemlji drijemajuće energije koje se

bude u proljeće, time ujedno budući simbol tvornih sila koje određuju daljni, vidljivi tok razvoja funkcionalnih počela u krilu Zemlje. Gore i More, sa svoje strane, predstavljaju sijelo sila koje uzrokuju određene prirodne pojave, kao što su skupljanje oblaka na planinskim visovima, podizanje talasa, bljesak i grmljavinu. Neka nam rečeno posvjedoči sâm Hesiod:

Teog. 116–132.

Doista najprije nastade Haos, a potom Zemlja širokih grudi, sjedište čvrsto i vječito sviju bogova vječnih vrhunac što Olimpa snježnoga drže [i Tartara mračnog u nutrini širokòstazne zemlje] i Erot, štono j' najljepši među besmrtnim bozim', koji udove ništi, a bozima i ljudima svim u grudima srce i razborit savlađuje naum. Iz Haosa Ereb, a s njim i crna nastade Noć; iz Noći se opet izrodiše Eter i Dan štono ih začē i rodi iz ljubavne s Ęrebom veze. Zemlja najprije, jednako sebi, zvjezdano porodi Nebo, odàsvud da bi zastrlo nju, a bozima blaženi što su da sjedište čvrsto svagdano bude. Rodi i velike Gore, dražesno stanište ono, bōginjā Nimfi štono dolove nastāvaju gorske. I trepètljivu pučinu rodi, s talasim' bjesnim, More kojeno bez ljubavne porodi žudnje.....

c) *Opis drugog pokoljenja* (st. 132–410) nastalog iz ljubavne veze Zemlje i Neba.

Zemlja sa Nebom rađa šest pari Titana i Titanki, tri Kiklopa i tri storuka diva imenom Koto, Brijarej i Gij, odnosno Gig.

Nema sumnje da Titani, donekle Kiklopi i Hekatonhejri, predstavljaju elementarne kosmičke sile, neizrecive energetske potencije kojima se počinje istorija svijeta, rođenje stvarnoga,

uvidljivoga svijeta. Njihovim rođenjem data je osnovna tektonika gdje je sve u vječnom postanju, ništa u postojanju.

Iz rečenog proizlazi da su sa Zemljom, Nebom, Titanima i donekle Kiklopima i Orijašima u vječni proces kosmičkog stvaranja uključeni svi kosmotvorni faktori. To je razlog zašto oni, kao oličenje elementarnih kosmičkih sila, simbolizuju sukcesivno oživotvorenje vitalnih potencija od njihova začetka do izlaska na svijetlo dana gdje se utjelovljuju, izivljuju i izivljenošću stvaraju osnovu za novi život. Dabome da pri tome slijede unaprijed dat omudren tok i domet stvaranja nad čim bdije Titanka Temida, simbol kosmičkog reda i poretka i Mnemosina, simbol svjesnog i omudrenog, vječno tvornog procesa u univerzumu:

Teog. 132–153.

...sã Nebom legnuv' Okèan s dubokim virovim' rodi,
pa Koja i Krija, Hiperiōna i Jàpeta jošte;
Teju i Reju, Tèmidu i Mnèmosīnu k tome,
Febu što zlaćani vjenac imáde i Tètiju milu.
Za njim' k'o najmlađi rodi se Kron, lukava uma,
strašniji od djece joj sve, što oplodnog zamrzi oca.
I Kiklope porodi ona što objesnu dušu imádu:
Bronta i Stèropa jošte, pa Arga naravi krute,
što Divu dadoše grom i munju načine oni.
Tì zbilja u svemu bozima nalični bjehu
[samo jedno im oko na srèdini čela je bilo;]
Kiklopim' nazvani bjehu zbòg tog' što im jedno
jedino okruglo oko na srèdini stajaše čela.
Sila i moć, vještina k tome, njihova krasíše djela.
Od Zemlje i Neba ì druga tri sina se rode,
veliki i silni koje ni spominjat' nã mjestu nije:
Koto, Brijarej i s njima Gij, odveć objesna djeca.
Rùku stotinu groznih iz rà mèna stršilo njima;
svakome òd njih iz rà mèna pedeset izraslo

---

glava na njihovim na udim' što moćna su jako.
Strašna i silna u golemu stasu snaga im bi...

Da je data osnovna tektonika u izgradnji svijeta, odnosno da su stvoreni i u vječni proces kosmičkog stvaranja uključeni temeljni činioci, svjedoči nam slika odsijecanja Uranova uda od strane Krona, s razlogom što je daljnja Uranova oplodnja Majke Zemlje nepotrebna. Tek tada njegova djeca – Titani, Kiklopi i Orijaši, kao simboli neizrecivih kosmičkih sila, energetske potencije Majke Zemlje, kao opšteg kosmičkog načela, sveukupne tvorne sile, koje se svagdanu bude u njezinu krilu – mogu povremeno izići iz utrobe Zemlje gdje ih je Uran strpao i uključiti se u *aktualni tok vječnog zbivanja*, nikad u kosmotvornom procesu ne prekoračujući od Temide i Mnemosine postavljen omudren tok, red i domet svega što tendira da u tom i takvom procesu bude stvoreno, sve u skladu sa drevnim helenskim vjerovanjem po kojem je svemu živome dat smjer i granica razvoja, kakvo su uvjerenje i nazor vjerovatno baštinili od narodâ drevnog Bliskog istoka, Sumerana, Akadana, Vavilonjana i posebno drevnih Egipćana¹⁶:

Teog. 154–181.

Koliko god Nebo i Zemlja rodiše djece ova najgora bjehu, od sámog rođenja njihov ih omrznu otac. Čim bi se rodilo koje on bi ga redom u nūtrinu sakrio Zemlje, na svijetlo ga nè puštajuć' dana. U opakom djèlu uživaše Uran, a golema Geja stješnjena u nutrini stenjaše svojoj, prevarno i gnūсно smišljajuć' lukavstvo.

---

¹⁶ O tome up. dr Marko Višić, „Misaoni i vjerski život narodâ drevne Mesopotamije“, studija pisana kao uvod u djelo *Zakonici drevne Mesopotamije*, Svjetlost, Sarajevo 1989, str. 1–92, passim; „Duhovni i vjerski život drevnih Egipćana“, studija pisana kao uvod u djelo *Egipatska knjiga mrtvih* (Papyrus Reinisch i Papyrus Ani), Svjetlost, Sarajevo 1989, str. 1–53, passim.

Smjesta od čelika sivog napraviv' smjesu načini
veliki srp i dječici miloj otkrije naum.
Ona im, ù srcu dragome tužna, bodreć' ih, reče:
„Dječice moja, od òbjesna potekla oca, ako li
budete slušali mene mi ćemo kaznit opaki òca
vam prestup, jer prvi se nedòličnog prihvati djela.“
To reče, njih sve velik uhvati strah i niko nē
reče riječ. Al' veliki, lukavi Kron, ohrábriv' se,
hitro riječima ovim čestitoj majci u òdgovor reče:
„Majko, tog' bih se djela prihvatit' i svršit' mogao ja,
jerbo štovanja nemam sprám našem groznome ocu,
zbòg tog' štono se prvi nedoličnog prihvati djela.“
To reče, a golema Zemlja ù srcu radosna bijaše
jako; u zasjedu krišom odvede njega, oštròzubi
srp mu ù ruke dade, čitav mu lukavi otkrije naum.
Dòđe veliki Uran sà sobom dovede Noć, pa se,
ljubavi željan, nadvije nād nju i sasvim òpruži
po njoj. Tad sin iz zasjede ljevu ispruži ruku,
desnicom rukom golemu jako, dugi oštròzubi
dohvati srp, pa milome ocu što brže je mog'o
odreže udo, te hitnuv' ga izà sebe baci ga on.....

Taj tok prirodnog, unaprijed datog pravca razvoja čuvaju
strašne *Erinije* – u početku čuvarice kosmičkog, kasnije ljud-
skog moralnog poretka – nastale iz krvi odsječenog Uranova
uda, što simbolički ukazuje da se zaokruženi tvorni proces ne
smije mijenjati, niti, štaviše, prirodni tvorni proces, prirodni tok
zbivanja nekažnjeno prestopiti, jer na to, pored Erinija, paze i
Moire, kao boginje usuda, sudbinski datog:

Teog. 182–185.

Ono zalúdu iz rúke ne òdleti njemu:
koliko j' krvavih kapi iz uda šiknulo bilo,

---

sve ih prihvati Zemlja, pa kad godina minu, tad
Erínije moćne porodi ona.....

Hesiod potom pjeva o rođenju Giganata, Melijskih nimfa i Afrodite, kao i o potomstvu Noći, Mora Okeana i Tetije, Titana i Titanki, za čim slijedi poduža himna Hekati.

d) *Opis trećeg pokoljenja* ili prava, „istorijska“ teogonija (st. 453–1018).

Gospodar univerzuma postao je *Kron* čija se uloga u razvoju svijeta može opisati kao gola, neomudrena, iskonska, impulsivnom nagonu podložna sila koja se stojeći u znaku vremenske sile i prirodne nužnosti, realizuje iznenadnim izlaskom u aktualni tok vječnog kosmičkog zbivanja u vidu ove ili one pojave.

Kronovu sirovu i slijepu vladavinu svijetom dokrajčuje *Zeus*, kao simbol sređenosti i omudrenosti kosmotvornih sila, odnosno kao oličenje umnih sila koje vladaju univerzumom, okarakterisano njegovim izborom za vrhovno božanstvo od strane ostalih bogova kao nosiocâ određenih funkcija u životu prirode.

Počast da bude najmudriji, višnji savjetnik što nepropadljive odluke poznaje, što gleda puteve kojima smjeraju tvorne kosmičke sile; da bude predstavnik unutrašnjeg, duševnog vida, unutrašnje „razumske uvidljivosti“ i „umne predvidljivosti“, kao osnovnog sadržaja svijesti – Zeus treba da zahvali tome što je bio božanstvo svijetla, svijetloga dana, time i okom uočljiva vremena i vremenom obuhvaćenog zbivanja. To i jeste ono zbog čega se za njega i vezuje ideja organske cjeline univerzuma kao jedinstvene zajednice tvornih sila simbolizovanih panteonom na čelu sa vrhovnim bogom, odnosno vladarom, kao i ideja omudrenoga stvaranja temeljenog na prirodnom toku događanja u vječnom kosmotvornom procesu, zbog čega sobom i predstavlja sveukupnost i organsko jedinstvo tvornih kosmičkih sila.

U daljem tekstu Hesiod pjeva o kažnjavanju Prometeja, sina

Titana Japeta, o stvaranju prve žene, o Zeusovoj borbi s Titanima i gigantskim Tifoejem, te o Zeusovom ustoličenju, nakon čega, na kraju, slijedi opis brojne Zeusove porodice i potomstva nekih boginja proizišlog iz veze sa srmtnim ljudima.

Na svršetku ovoga izlaganja posvećenog kosmološkoj misli drevnih Helena izraženoj u Hesiodovoj *Teogoniji* po sebi se nameće pitanje: u kakvom su odnosu Uranova, Kronova i Zeusova djelatnost, odnosno faza vladanja u pogledu tvornog kosmičkog procesa? Odgovor na ovo pitanje ujedno je i odgovor na pitanje: čime se karakteriše djelatnost pomenutih bogova u kosmotvornom procesu?

Dok se, naime, Uranova djelatnost, odnosno faza stvaranja sastoji u postavljanju odlučujućih činilaca u definitivnoj izgradnji univerzuma, čime se dovršava tektonika buduće stvarnosti koja će se odlikovati mnogostrukim, vječno obnavljajućim pojavama, dotle se Kronova djelatnost očituje kao period, faza stvaranja u kojoj se ostvaruje ono što je po sili prirode i vremenskom slijedu moguće. To će reći da Kron predstavlja enormnu silu vremena i razvoja u znaku prirodne nužnosti.

Sâmo pak stvaranje u Kronovoj eri posmatra se kao vječno odlaženje i obnavljanje prirodnih procesa po nužnom, gotovo slijepom slijedu događanja, dok se Zeusova djelatnost u univerzumu očituje kao umno određenje i oblikovanje pojavnoga svijeta, jer on sâm svojim bićem, kao što je istaknuto, predstavlja sveukupnost i jedinstvo tvornih funkcija u prirodi, odnosno središte omudrenih kosmičkih sila.

Razvitak ideje o Zeusu kao vrhovnom božantvu koje svijetom upravlja snagom uma, naspram ideji prirodne nužnosti i sile vremena, čime se karakteriše Kronovo upravljanje svijetom, važan je i za razvoj kosmološke ideje u mitskom ruhu po kojoj se pojava vidljivoga svijeta proistekla iz Haosa, prešavši u period prirodnog, vremenom obuhvaćenog, u vremenskom nužnom slijedu uzročno-posljedičnog događanja, nastajanja i prestajanja, na kraju završava umnim oblikovanjem svekolikog stvaranja, temeljenog ne na izne-

nadnoj provali impulsivne sile već na procjeni valjanosti i značaja.

Na procjeni vrijednosti i značaju pojedinih tvornih sila zasnovano umno oblikovanje nesumnjivo predstavlja vrhunac tvornog kosmičkog procesa u kojemu sam čin stvaranja poprima *značenje nadvremenskog opravdanja* što se ne temelji na tome da se neki događaj morao odigrati pod uticajem sila vremena, već na tome da neki događaj, nešto, ima pravo na postanje i opstojnost u odnosu na krajnji cilj, kao ono što nužno treba da bude. Da stvari stoje tako, valjan dokaz je pretpostavka o prvoj Zeusovoj ženi Metidi za koju se kao za hipostaziranu umnost vezuje ideja umnoga određenja i vođenja svijeta, o čemu ovdje nije mjesto opširnije raspravljati.

Iz izloženog proizlazi da je Hesiodova *Teogonija*, kao jasan izražaj duhovne misli drevnih Helena, po svojem značenju pokušaj da se narodna religija, odnosno mitološka građa sistematizuje i svede u razumsko besjedenje prije no što je helenska misao dospjela do naučno-filosofijskog posmatranja pojava uočavanih u svijetu prirode, bogova i ljudi. To će reći da nam se *Tegonija* pokazuje kao prelaz od mitopoetičkog pogleda na svijet ka naučno-filosofskom razmatranju istoga; kao prelaz od mitskog mišljenja i vjerovanja ka omudrenom, filosofskom posmatranju konstitutivnih činilaca, tvornih sila univerzuma.

Budući da se u njoj postavljaju pitanja o prvobitnom, potencijalnom, virtuelnom stanju prije pokretanja na stvaranje osnovnih činilaca kosmičkog stvaranja – Haosa, Zemlje, Erola i Neba – te pitanje sile koja je inicirala proces stvaranja, iako su pitanja o gornjim problemima, kao i odgovori na njih, odjeveni u ruho mita, to se treba složiti s tvrdnjom da se u Hesiodovoj *Teogoniji* krije *prva spekulacija odjevena u mitsko ruho*¹⁷, bar kad je riječ o drevnim Helenima.

Osim toga, dublja analiza Hesiodove *Teogonije* pokazuje da se filosofski nagon za spoznajom izvora i suštine bivstvujućega

¹⁷ Cf. Überweg-Heinze, *Grundriss* 34.

svijeta javlja prije pojmovno-naučnog razmatranja kosmičkih sila koje učestvuju u vječnom toku stvaranja i održavanja univerzuma. Dosljedno tome, Hesiodov se *Spjev* – u kojemu se postavljaju pitanja o suštini i opštim uzročnim načelima stvari, temeljeći se na misaonim refleksijama, nipošto na neposrednim opažanjima prirodnih pojava, pri čemu se misao autora *Spjeva* kreće od neodređenijeg ka određenijem načelu – pokazuje i kao pokušaj da se veliki broj tvornih sila oličenih u božanstvima sistematizuje i izloži u razumnu prikladnu cjelinu u skladu sa istorijsko-genetičkim principom. Za *Teogoniju* se, dakle, kad je riječ o evropskoj filozofijskoj misli, može s pravom reći da je ne samo najraniji kosmološki spjev o postanju stvarnosti, pri čemu se rođenje prirodnih sila prikazuje u duhu mita, već i najranija istorija tvornih kosmičkih sila, sistematski prikaz njihovog razvoja i međusobnih odnosa.

Autor *Teogonije*, kao glavni predstavnik mitskoga duha, mitske koncepcije postanja svijeta, pokazuje se kao sistematičar u mitskoj svijesti sakupljenih idejnih značenja utoliko ukoliko se odnose na postanje i sastav univerzuma. To je razlog zašto na prvom mjestu izlaže datosti, pretpostavke tvornoga čina, kosmičkog stvaranja (koje posmatra sa stanovišta kauzalnog genetizma) a na drugom, sukladno nužnom vremenskom slijedu događanja, činioce, kosmotvorne sile koje imaju presudnu ulogu u tom stvaranju, određujući mu tok i domet.

Tako Hesiod, kao učitelj velikog broja filozofa, kako to kaže Heraklit Efežanin, predstavlja prelaz od mitopoetičkog poimanja postanja svijeta, odnosno prelaz od mitski zasnovane i u slici rođenja božanskih sila izražene koncepcije postanja stvarnosti. Riječju, on čini prelaz od mitske kosmogonije ka omudrenom, na znanju, naučnom poimanju zasnovanom pogledu o postanju svijeta, što se javlja u jonskoj filozofiji prirode koja počinje sa Taletom iz Mileta.

Teogonija je napisana jezikom koji pripada jonskom narječju, mada se u njemu susreću i elementi iz eolskog i posebno

dorskog dijalekta, što je neke starije istraživače Hesiodova opusa navodilo na pomisao da ju je pjesnik sastavio u Lokridi, oblasti gdje su živjeli Dorani.

Iako *Teogonija* u pogledu *pjesničke vrijednosti* zaostaje za *Poslovima i danima*, ona ipak, uz veliku književno-istorijsku, posjeduje i znatnu umjetničku vrijednost. Najuspjelijim djelovima smatraju se: opis Zeusove borbe s Titanima, himna Hekati i stvaranje prve žene. Ovi djelovi ovome dosta suvoparnome djelu oduzimaju onu monotonost što je nameće beskrajno nabranje bogova i božanskih porodica. Nabrajajući imena bogova pjesnik, međutim, nastoji da njihovim milozvučnim poretkom u stihu, simetrijom u grupama, sjajnim epitetima i raznolikim završecima stihova kod slušalaca postigne ne samo umjetnički već i viši, skoro anagoški efekt. Ne treba, naime, smetnuti s uma činjenicu da su imena bogova kako za Hesioda tako i za njegove slušaocce bila puna života; da su im u sjećanje prizivala bezbroj uspomena i u duši budila mnoštvo raznolikih osjećanja i predstava. U harmonične grupe poređani bogovi i božanske porodice prijanjahu za dušu čovjeka Hesiodovog vremena koji težijaše za redom i skladom ne samo u ljudskoj već i božanskoj zajednici. Tako u božanske porodice razvrstani Olimpljani čovjeku više ne izgledahu ni nejasni, ni daleki, već jasni, bliski i prisni, umnogome ličeći na uređenu ljudsku zajednicu. To je ono zbog čega je Hesiodova *Teogonija* Helenima, koji nisu poznavali ni svete knjige ni sveštenečke staleže, bila isto što i bogomdana, objavljena knjiga koja ih je ne samo poučavala o svijetu bogova, već im u duši razvijala božanski san, za njih ispunjen stvarnošću, pružajući im u mitskom ruhu sliku postanja i opstojnosti svijeta bogova i ljudi, sliku bogolikog univerzuma, što je *Spjev*u osiguravalo i veliku moralnu vrijednost u očima drevnih Helena kroz njihovu dugu i plodnu istoriju.

HESIOD

TEOGONIJA

<Uvodni dio>

O helikonskim počnimo pjevati Muzama onim
kòjeno veliko Helikon gorje¹⁸ nastávaju sveto.
Oko plavetnog izvora¹⁹, k'o i òltāra premoćnog
Kronova sina²⁰ nogama hitrim one svagdano plešu.
5 Kad većma u Permésu²¹ il' u Hipokrēni²² il' pak u
Òlimeju²³ prěsvetom nježno okupaju tijelo, tada na
najvišem vrhu Helikon gorja ùkrug divotno,
dražesno sastave kolo, nogama poskoče čilo.
Odatle krećući dalje, gustom zastrte maglom²⁴,

---

¹⁸ *Helikon*, visoka planina u Beotiji, sjedište muza koje se po tome gorju nazivaju Ἑλικωνίδες, odnosno Ἑλικωνιάδες, Helikonske muze.

¹⁹ *Plavetni*, odnosno *tamnomodri izvor* jeste izvor Aganipe na Helikonu, posvećen muzama.

Pridjev io-ειδής, *naličan ljubičici, ljubičast*, Homer i Hesiod koriste za more.

²⁰ Pod epitetom *Kronion*, *Kronid* misli se na Kronova sina Zeusa koji je svojega oca zbacio s prijestola.

²¹ *Permes*, rijeka u Beotiji, u blizini Helikona.

²² U izvornom tekstu stoji Ἴππου κρήνη, *Hipokrene, Konjski izvor*, u podnožju Helikona, tako nazvan po tome što je nastao udarcem kopita Belerofontova konja Pegasa o stijenu.

²³ U originalu čitamo Ὀλμειοῦ ξαθέσιο, *sveti, presveti Olmej*, rijeka u Beotiji, izvire u podnožju Helikona.

Pridjev ξάθεος, *presvet, svet*, kod Homera i Hesioda upotrebljava se kao atribut za mjesto, planine, izvore, rijeke, šume i lugove za koje se vjerovalo da u njima borave božanstva, ili se tu nalazilo njihovo svetište.

²⁴ *Gustom zastrte maglom*. Bogovi se kod Homera, Hesioda, pa i mnogo kasnije, kod Apolonija sa Rodosa, među ljudima kreću zastrti maglom da ih ne bi uočili.

10 po noći hodaju one, prelijepim pjevajuć' glasom,
opjevajuć' egidònošu Diva²⁵ i gospođu
Àrgivku Heru²⁶ štono u zlaćanim sandalam' hodi,
pa kćerku egidònoše Diva, sjajnòoku Atenu²⁷,
Feba Apolóna²⁸ i Artèmidu²⁹ strijéle što baca,

²⁵ Budući da od Ζεύς genitiv glasi Διός, dativ Δί, akuzativ Δία, to se prevodilac iz metričkih razloga umjesto oblikâ od Zeus koristi oblicima Div, Diva, Divu itd.

Zašto muze u prvom redu slave Zeusa kao oca bogova i ljudi vidi dr Marko Višić, *Kult muza u evropskoj književnoj tradiciji*, Svjetlost, Sarajevo 1989, str. 12, i d.

²⁶ *Argivka Hera*, tako nazvana po gradu Argu na Peloponesu gdje su je najviše štovali.

Hera, po mitu kćerka Titana Krona i Titanke Reje, Zeusova žena; u kosmogonijskoj misli Helenâ mikenskog perioda samostalno božanstvo, boginja proljećne vegetacije. Na to upućuje i njezino ime, vjerovatno nastalo od indoevropskog leksema *uear*, grčki *ἔαρ*, lat. *ver*, staroslov. *ves-na*, proljeće, kao i epitet *boopis*, čuvarica goveda na poljanama.

U najstarijem periodu deifikacije poštovana u vidu fetiša, slično kanaansko-feničkoj boginji Aštoret, odnosno njezinoj hipostazi Aštarti.

²⁷ *Sjajnooka Atena*, djevičanska boginja-ratnik, po mitu rođena iz Zeusove glave. Bliže je, međutim, pameti da ona svojim bićem izražava *bît Zeusova života*, stoga što se njezino rođenje od Okeanide Metide, kao hipostazirane umnosti, umstvene sile što se očituje u kosmosu, koju je Zeus sklonio u sebe, zamišlja kao rođenje iz Zeusove glave koja oličava umno postanje cjelokupnog života u univerzumu. U tome se krije razlog zašto boginja Atena simbolizuje mudrost i znanje, budući i zaštitnicom umjetnosti. Kao djevicar-atnik slična je imenom, životom i funkcijom kanaansko-ugaritskoj Velikoj majci bogova imenom Anat, kao gospodarici života i smrti, simbolu generativnih sila Majke Zemlje. Zar uostalom boginja Atena nije hipostaza boginje Anat?

²⁸ *Feba Apolon*, sin Lete i Zeusa, u ranoj helenskoj kosmološkoj misli prirodno božanstvo, oličenje sunčeve topline koja udružena sa vlagom djeluje oblagorođujuće, udružena pak sa vrućinom, žegom uništavajuće. Na

15 Pòsejdōna³⁰ zemljotresca, zemljòdržu onog',
Tèmidu³¹ štovanu i Àfrodītu³² očiju krasnih,
[Hebu³³ sa vijencem sa zlatnim, k'o i Dionu časnu³⁴,

Apolonovu ambivalentnu narav ukazuje to što se kao dobro prolječno sunce predstavlja kao zaštitnik plesa i muzike, riječju veselja, dok se kao žarko sunce koje sve uništava predstavlja kao pogubni bog rata, kakav je bio u hetitskom panteonu, poznat pod imenom Apulunaš, iz kojega uostalom i potiče. Da je u početku svoga kulta bio božanstvo sunca ukazuju i njegove insignije, lûk i strijele koje simbolizuju sunčeve zrake, kao i atribut Φοῖβος, Fojb, Feb, Sjajni, Svijetli.

²⁹ *Artemida*, boginja-djevica drevnih Helena; simbol čiste i neokrnjene prirode, zaštitnica svjetlosti i moralne čistote, u ime čega, slično bratu Apolonu, progoni zlo, prestup i nemoral.

³⁰ *Posejdon*, sin Titana Krona i Titanke Reje, u ranoj helenskoj kosmogoniji simbol donjih slanih voda kao sijela funkcionalnih počela i elementarnih sila, to jest nesređena iskonska sveukupnost nesklona kretanju, razvoju, kosmogoniji, što se očituje u njegovoj teškoj naravi kao boga mora.

Da je Posejdon u ranoj kosmološkoj misli drevnih Helena predstavljao vodu kao kosmičku elementarnu silu bez koje nema života u kosmosu dâ se zaključiti iz njegova imena *Posei-da-on*, kompozit od *pósis*, gospodar, muž, i *dâ* nastalo od *ga*, a ovo od *gê*, zemlja: *gospodar, muž zemlje*. Po svojoj naravi i funkciji sličan prvom božanskom paru u sumersko-vavilonskoj kosmogoniji, bogu Apsû i boginji Tiamat.

Što se tiče epiteta *zemljotresac* i *zemljodrža*, oni se javljaju već kod Homera.

³¹ O boginji *Temidi* vidi nap. 203.

³² *Afrodita*, boginja ljubavi i života drevnih Helena; planetarno božanstvo, gospodarica kosmičke ljubavi, time i vegetacije, pandan Aštarti, Velikoj majci bogova drevnih Kanaanaca, poblizhe rečeno Feničana i Ugaričana; simbol života i smrti, u genezi žensko počelo.

³³ *Heba*, kćerka Zeusa i Here, boginja mladosti, u početku boginja prolječne vegetacije, odnosno boginja plodnosti koja u helenski panteon dolazi iz hurijsko-hetitskog panteona u kojem je poznata pod imenom Hebat, *Majka svemu živome*. O zajedničkom porijeklu helenske boginje Hebe, hrišćanske pramajke Eve, izvorno Hâwâh, hurijsko-hetitske boginje Hebat i anadoljsko-frigijske

- 19 Ēōju³⁵ i Helija moćnog³⁶ i s njima sjâjnu Selénu³⁷]
18 Letu³⁸ i Jâpeta³⁹ potom, te Krona⁴⁰ lukavog uma,
20 Geju⁴¹, Okëan⁴² silni i crnu posvema Noć⁴³, k'o i

boginje Kibele vidi dr Marko Višić, „Misaoni i vjerski život narodâ drevne Mesopotamije“, uvodna studija u *Zakonici drevne Mesopotamije*, Svjetlost, Sarajevo 1989, str. 36, i dalje.

³⁴ *Diona*, kćerka Urana i Geje, žena Zeusova s kojom je izrodio Afroditu. Diona je u Dodoni naslijedila kult jednog htonskog božanstva povezanog sa Zeusovim kultom.

Dok ovdje Hesiod vjerovatno ima na umu Titanku Dionu, dotle u *Teog.* 353, navodi Okeanidu Dionu.

³⁵ *Eoja*, Zora, kćerka Titana Hiperiona i Titanke Teje; sestra Helija, boginja oblagorodujuće jutarnje svjetlosti.

³⁶ *Helij*, Sunce, sin Titana Hiperiona i Titanke Teje; personifikacija životodajne energije, svjetlosti, uma i pravde, jer sve vidi i čuje.

³⁷ *Selena*, boginja-Mjesec, kćerka Titana Hiperiona i Titanke Teje, sestra Helija i Eoje; simbol oblagorođene svjetlosti.

³⁸ *Leta*, odnosno Leda, kćerka Titanke Febe i Titana Koja, majka Apolona i Artemide; u genezi otjelovljenje tajanstvenih Zemljinih sila, funkcionalnih počela što se razvijaju u krilu Noći, *Majke svemu živome*, koja će ih izvesti u vidljivu opstojnost pomoću kosmičkog svijetla što se rađa sa Danom kao krajnjom fazom u procesu kosmičkog stvaranja. To je ono zbog čega je Leta, kod Semita poznata kao Lat, u početku deifikacije štovana kao blago božanstvo svjetlosti i topline, po čemu je slična božanskom paru u sumersko-akadskoj kosmogoniji imenom Lah-mu i Lah-amu.

³⁹ *Japet*, Titan, simbol pokretačke snage.

⁴⁰ O *Kronu*, sinu Urana (Neba) i Geje (Zemlje) vidi nap. 56.

⁴¹ *Geja*, Zemlja, u genezi mjesto djelovanja temeljnih tvornih faktora, preduslov daljnjeg kosmičkog stvaranja, postupnog realizovanja kosmičkih funkcionalnih počela, vitalnih potencija u obliku vidljive stvarnosti, uvidljivo-ga svijeta.

⁴² *Okean*, sin Urana i Geje, oličenje prvobitnih voda kao sjedišta funkcionalnih počela, svekolikog života u helenskoj kosmogoniji, bez jasnog i konkretnog lika.

koljeno sveto bogova drugih, vječiti što su.

One Hesioda negda lijepoj naučiše pjesmi
dok je pod presvetim Hèlikōnom napásao stada⁴⁴.

25 Ovu mi najprije boginje prozbore riječ, ône
olimpske Muze⁴⁵, Zeusa egidònoše kćerke:

„Pastiri poljski, strašljivci teški, trbusi jedni!

Mi laži mnoge istini nalik kazivat' znamo,
al' i istinu, kad nas je volja, znamo objavit'.“

30 Rekoše tako lijepòrjeke kćerke velikog Diva,
pa mi, òtikinuv' divotnu granu lovòrike bujne
udijele skeptar i pjesmom me potom nadahnu
božanskom prošle i buduće zgode slavio da bih;
potaknu još me da koljeno slavim bogova vječiti što su,
a njih da prve i posljednje pjesmom ôpjevam svagda.

35 Čemu mi pak o hrastu il' o kamenu toliki zbor?

<Himna muzama>

O Muzama počnimo prvo ocu kojeno Divu,
pjevujuć' pjesme, na Òlimpu⁴⁶ vel'ko srce vesele,
kazujuć' sadašnje, buduće, kao ì prošle zgode,
složno pjevajuć' glasom. S usana njima umilna

---

⁴³ *Noć, Niks*, odnosno *Nikta, Majka svemu živome*. Helenska boginja noći i tame; u genezi simbol pospanosti vitalnih potencija u Majci Zemlji. Riječju, pozitivno kosmičko počelo.

⁴⁴ Doslovno prevedeno: *napasao jagnjad*.

⁴⁵ Ko bi želio da se u potpunosti obavijesti o helenskim muzama, njihovom kultu od Homera pa do Goethe-a, može konsultovati našu, gore navedenu studiju *Kult muza u evropskoj književnoj tradiciji*, str. 12–239.

⁴⁶ *Olimp*, visoka planina na granici između Tesalije i Makedonije. Sijelo helenskog panteona, kao što je gora Safon što se uzdiže uz ušće rijeke Oront u Zapadnoj Siriji sijelo hetitskih i ugaritskih bogova: Tešuba, Ela, Aštarte, Baal-Hadada, Baaal-Alijana, boginje Anat i drugih.

- 40 pjesma neumorno teče; blistaju dvori im oca,
gromoglasnog Diva, kad glas se boginjā k'o ljljan nježni
razliježe posvud. Vrhunac snježnog Olimpa ječi i
bogova dvori. Božanskim pjevajuć' glasom one od
iskona bogova koljeno dično prvo sa pjesmom
45 slave; ône štono ih Zemlja i široko pòrodi Nebo⁴⁷,
pa bogove daváče dóbāra, ôd njih potekli što su;
Zeusa potom, bogova oca kao i ljúdi,
[sa kojim boginje počinju i s njime svršuju pjesmu⁴⁸,]
kol'ko j' po snazi od bogova moćniji i silniji on.
50 Zatim, koljeno ljudsko, k'o ì rod Gigán'ta⁴⁹ moćnih
opjévajuć', na Olimpu Divu srce vesele
olimpske Muze, Zèusa egidònoše kćerke.
Njih u ljubavi s Kronídom ocem u Pijèriji⁵⁰
Mnemosína⁵¹ rodi, vladarka visova Èleutēra⁵²,
55 da zála zaborav i počínak ôd briga budu.
Devet je noći premudri Zeus ljubav vodio s njome,
od bogova buduć' daleko, u postelju svetu joj hodeć'.

⁴⁷ *Nebo*, izvorno *Uran*, sin i muž Geje s kojom izrođuje Titane, Kiklope i Hekatonhejre; u genezi sjedište kosmičkih generativnih sila, kiše i topline.

⁴⁸ Čitam s rukopisom ἐκλήγουσαι, *završavaju*, umjesto λήγουσαι, *govore*, kako predlaže Ludwick.

⁴⁹ *Giganti*, moćni divovi, sinovi Zemlje, oličenje golemih kosmičkih potencija.

⁵⁰ *Pijerija*, oblast na tesalsko-makedonskoj granici, sjeverno od planine Olimp; rodno mjesto mitskog pjevača Orfeja i kultno središte muza koje se po njoj nazivaju αἱ Πιερίδες, Pijerkinje.

⁵¹ *Mnemosina*, Pamtilja, Titanka, kćerka Urana i Geje; simbol umstvene sile u prirodi, omudrenosti kosmičkog tvornog procesa.

O razlogu zašto Hesiod muze oglašava kćerkama Titanke Mnemosine i Zeusa, kao novog uzurpatora Olimpa, vidi *Odnos muzike i poezije u drevnoj Heladi*, uvodna studija u Plutarh, *O muzici*, Prosveta, Niš 1997, str. 14. (Djelo sa starohelenskog preveo, uvodnu studiju i komentare sačinio dr Marko Višić).

⁵² *Eleuter*, mjesto u Beotiji.

Kad pak godina prođe i Hore se okrenu većma,
mjèseci minu i mnogi se svršiše dani, ona
60 mu tada devet jednòdušnih porodi kćerki, kojima
pjesma nà brizi leži, bèzbrižno ìmajuc' srce,
pored vrhúnca najviši što je Olimpa snjeznog.
Tu im je blistavo kolo, k'o i palate krasne.
Porèd njih Hàrite⁵³, kao i Čèžnja⁵⁴ u raskoši
65 dvore imádu; iz usana ljupkim se glaseći pojem
one ti zakone i umna načela besmrtnih
bogova hvale, predivnim svagdano pjevajuć' glasom.

Na Olimp potome krenu, radosne buduc' s lijepoga glasa,
divotne pjesme; crna se orila zemlja usljed
70 njihovog pjeva, umilna pod nogama nastade
lupa kad svojem dođoše ocu. On pak nà nebu
vlada, ognjenu munju i grom držeć' u ruci,
kad snagom savlada Krona, svojega oca, a bozima
vječnim brižno razdijeli sve, časti odrèdiv' njima⁵⁵.
75 Ò tome pjevahu Muze što Olimpa nastávaju dvore,
od vel'kog onoga Diva devet rođenih kćerki:
Klija i Èutërpa, Taliya i još Melpòmena,
Terpsihora i Erato, Polihimnija i Ùrānija,
pa Kaliopa⁵⁶ muza najviše štovana òd svih,

---

⁵³ O *Haritama*, lat. *Gracijama*, vidi nap. 206.

⁵⁴ *Čežnja*, *Himeros*, olićenje ljubavne žudnje. Po nekima sin i pratilac boginje Afrodite, koji po nekim mitografima boravi na Olimpu u društvu Harita i Muza.

⁵⁵ Hesiod očigledno aludira na borbu mlade generacije bogova, na čelu sa Zeusom, sa Titanima.

Pod pojmom τμη, *odličje*, *čast*, Hesiod misli na funkcije bogova u životu kosmosa i ljudi koje im je dodijelio vrhovni bog Zeus.

⁵⁶ Gore navedena imena muza ukazuju na njihove duhovne, intelektualne funkcije. Tako *Klija* (slaviteljica) postaje glasnik slave u epopeji i lirskoj poeziji, a kasnije i simbol naučne discipline, istorije; *Euterpa* (uveseljivačica) muza plesa i lirске poezije. *Taliya* (cvjetna) muza glume i komedije; *Melpomena*

- 80 jer ona i kraljeve štovane navjeke prati.
Kome od kraljeva bozi štono ih goje udijele
čast velikog Diva i naš kog', kada se rodi,
pogled svoj svrâte, tome slađanom rosom natope jezik,
medene riječi nato iz usta mu teku, a ljudi
- 85 redom ù njega glêde pravičnim presudam' kada
izriče pravdu. On pak nepogrešno zбореć' brzo
i razumno znade i veliku prepirku stišat'.
Kraljevi zbòg tog' su mudri, jer ljudima štetu, ako
je pretrpe kada, na trgu lako popraviti' znaju,
- 90 smirujuć' òdreda narod i ljúde riječima blagim⁵⁷.
Kad skupštinom ide svijet mu k'o bogu se ljupkom
smjernošću klanja, na zboru mèđ' svima je prvi.
Takav je sveti od olimpskih Muza ljudima dar.
Od Múzā i dalekòstrijelnog Apolóna⁵⁸ doista
- 95 pjevači potiču ljudi na zemlji, k'o i kitarāši,
a od Diva vladari. Koga zavole Muze srećan
je taj, besjeda slatka iz ústa nav'jek mu teče.
Jerbo i onaj što od skorašnje patnje u duši vene,

(začinjateljica pjevanja) muza pjevanja, kasnije i muza tragedije; *Terpsihora* (ona koja se raduje kolu) muza plesne umjetnosti i pjevanja; *Erato* (ljubeznica) muza lirskog pjesništva; *Polihimnija* (sa bezbroj pjesama) muza muzike; *Uranija* (nebesnica) muza zaštitnica nauke, zastupnica astronomije, *Kaliopa* (s milozvučnim glasom i izgledom) muza epske poezije.

Kaliopa nije samo prva među muzama po istorijskom znanju, nego i po tome što je ona zaštitnica kraljeva, gojenaca, to jest miljenika boga Zeusa, kako ih već i Homer naziva.

⁵⁷ Iz posljednjih šest stihova proizlazi da muze vladarima udjeljuju osjećaj za pravdu i moć uvjeravanja, jer su oni, kao što vidimo, i sudije u narodnim sporovima koji se kod drevnih Helena održavahu na javnim trgovima, a kod starih Slovena pod hrastovima.

⁵⁸ Apolon se naziva Ἑκίβολος, *Dalekostrijelni, Daljnometni*, jer nadaleko odapinje strijele. Gornji se epitet susreće i kod Homera.

ù srcu tugujuć' svom, kad čuje pjevača, Múzā
100 slugána, gdje čuvena djela pređašnjih ljúdi proslavlja
pjesmom i blažene bog'e Olimp što drže, nevolju
namah zaboravlja svoju, više se nē sjeća tuge,
tako ga brzo od bola odvrate bōginjā dār'i.

Zdravo, Divova djeco, dražesnu pjesmu mi dajte,
105 slavite koljeno sveto bogova vječiti što su,
kojeno Zemlja, zvjezdano Nebo i mrkla sà njima
Noć rodili bjehu, i one što slano ih odgoji more.
Kažite kakono prvo postase bozi i zemlja,
rijeke i beskrajno more s talasim' bjesnim⁵⁹,
110 blistave zvijezde, jošte ponād nas široko nebo.
Koji su bogovi, daváči dōbāra, potekli òd njih,
kako razdijeliše blago, kako podijeliše časti,
kako li jošte gudurast⁶⁰ negda zaposješe Olimp.
Ò tom' mi od sámog' početka pjevajte Muze što Olimpa
115 nastavate dvore i kažite ko òd njih nastade prvi!

<Haos i Geja, Uran i Titani>

116 Doista najprije nastade Haos⁶¹, a potom Zemlja⁶²

---

⁵⁹ Οἰδηματι θύων, homerski epitet za more sa značenjem *onaj koji nabujao od valova hući*.

⁶⁰ Πολύπτωχος Ὀλυμπος, s uvalama, gudurama, prijevojima Olimp; jedan od Homerovih epiteta za Olimp koji on i Hesiod nazivaju i *prostrani, visoki, veliki, snježni* itd.

⁶¹ Haos (Χάος), koji filolozi i filosofi izvode od glagola χαίνω, lat. *hiare, zjevati, zjapiti*, kod Hesioda ima nesumnjivo značenje „procjepa između neba i zemlje“, jer Haos i Geja, to jest zemlja kod njega nisu ni u kakvoj genealoškoj vezi. To međutim, još uvijek ne znači da Haos, kojemu i Hesiod daje vremenski prioritet, u ranoj kosmogonijskoj misli drevnih Helena, nije bio bar neizdiferenciran preduslov, izvor budućeg terestralnog, uvidljivog svijeta.

Zar, uostalom, iz *Teog.*, st. 736–743, i po Hesiodu Haos nije izvor, prapočelo

širokih grudi, sjedište čvrsto i vječito sviju
 118 bogova vječnih vrhunac što Olimpa snježnoga drže
 119 [i Tartara mračnog u nutrini širokòstazne zemlje⁶³]
 120 i Erot⁶⁴ štono j' najljepši među besmrtnim bozim',
 koji udove ništi, a bozima i ljudima svim
 u grudima srce i razborit svladava naum.
 Iz Haosa Ere⁶⁵, a s njim i crna nastade Noć;

Urana i Geje, odnosno Neba i Zemlje?

Naše je stanovište da je Haos u kosmogonijskoj misli drevnih Helena, ako ne apsolutni početak, ono svakako sveukupan sadržaj budućega svijeta, buduće stvarnosti; ishodišna, polazna tačka supstancijalnog otjelotvorenja funkcionalnih počela koje će Erot, kosmička Ljubav, na Zemlji dovesti u aktualno stanje, u puno ostvarenje, u osjetilima zamjetljivi svijet.

Iz izloženog proizlazi da u tvornom kosmičkom procesu Haos, kao praizvor vitalnih, funkcionalnih počela i Zemlja, kao mjesto njihovog punog otjelotvorenja, življenja i izivljavanja, čine nerazdvojnu suštastvenu, bivstvenu vezu iz koje svoje porijeklo i opstojnost na svijetlu svijeta izvode sva funkcionalna počela, sav osjetilima, čulima zamjetljiv svijet.

⁶² Zemlja, Geja (Γαῖα) se u Hesiodovoj kosmogoniji zamišlja kao ploča koju okružuje Okean. Ona je čvrsto sjedište, stanište ne samo za ljude, životinje i biljke već i za planine i mora.

⁶³ Stihovi 118, i 119, smatraju se kasnije interpoliranim, to tim prije što ih ne navode ni Aristotel u *Metaph.* A 4.984b 27–29, ni Platon u *Symp.* 178b 5–7.

⁶⁴ *Erot*, kosmička *Ljubav*, sin Urana i Geje, odnosno Areja i Afrodite. Kao sin Nikte, Noći, nastao iz kosmičkog jajeta istovremeno sa Nebom i zemljom, on je načelo tvorne, na kretanje i rađanje potičuće, vječno žive kosmičke, božanske sile koja u Zemlji postojeća funkcionalna počela izvodi u aktualno stanje, u vidljivu opstojnost na svijetlu Dana.

⁶⁵ *Éreb (os)*, Tama, kao prvi porod Haosa, sa sestrom Niktom, Noći, u starohelenskoj kosmogoniji simbolizuje pospanost vitalnih potencija u Majci Zemlji. Ere⁶⁵ i Nikta, Tama i kosmička Noć imaju, dakle, istu funkciju kao Lahmu i Lahamu u kosmološkoj misli drevnih Sumerana, Akadana i Vavilonjana, to jest izražavaju dugo predvremensko razdoblje u kojemu kosmička počela počinju dobijati osobine određenosti i diferenciranosti, što će

iz Noći se opet izrodiše Eter i Dan⁶⁶ štono
125 ih začē i rodi iz ljubavne s Ęrebom veze.
Zemlja najprije, jednako sebi, zvjezdano porodi
Nebo, odāsuvd da bi zastrlo nju⁶⁷, a bozima
blaženi što su da sjedište čvrsto svagdano bude.
Rodi i velike Gore, dražesno stanište ono,
130 bōginjā Nimfi štono dolove nastāvaju gorske.
I trepētljivu pučinu rodi, s talasim' bjesnim⁶⁸,

u završnom obliku postići razriješenjem kosmičke Tame i Noći u svijetlo svijeta, u porod Ereba i Noći, u Eter i Dan, o čemu opširno vidjeti *Kosmogonijska misao drevnog Bliskog istoka*, uvodna studija u sumersko-akadski *Ep o stvaranju* (Enuma eliš), Naprijed, Zagreb 1993, str. 207, i dalje. (*Ep* sa francuskog preveo uz konsultaciju akademskog originala, uvodnu studiju i komentare sačinio dr Marko Višić).

⁶⁶ Dok je *Eter* Αἰθήρ kao kosmičko Svijetlo vidljivo očitovanje i održavanje klicā kosmičkog života, dotle je Dan (Ἡμέρα) oličenje kosmičkog svijetla i krajnje otjelovljenje funkcionalnih počela što se, inicirana u Haosu, razvijahu u krilu Tame i Noći, nastavljajući uvidljivi razvoj. Dosljedno tome, Dan se pokazuje kao najfunkcionalnija i najuočljivija, krajnja faza u genezi u kojoj funkcionalna počela dobijaju vidljiv, osoben i sa tačke stvaranja potencijalno završen oblik, kao faza krajnjeg otjelovljenja vitalnih potencija i njihove uvidljive opstojnosti na zemlji.

⁶⁷ Čitam s rukopisom *περὶ πάντα καλύπτοι*, da bi odasuvd zastrlo nju, umjesto *περὶ πᾶσαν ἔεργοι*, da bi je svu zastrlo.

Nebo (Uran), kao sin i parnjak Zemlje, u odnosu na Zemlju, kao pozornicu i temelj djelovanja tvornih kosmičkih sila, sa svojim generativnim moćima, svijetlom i toplineom, pokreće u Majci Zemlji vitalna počela što se bude u vrijeme proljeća.

⁶⁸ Gornji stih neki prevode ovako:

*I neplodno porodi more koje nabuja hućec',
Ponta...*

Takav prevod nije bez osnova ako se podsjetimo da već Homer naziva more *neplodnim*, a zemlju *mnogohranom*, *životodajnom*, *hraniteljicom*.

Problem je u tome što jedni pridjev ἄτρύγετος 2 izvode iz glagola τρυγᾶω,

- More⁶⁹ kojeno bez ljubavne porodi žudnje, a potom
 sa Nebom legnuv' Okèan⁷⁰ s dubokim virovim' rodi,
 pa Koja i Krija, Hiperiōna i Jàpeta⁷¹ jošte;
 135 Teju i Reju, Tèmidu i Mnèmošinu k tome,
 Febu što zlaćani vjenac imáde i Tètiju⁷² milu.
 Za njim' k'o najmlađi rodi se Kron, lukava uma,
 strašniji od djece joj sve, što oplodnog zamrzi oca⁷³.

bez žetve, neplodan, a drugi od glagola τρώω, *talasati se, treperiti se*, dakle, *trepeljiv*.

⁶⁹ *Gore* (Órea) i *More* (Póntos) u kosmotvornom procesu predstavljaju sjedište sila koje uzrokuju određene prirodne pojave, kao što su skupljanje oblaka na planinskim visovima, podizanje talasa itd. Osim toga, more je u svim kosmogonijama drevnog Bliskog istoka sjedište funkcionalnih počela, odnosno izvor sveopšteg života.

⁷⁰ Titan *Okean* u ranoj helenskoj kosmogoniji jeste sjedište funkcionalnih počela, svekolikog života, bez jasnog i konkretnog lika.

⁷¹ Dok je značenje imenâ Titana Koja, Krija i Hiperiona i njihova osobna funkcija u kosmotvornom procesu prilično nejasna, dotle teonim *Japet* upućuje na pokretačku snagu u tvornom procesu.

⁷² Imena šest Titanki upućuju na njihove funkcije u kosmičkom životu. Tako *Teja* (*Theia*) ukazuje na ljepotu stvorenog, sobom simbolizujući sve lijepo u tvornom kosmičkom procesu i onome što je iz njega nastalo; Titanka *Rea*, slično Geji i Demetri, izražava *vječno živu silu prirode*; *Temida* simbolizuje kosmički red i poredak u vječnom tvornom procesu, što će reći tok, red i krajnji domet u razvoju svega što teži da u kosmotvornom procesu dosegne puninu života, akmé; *Mnemosina* sa svoje strane simbolizuje svjesno i omudreno, umstveno u samome kosmotvornom procesu; Titanka *Feba* (Φοίβη), kao sestra Feba Apolona, simbolizuje toplinu, tako nužnu u procesu rađanja života iz Zemlje, dok *Tetija*, slično vavilonskoj Majci bogova Tiamat, simbolizuje donje slane vode kao sijelo funkcionalnih počela i generativnih sila.

⁷³ *Kron* u kosmogonijskom procesu nesumnjivo simbolizuje golu, neomudrenu, iskonsku, impulsivnom nagonu, podložnu silu koja se, budući u znaku prirodne nužnosti, ostvaruje iznenadnim izlaskom u aktualni tok vječnog kosmičkog zbivanja. To je ono zbog čega je Kron, u odnosu na Zeusa, simbol

<Kiklopi i Storuki divovi>

- I Kiklope porodi ona što objesnu dušu imádu:
140 Bronta i Stèropa jošte, pa Arga naravi krute,
što Divu dadoše grom i munju načine oni⁷⁴.
Tî zbilja u svemu bozima nalični bjehu,
[samo jedno im oko na srèdini čela je bilo;]
Kiklopim' nazvani bjehu upravo zbög tog' što im jedno
145 jedino okruglo oko na srèdini stajaše čela.
Sila i moć, vještina k tome, njihova krasíše djela.
Od Zemlje i Neba ì druga tri sina se rode,
veliki i silni koje ni spominjat' nã mjestu nije:
Koto, Brijarej i s njima Gij, odveć objesna djeca⁷⁵.
150 Rùku stotinu groznih iz ràrněna stršilo njima;
svakome òd njih iz ràrněna pedeset izraslo
glava na njihovim na udim' što moćna su jako.
Strašna i silna u golemu stasu snaga im bi⁷⁶.

---

neomudrenosti kosmičkih sila. Ukratko, Kron predstavlja golemu vremensku razvojnu silu u znaku prirodne nužnosti.

⁷⁴ Sâma imena titanskih Kiklopa (koje valja lučiti od Kiklopa ljudoždera iz *Odiseje*, kakav je Polifem) Bront, *Onaj koji grmi*; Sterop, *Onaj koji baca munju* i Arg, *Onaj koji sijeva*, ukazuju na elementarne kosmičke sile koje u tvornom procesu potpomažu postanje čulima uočljivog svijeta.

⁷⁵ Storuki divovi, Hekatonhejri, orijaši Koto, Brijarej i Gij, odnosno Gig, slično Kiklopima, simbolizuju moćne kosmičke sile koje se svojom, više omudrenom i oplemenjenom no rušilačkom snagom u kosmotvornom procesu opiru svemu onome što vitalne potencije, funkcionalna počela želi odvratiti od njihove postupne realizacije, otjelovljenja temeljenog na unaprijed od Temide postavljenom redu i poretku.

⁷⁶ Titani, Kiklopi i Hekatonhejri u kosmotvornom procesu nesumnjivo predstavljaju elementarne kosmičke sile, goleme energetske potencije kojima se počinje istorija čulima primjetljiva svijeta, odnosno rođenje terestralnog

<Kron odsjeca udo Uranu>

- Koliko god Nebo i Zemlja rodiše djece ova
155 najgora bjehu, od sámog rođenja⁷⁷ njihov ih
omrznu otac. Čim bi se rodilo koje on bi
ga redom u nùtrinu sakrio Zemlje, na svijětlo ga
nè púštajuć' dana. U opakom djèlu uživaše
Uran, a golema Geja stješnjena u nutrini
160 stenjaše svojoj, prevarno i gnúсно smišljajuć' lukavstvo.
Smjesta od čelika sivog napraviv' smjesu načini
veliki srp i dječici miloj otkrije naum.
Ona im, ù srcu dragome tužna, bodreć' ih, reče:
„Dječice moja, od òbjesna potekla oca, ako li
165 budete slušali mene, mi ćemo kaznit opaki oca
vam prestup, jer prvi se nedòličnog prihvati djela.“
To reče, njih sve velik uhvati strah i niko nè
reče riječ. Al' veliki, lukavi Kron, ohrábriv' se,
hitro riječima ovim čestitoj majci u òdgovor reče:
170 „Majko, tog' bih se djela prihvatit' i svršit' mogao ja,
jerbo štovanja nemam sprám našem groznome ocu,
zbòg tog' štono se prvi nedòličnog prihvati djela.“
To reče, a golema Zemlja ù srcu radosna bijaše
jako; u zasjedu krišom òdvede njega, oštròzubi
175 srp mu ù ruke dade, čitav mu lukavi otkrije naum.
Dóđe veliki Uran sà sobom dovede Noć, pa se,
ljubavi željan, nadvije nàd nju i sasvim òpruži
pò njoj⁷⁸. Tad sin iz zasjede ljevu ispruži ruku,

---

svijeta čijim je rođenjem data osnovna tektonika svijeta u kojem je sve u vječnom postajanju, ništa u postojanju.

⁷⁷ Doslovno prevedeno: *od samog početka*.

⁷⁸ Mit aludira na razdvajanje Neba od Zemlje. U kosmogoniji drevnih Egipćana Nebo, koje simbolizuje boginja Nut, od Zemlje, koju simbolizuje

desnicom rukom golemi jako, dugi oštròzubi
180 dohvati srp, pa milome ocu što brže je mog'o
odreže udo, te hitnuv' ga izà sebe baci ga on⁷⁹.

<Rođenje Erinija, Giganata, Nimfi i Afrodite>

Ono zalúdu iz rúke ne òdleti njemu:
koliko j' krvavih kapi iz uda šiknulo bilo,
sve ih prihvati Zemlja, pa kad godina minu, tad
185 Erínije⁸⁰ moćne porodi ona i Gigante silne⁸¹ s

---

bog Geb, dijeli Šu, svijetli zračni prostor, simbol inteligencije, o čemu više vidi „Duhovni i vjerski život drevnih Egipćana“, uvodna studija u *Egipatska knjiga mrtvih* (Papyrus Reinisch i Papyrus Ani), str. 25 i d. (Sa njemačkog i engleskog preveo, uvodnu studiju i komentare sačinio dr Marko Višić).

⁷⁹ Sa Zemljom (Gejom), Nebom (Uranom), Kiklopima i Hekatonhejrima (Sturukim divovima) u vječni proces kosmičkog stvaranja uključeni su gotovo svi kosmotvorni faktori pa, dosljedno tome, dalja oplodnja Zemlje od strane Neba postaje suvišna, zbog čega Kron i odsjeca Uranu udo. Tek poslije toga čina Uranova djeca – Titani, Kiklopi i Hekatonhejri, kao oličenje neizrecivih kosmotvornih sila, energetske potencije Geje, kao opšteg kosmičkog načela, što se vječno bude u njenom krilu, uvijek težeći krajnjem ovaploćenju na svijetlu dana – mogu s vremena na vrijeme izići iz utrobe Geje gdje ih je strpao Uran i uključiti se u *aktualni tok vječnog zbivanja*, nikada u kosmotvornom procesu ne prekoračujući od Temide i Mnemosine projiciran omudren tok, red i krajnji domet svega što teži da u tom procesu bude stvoreno.

⁸⁰ Hesiod, slijedeći prirodni tok postanja obogotvorenih kosmotvornih sila na scenu sasvim prirodno izvodi *Erinije*, u samome početku čuvarice prirodnog, unaprijed datog pravca razvoja, odnosno kosmičkog, a kasnije i ljudskog moralnog reda i poretka, pravde i pravičnosti među ljudima, zbog čega kažnjavaju krivokletstvo, nepravdu i prekršioce zadate riječi. Ukratko, Erinije paze na fizički tok stvaranja u kojem sve živo ima svoj unaprijed dat smjer i granicu razvoja, što niko ne može prekoračiti, jer na to paze *Mojre*, kao boginje usuda, sudbinski datog i Temida, kao boginja kosmičkog reda i poretka.

⁸¹ O *Gigantima*, kao oličenjima energetske potencije Majke Zemlje vidi

- oružjem sjajnim, što u rukama koplje dugačko drže,
 pa Nimfe kojeno na beskrajnoj zemlji Melijskim zovu⁸².
 Udo je pak, čim ga j', s čeličnim srpom odrúbiv' njega,
 sa kopna u mnogòvalno bacio more⁸³, pùčinom
 190 morskome vremena plutalo dugo; iz úda se božanska
 okolo bjela podigla pjena u kojoj òdraste
 d'jeva. Najprije ona na presvetu stupi Kìtèru⁸⁴,
 a òtuda nà Kìpar mórem optočen stiže.
 Boginja dična i krasna nà kopno stupi, ispod
 195 nogu joj gipkih trava izráste. Nju Àfrodítom⁸⁵
 [boginjom Àfrogenējom i s krasnim vijencem Kìterkom]
 ljudi i bogovi zovu, jerbo iz pjene nastá;
 Kìterkom zovu je zbòg tog' što na Kìteru stignu;
 Kìprogenējom, jer se na mnogòvalnom porodi Kìpru,
 200 [Filomedējom k tome, jer iz očeva nastade uda⁸⁶.]

nap. 32.

⁸² *Melijske nimfe*, to jest šumske nimfe, tako nazvane po jasenu (μελίη) kao što su drijade nazvane po hrastu (δρῦς).

Hesiod, raspravljajući o ljudskim pokoljenjima u epu *Poslovi i dani*, st. 144, kaže da je Zeus treće pokoljenje ljudi stvorio od jasena posvećenog Melijskim nimfama, pa bi one, dosljedno tome, bile praroditeljice ljudskoga roda.

⁸³ U originalu stoji Πολύκλυστος πόντος, *sa mnogo valova*, mnogovalan, što neki daljnjim izvođenjem, kao na primjer dr Branimir Glavičić, prevode kao *prešumno more*.

⁸⁴ *Kitera*, ostrvo u Egejskom moru gdje je, po predanju, boginja Afrodita izronila iz morske pjene, odakle i njeno ime, kao i nadimak *Afrogeneja* (Iz pjene rođena).

⁸⁵ O *Afroditi* kao gospodarici kosmičke ljubavi vidi gore nap. 32.

⁸⁶ Epitet *Filomedėja* (φιλομμηδέα) sa značenjem *Ona koja ljubi uda*, vjerovatno je krivi oblik od φιλομμηδής, *Ona koja voli smijeh*, s milim osmjehom, što odgovara boginji Afroditi kao bezbrižnom, veselju i ljubavi sklonom božanstvu.

Stari epski pjesnici rado su se bavili postanjem pojedinih riječi, posebno teonimima, što se vidi ne samo iz ovoga eponima, nego i iz tumačenja pori-

- Njojzi pristupi Erot, a lijepa je pratila Čežnja
od samog rođenja i kad bogova pohodi rod.
Od malenih nogu čast ovu imáde, međ' ljúd'ma
i besmrtnim bozim' u dio zadobi ovo:
205 ćaskanje djevojke, smješak i prevaru svaku, pa
potom slađan užitak, ljubavnu čežnju i ljupkost jošte.
Sinove one štono ih porodi sâm veliki
Uran iz poruge nadimkom Titani prozovu, jer
reče, dižući ruke s objesti zlodjelo oni
210 svršíše teško, zbòg čeg' kasnije stiće ih kazna.

<Porod Noći>

- Noć Usud porodi mrski, sa njime crnu još Keru
i Smrt⁸⁷, rodi i San, i Sánjā⁸⁸ čítavi ñzrodi rod.
214 Potom Pòrugu⁸⁹ rodi i Muku nèvòljā punu,
213 njih crna porodi Noć, nè legnuv' ni s kim,

---

ijekla teonima *Titani*, st. 208–209, tvrdeći da potiče od glagola τῆταινω, *pružati, dizati ruke uvis*.

⁸⁷ Dok *Usud* (Móros) izražava ono što je nekome od sudbine dosuđeno, dotle *Kera*, pored toga, ima i ulogu usmrćivanja ljudi, u ime čega je i poistovjećivana sa bratom, bogom smrti Thanatom, simbolizujući prijeku, nasilnu smrt.

⁸⁸ *San* (Hípnos), za razliku od svoga brata, okrutnog boga Thanata koji ima gvozdeno srce, vječno je nasmiješen, prijatan i dobronamjeran. Hipnos, kao lijepi krilati mladić, leti preko svih gora i mora donoseći ljudima i ostalim stvorenjima slatki san.

Za razliku od Hipnosa, Oneir, kao demon sna može biti dobar i zao. Rod Sanja (Oveípov) potomaka, djece Oneira, imao je boravište pokraj Okeana, u susjedstvu carstva umrlih. Sånje mogu biti lažne i istinske, zavisno u koje doba noći pohode smrtno ljude.

⁸⁹ *Poruga* (Momo), krilati demon podsmijehivanja koji je čak i samim bogovima nalazio mane, zbog čega su ga protjerali sa Olimpa.

- 215 i Hespèride⁹⁰ rodi što čuvaju jabuke zlatne
i stabla što donose plod pokraj čuvenog Òkeāna.
Zatim porodi Mojre i bez milosti osvetne Kere⁹¹:
[Klotu, Lāhesu i Àtropu jošte kojeno ljúd'ma
kada se rode dobro k'o ì zlo u posjed daju.]
- 220 Prêstupe ljúdi i bogova progone vječnih;
nit' kad boginje te sa strašnim prestaju gnjevom
dok onog' što zgriješi sa teškom nè kazne kaznom.
I Nèmesu⁹², na nesreću ljudima smrtnim, pogubna
porodi Noć, a zatim Obmanu rodi, pa Družēvnost,
225 ogavnu Starost i Ęridu⁹³ što prijeku narav imáde.

⁹⁰ *Hesperide*, nimfe, po Hesiodu kćerke Noći, po drugima Zeusa i Temide. Spominju se tri: Hespera, Eritejda i Ajgla, odnosno Eglā.

Hesperide su na krajnjem zapadu, u vrtu bogova čuvale stablo života sa zlatnim jabukama što ga je kao svadbeni poklon Zeusu i Heri poklonila Geja. Hera, nemajući povjerenja u Hesperide, kćerke boginje Nikte, odluči da drvo života povjeri na čuvanje Ladonu, iz zemlje rođenom zmaju.

Bit će bliže istini da je u početku na čelu vrta božjega umjesto Here stajala boginja mudrosti Atena, ne samo zato što u sumersko-vavilonskom religijskom predanju vrtom bogova upravlja Sabitum Siduri, boginja mudrosti (koju tek kasnije u *Epu o Gilgamešu* bog Šamaš spušta na rang obične krčmarice) već više stoga što u mitu o Perseju i vrtu Hesperida junaku put do vrta bogova pokazuje boginja Atena.

O vrtu bogova, odnosno zemaljskom raju drevnih Sumerana, Akađana i Vavilonjana, čija je slika umnogome uticala na postanje biblijskog Edena i vrta Hesperida up. dr Marko Višić, *Književnost drevnog Bliskog istoka*, Naprijed, Zagreb 1993, str. 306, 307, 316–321, 427, 428.

⁹¹ *Kere*, kćerke Noći, boginje usuda.

⁹² *Nemesa*, djevičanska boginja opravdanog gnjeva i srdžbe koja kažnjava svako prekoračenje prirodnog poretka stvari, po čemu je veoma bliska Mojrama i Erinijama.

Osim toga, Nemasa kažnjava i ljudsku oholost, zbog čega je uvijek prati boginja Stida, odnosno Čednosti.

⁹³ *Ęrida*, diviniziran pojam razdora i nesloge. Kao mitsko biće boginja raz-

Èrida teška potom mučni porodi Napor, pa
Zaborav⁹⁴, Glad, jošte i plačne sà njima Patnje,
Tuče, Borbe, Ûbistva i Pomorstva ljudi, a potom
Prepirke, prevarne Riječi, Dvoličnost s njome, pa
230 Bezakonje i Obmanu štono se zajedno druže,
Zakletvu⁹⁵ kojano ljud'ma na zemlji borave štono vel'ke
nevolje pravi kad ko se s voljom krivo zakune.

<Potomstvo Mora>

Nèreja⁹⁶ neprèvarnog, iskrenog jošte, od djece
što j' stariji svê, porodi More. Starcem nazivaju

---

dora i nesloge, kakvom se pokazuje kod Homera, *Ilijada* IV 439–445.

Ovu Homerovu rđavu Èridu prihvata i Hesiod u *Teogoniji* (st. 225), dok ih u epu *Poslovi i dani* (st. 11–24) poznaje dvije: zlu i dobru koje kod njega, kao mitska bića, izražavaju dvije suprotne ideje, plemenito nadmetanje i zlotvornu zavist.

Hesiodove Èride, mada sobom izražavaju apstraktne ideje, jesu karakterna mitska bića ispunjena dramskim životom koje se, kao oličenje dobra, odnosno zla, otimaju o prevlast nad svijetom. To je ono zbog čega Hesiod svoj ep *Poslovi i dani* i počinje alegorijskim mitom o zloj i dobroj Èridi.

⁹⁴ *Zaborav* (Lêêtê), diviniziran pojam i ime rijeke zaborava u Donjem svijetu na kojoj piju vodu duše pokojnika kako bi zaboravili ovozemaljski život.

⁹⁵ *Zakletva* (Hórkos), sin Èride, bog zakletve i usuda, odnosno unaprijed datog, strogo određenog razvojnog toka i granice svemu živome u kosmosu nad čim bdiju Erinije i Temida.

Ulogu Erinija i Horka u kosmogoniji drevnih Sumerana, Akađana i Vavilonjana ima sedam bogova sudbine i Nanše, boginja kosmičke pravde.

⁹⁶ *Nerej*, prastaro božanstvo mora, sin Ponta i Geje; s Okeanidom Doridom imao pedeset kćerki, po njemu nazvane Nereide, od kojih su najčjuvenije Tetida, Galateja i Amfitrita.

Kao mudar i blag starac oličavaše dobre strane morskih pučina, dok njegove kćerke oličavahu razne osobine mora, što se, uostalom, razabire iz značenja njihovih imena.

235 njega, jerbo je istinit i blag, na zakone pravde
ne zaboravlja on, već pràvo i blago suditi znàde.
Potom, Zemlju obljúbiv', Taùmanta⁹⁷ silnoga rodi,
junačnog Forkija⁹⁸ i Ketu u koje su obrazi lijepi⁹⁹,
pa Euríbiju¹⁰⁰ što u grúdim' od čelika srce imàde.

<Nereide>

240 Od Nèreja i ljepòkose Doríde, kćerke
Òkeāna, rijeke bez mane, na neplodnoj pùčini
morskoj, rode se djeca, među boginjam' štono su mila:
Ploto¹⁰¹ i Èukranta, pa Saja i Amfitrita,
Èudora i Tètida¹⁰² s njom, Galena i Glauka još,

⁹⁷ *Taumant* (Čudesni), sin Mora i Zemlje, brat Forkina, Kete i Euribije, muž Okeanide Elektre, otac Iride i Harpijâ, o kojima pjeva Apolonije sa Rodosa u *Epu o Argonautima*, Oktoih, Podgorica 1998, II 187–193; 270–294. (*Ep* sa starohelenskog metrički preveo, uvodnu studiju i komentare sačinio dr Marko Višić).

⁹⁸ *Forkij*, odnosno *Forkin*, sin Mora i Zemlje, brat i muž Kete s kojom je imao Graje, Gorgone i zmaja Ladona koji je čuvao stablo života u vrtu Hesperida; inače božanstvo morskih talasa i grebena, po nekima i blistave morske pučine.

⁹⁹ *Keta* ne može biti *obraza lijepih*, odnosno *ljepoobrazna* ako se uzme u obzir porod što ga je izrodila s bratom Forkinom, o čemu se govori u st. 270, i dalje. Ona radije oličava stravu i užas što sobom izražavaju njena djeca.

Epitet *καλλιπάρης*, *ov*, *ljepoobrazan*, *ljepolik*, tradicionalno se pridavao nekim boginjama i smrtnim ženama (*Il.* 143).

¹⁰⁰ Teonim *Εὐρυβίη*, potičući od istoimenog apelativa *εὐρυβίας*, znači *nadaleko moćna*, izražavajući enormnu snagu mora; Euribija je, inače, žena Krija, a majka Astreja, Palanta i Persa, o kojima se govori u 376. stihu.

¹⁰¹ Neki rukopisi umjesto *Ploto* donose *Proto*.

¹⁰² *Tetida*, kćerka Nerejeva, žena Pelejeva, majka Ahilejeva, boginja mora koju treba lučiti od Tetije, kćerke Urana i Geje, u genezi simbol slanih voda kao sjedišta elementarnih sila na što upućuje i njezino ime, vjerovatno nastalo od leksema *thete*, odnosno od indoevropskog korijena *dhe*, u staroslovenskom *do*-jilja, davateljica života, od čega u latinskom potiče apelativ *femina*, naše *že-na*.

- 245 Kimotója i Spija, pa Halija ljupka sa ovom;
Pàsitōja, Erato i ružòruka Èunīka,
i Melita dražesti puna, Euliména i Àgāva,
pa još Doto i Proto, Fèrusa i Dinaména¹⁰³,
Neséja, k'o i Aktéja, s njome i Protomedéja,
- 250 Dorída i Panopéja, još i ljepòlika Galatéja,
pa dražesna Hipotója i ružòruka Hiponója, pa
Kimòdoka što s Kìmatolēgom i ljepònogom
Àmfitrītom na prozirnóm na moru valove
stišava lako, k'o i ùdāre vjetrova hučnih.
- 255 Kimo, Ejona i još krasnovjenčana Hàlimēda,
pa Glaukònoma, miloga smješka, i Pòntoporéja,
još Leàgora i Euàgora te Làomedéja,
Pòlinōja¹⁰⁴ i s njom Àutonōja, pa Lisijanāsa,
Euárna što dražestan stas, besprjèkorno lice imáde,
- 260 još Psàmata ljupkoga rasta, pa Mènipa krasna,
Nesa i Èupompa, pa Tèmista i Prònoja s njom,
k'o i Nèmerta što narav oca besmrtnog ima.
Od Nèreja, od nepòročnog pedeset kćerki pòteče
ovih u nezàzornim poslîma štono su vične.

<Potomstvo Taumanta i Elektre: Irida i Harpije>

- 265 Tàumant Èlektru za ženu uze, kćerku Òkeāna
dubokih voda, Ìridu¹⁰⁵ brzu koja mu rodi

---

¹⁰³ Iz velikog broja imena Nereidā vidi se da izražavaju određena svojstva i aspekte mora. Tako *Galena* izražava tišinu; *Kimotoja*, brzinu valova; *Ferusa*, po-spješenje plovidbe lađa; *Dinamena* je moćna, *Amfítrita* izražava šum valova itd.

¹⁰⁴ U nekim se rukopisima umjesto Polinoe (Πουλινώη) susreće oblik Polinome (Πουλυνόμη).

¹⁰⁵ *Irida*, kćerka Okeanide Elektre i Taumanta; u mitu glasnica bogova, u kosmogoniji oličenje nepogoda koje sa mora pokreću vjetrove i kišu, zbog čega je neki smatraju sestrom Harpija, kao na primjer, Hesiod u *Teog.* 267.

i Hârprije¹⁰⁶ što kosu dugu imádu: Aelu i Okipetu
kojeno krilima hitrim vjetrova duvanje i
ptice stižu, kroz uzduh žurno hitajuć' naprijed.

<Porod Forkina i Kete: Graje, Gorgone, Meduza>

- 270 Ljepoòbrazna Keta Fòrkinu pak porodi Graje
od rođenja štono su sijede, zbòg čeg' ih besmrtni
bozi i ljudi po zemlji kojino hode Grajama¹⁰⁷ zovu:
Pèmfrèdu s divotnim plaštom, Êniju sa šafran-plaštom¹⁰⁸,
potom Gòrgone što pokraj čuvena borave Òkeāna,
275 Hespèride jasnòglasne gdje su, na rubu zemlje nasprama
Noći: Stenu i Èurijālu, pa Mèdūsu¹⁰⁹ što žalostan
podnosi usud – ova bijaše smrtna, a besmrtne ône
i navijek mlade. Samo je sà njom Crnòkosi¹¹⁰
na livadu legao meku, u rosno proljećno cvijeće.

¹⁰⁶ *Harprije*, polu-djevojke, polu-ptice, kćerke Taumanta i Okeanide Elektre; desna ruka Erinija, jer njima kao iskonskim čuvaricama kosmičkog tvornog i ljudskog moralnog poretka, privode zlikovce za kaznu.

Harprije su u samome početku oličavale kritsku boginju smrti simbolizovanu olujnim vihorima koji nenadno dunu i nanesu ogromnu štetu. Rečeno proizlazi iz značenja njihovih imena: *Aela*, vihor; *Okipeta*, brzoletna.

¹⁰⁷ *Graje*, odnosno *Forkide*, kćerke Forkina i Kete; po Hesiodu dvije, po drugima tri sestre koje borave na krajnjem zapadu, u blizini svojih sestara Gorgona. Ove djevice, slične labudu, imaju jedno oko i jedan zub, zbog čega su simbol strave, kao i njihove sestre Gorgone, budući bez ma kakve kosmološke vrijednosti.

¹⁰⁸ *Péplos*, gornja haljina, ogrtač, odnosno plašt.

Dok se za graju Pemfredu kaže da ima lijepi ogrtač, plašt, dotle se za graju Eniju kaže da nosi šafran-plašt, odnosno božurasti plašt, jer je *krókos božur*, *šafraan*.

¹⁰⁹ *Gorgone*, kćerke Kete i Forkina, mitska bića zastrašujućeg izgleda; na broju ih je tri, od kojih je najgoru sudbinu imala Meduza koju je smakao junak Persej.

¹¹⁰ *Crnokosi*, epitet boga Posejdona.

<Rođenje Pegasa i Hrisaora>

- 280 Kad ònomad Persej Mèdūsi odrubi glavu
tad ìz nje Hrisàor silni i Pegas iskoči konj.
Ovaj nazvan je tako, jer uz izvore Òkeāna se rodi,
a onaj zbdòg tog' što zlaćani mač u dragim rukama drži¹¹¹.
Uzleti Pegas, pa, napustiv' zemlju, hranilju stada,
- 285 k besmrtnim bozima stiže, u Diva boravi dvoru,
grom, sà njim i munju, noseći Zeusu mudrom.
Hrisàor Kàlirōju¹¹², Òkeāna čuvenog òbljubi
kćerku Gèriōna troglavog štono mu rodi.
Herakle moćni na otoku na Eriteji kod
- 290 sporòhodnih goveda ovome oduze život¹¹³
onoga dana kada je goveda širokog čela,
Òkeāna prešavši gaz, u sveti tjerao Tirint¹¹⁴.
[Orta¹¹⁵ ubivši pritom i Èuritiōna gòvedāra

---

¹¹¹ Hesiod opet pribjegava etimologiziranju tumačeći zoonim Πήγασος (Pegas) koji izvodi iz apelativa πηγή, izvor, i antroponom, odnosno teonim Χρυσάωρ, izvođači ga iz pridjeva χρυσός, *zlatan* i imenice ἄορ, *mač*.

Kad je riječ o krilatom konju Pegazu, samo je junaku Belerofontu pošlo za rukom da ga uz pomoć boginje Atene obuzda i s njime savlada čudovišnu Himeru i ratoborne Amazonke.

¹¹² *Kalioja*, Okeanova kćerka, žena Hrisaorova, majka čudovišnog diva Geriona sa tri trupa i šest ruku.

¹¹³ Ubijanje diva Geriona koji je na ostrvu Eriteji na krajnjem zapadu imao predivna goveda koje su čuvali dvoglavi pas Orto i Arejev sin, govedar Eurition, jedan je od dvanaest poslova, zadataka što ih je vladar Argolide Euristej zadao Heraklu.

¹¹⁴ *Tirint*, prastari grad u Argolidi na Peloponesu; prijestonica Perseja i Amfitriona na koju je i Herakle polagao pravo, u ime čega je u Tirint i tjerao Gerionova goveda.

¹¹⁵ *Orto* ili *Ortro*, dvoglavi pas, sin Tifona i Ehidne, brat Kerbera, čuvara u Hadu. Za sebe je pitanje da li su dvoglava zoomorfna božanstva, kao što su u

u oboru njihovu mračnom čuvenog pokraj Òkeāna.]

<Rođenje Ehidne>

- 295 U širokoj spilji ì drugu strašnu ona¹¹⁶ porodi
neman što ni ljudima smrtnim, ni bozima vječnim
nalična nē bi, Ehidnu božansku, junačna duha,
štone j' napola nimfa očiju sjajnih, obraza lijepih,
napola opet golema zmija, opaka, strašna, blistave
300 kože¹¹⁷, što meso sirovo jede¹¹⁸ unutar presvete zemlje.
Tu ona spilju imáde, pod šupljom duboko stijenom
od bogova vjećnih i ljúdi smrtnih daleko.
Tu joj dadoše bozi da čuvene nastava dvore.
[U Àrimi¹¹⁹ pod zemljom Ehidna strážari strašna,
305 besmrtna djeva, što kroz čitave nē stari dane.
Po pričanju nju je, sjajnòoku djevu, strašni i
objesni obljudio Tifon¹²⁰ što nikakav nē štuje zakon;

staroj egipatskoj vjerskoj misli dvoglavi lav Ruti, starohelenski Orto, uticali na stvaranje dvoglavih antropomorfnih božanstava, kao što je staroegipatsko božanstvo Heri-f-h'a-f, u drevnoj Heladi boginja Kardeja, ili pak rimski bog Janus koji, budući da vidi prošlost i budućnost, stoji na razmeđi stare i nove godine. Dodajmo usput da je dvoglavi pas Orto, odnosno Orto, nagovještavao atinsku novu godinu, kao što je u Egiptu nagovještavao izlazak zvijezde Siriusa.

¹¹⁶ Misli se na Kaliroju.

¹¹⁷ *Ehidna*, polu-djevojka, polu-zmija, po jednim mitografima kćerka Okeanide Kaliroje i Forkina, po drugima Tartara i Geje, bez kosmičkog značenja.

¹¹⁸ Apelativ *ὠμηστής* znači *onaj koji jede sirovo meso*, odnosno *krvožedan*, *krvoločan*.

¹¹⁹ *Arima*, ime oblasti i planine u Kilikiji gdje je, po predanju, Ehidna, boraveći u spilji vrebala prolaznike koje je ubijala i proždirala sve dotle dok je nije smakao stooki Arg.

¹²⁰ *Tifon* ili *Tifoej*, sin Geje i Tartara, u genezi simbol goleme transmutirajuće energije u njedrima Majke Zemlje, energije koja uništava staro

začev' sa njime Ehidna strašan izrodi porod.

<Rođenje Orta, Kerbera, Lernejske hidre, Himere,
Nemejskog lava>

K'o prvog pòrodi Orta, Geriònova psa, a potom
310 k'o drugog Kèrbera¹²¹ strašnog, neopisivog rodi,
onog' krvòžednog Hadova psa, bronzanog glasa,
pedesetòglavog, nemilog i jošte snažnog.
K'o treću Lèrnejsku hidru¹²², zlodjela kojano snuje,
porodi potom. Bjelòruka Hera othrani nju,
315 na Hèrakla moćnog u duši srdec' se mnogo.
Ì nju nemilim mačem Divov pogubi sinak,
od Amfitriónove loze, s Jòlajem¹²³ što rat mu je mio,
Herakle junak po naumu Atene koja pribavlja pljen.
Ona i Hìmeru¹²⁴ rodi silan što oganj riga,
320 strašnu i vel'ku, brzònogu i snažnu jošte.
Troglava bijaše ona: surovog lava bila je jedna,
druga od koze, treća od zmiije, strâšnoga zmaja.
Sprijeda bijaše lav, pòzâdi zmaj, po sprijedi koza,

---

da bi nastalo novo: u zemlju bačeno sjeme da bi po raspuknuću dalo novi život, klicu, po čemu je ravan staroegipatskom bogu Sethu i vavilonskom bogu Marduku čije ime-složenica sa značenjem uništavati i ponovo stvarati dobro ilustruje ulogu tvornog božanstva koje iz starog života stvara novi.

¹²¹ *Kerber*, porod Tifoeja i Ehidne; pas-čuvar u Hadu, sa pedeset ili sa tri glave; simbol haotičnog i zlog, kao što je to i ostali porod Kete, Forkina i Ehidne.

¹²² *Lernejska hidra*, čudovišna zmiija, porod Tifona i Ehidne; živjela u Lernejskim vodama, odnosno baruštinama pokraj Lerne, južno od Arga na Peloponesu. Smakao je Herakle, zbog čega se na njega srdila boginja Hera.

¹²³ *Jolaj*, sin Ifikla i Antomeduze; Heraklov drug i saborac.

¹²⁴ Hìmera (Χίμαιρα) porod Ehidne i Tifona; neman kozjeg tijela, lavlje glave i zmijskog repa. Po nekim mitografima imala tri glave: kozju, lavlju i zmijsku iz kojih je rigala vatru; smakao ju je junak Belerofont uz pomoć konja Pegaza.

svagdano strašnu rigajuć' járu žarkoga ognja¹²⁵.

325 Njoj Pegas s Beleròfontom vrlim oduze život.

Ehidna i pogubnu Fiku¹²⁶ nà propast Kàdmějci'm' rodi,
kada se podade Ortu, i lava Nemejskog¹²⁷ k tome,
što ga othrani Hera, ta divna Divova žena,
pa ga, na nevolju ljud'ma, u nemejski nastani klanac:

330 boraveć' tu lav ljudska pljačk'o j' plemena,
vladajuć' u Nèmeji Tretom i još Apèsantom¹²⁸,
al' snaga Hèrakla silnog savlada njega.]

Keta, u ljubavnu vezu s Fòrkinom stupiv', najmlađe

¹²⁵ Up. II. VI 181–182.

¹²⁶ *Pogubna Fika*, Sfinga, tako nazvana po planini Fikionu u blizini Tebe u Beotiji.

Sfingu je iz Etiopije u Kadmeju, odnosno Tebu poslala Hera da bi Kadmejcima (tako nazvanim po Kadmu, osnivaču Kadmeje, Tebe) nanosila zlo, jer je tebanski vladar Laj oteo Pelopovog sina Hrisipa. Sfinga, sa licem djevojke, tijelom lava i krilima ptice, svakodnevno je Kadmejcima postavljala jednu istu zagonetku: koje stvorenje ide sa četiri, dvije i tri noge? Kako niko nije mogao da riješi gornju zagonetku Sfinga je svakoga dana proždirala po jednoga čovjeka, sve dok Edip nije riješio zagonetku, nakon čega se Sfinga uz visak stropoštala.

Nema sumnje da Sfinga, potičući sa Istoka, konkretnije rečeno iz Egipta, predstavlja mistični i zagonetni Istok, što rješava kroz patnju omudreni Edip, simbol evropske racionalističke misli.

Dodajmo usput da je Sfinga najduhovniji simbol svih drevnih civilizacija u kojoj su, osim simboličkog prikaza rađanja čovjekovog Ja i ljudskih mu osobina (svijesti i volje) koncentrisani neizvjesnost i strah, ozbiljnost i sudbinska odluka pred činom stvaranja, djelovanja, tačnije, samopotvrđivanja i izdizanja iz kraljevstva animalnog i alogičnog u kraljevstvo duhovnog i logičkog, na što blagonaklono nije gledao ni jedan *otac bogova i ljudi*.

¹²⁷ *Nemejski lav*, čudovište što ga je izrodila Ehidna sa psom Ortrom; živio između Nemeje, oblasti u Argolidi na Peloponesu, i Kleone. Smakao ga Herakle i zaogrnuo se njegovom kožom.

¹²⁸ *Treta* i *Apesant*, planine u blizini Nemeje.

porodi dijete, golemu zmiju¹²⁹ što u vel'kim kolutim¹³⁰
335 u crnoj u zemlji pòsvema zlatne jabuke čuva.
To porod je cijeli Fòrkina i Kete sà njīme.

<Porod Okeana i Tetije>

Tetija Òkeānu vrtložne pòrodi Rijeke¹³¹:
Nil i Alfej¹³² sa njime, pa Eridan¹³³ s vrtlozim' silnim,
Strimon¹³⁴ i Mèandar¹³⁵, te Istar¹³⁶ lijepoga toka,
340 Fasid¹³⁷ i Res¹³⁸, pa Ahèloj¹³⁹ s vrtlozim' k'o srebro što su,
Nes¹⁴⁰ i Rodij, Halijakmon¹⁴¹ i Hèptapor jošte,

¹²⁹ To je zmija, tačnije zmaj Ladon koji je u vrtu bogova, na krajnjem zapadu, povjerenom na čuvanje Hesperidama, čuvao stablo života, o čemu više vidi nap. 73.

¹³⁰ Čitam s rukopisom σπειρησιν μεγάλαις, *velikim kolutima*, kako predlaže Ulrich von Wilamowitz, umjesto πείρασιν ἐν μεγάλαις, *prostranim oblastima*, što predlaže F. Solmsen.

¹³¹ Kao što smo u st. 240–262 susreli Katalog Nereida, tako ovdje susrećemo Katalog rijeka, pri čemu se Hesiod vjerovatno ugledao u Homera koji poznaje Katalog brodova (*II. II* 484–785).

¹³² *Alfej*, ime rijeke u Arkadiji i Elidi na Peloponesu i boga te rijeke.

¹³³ *Èridan*, mitska rijeka koja izvire u Ripajskim šumama na sjeveru; kasnije poistovjećen sa rijekom Po ili Ronom, kao na primjer, kod Apolonija sa Rodosa, *Ep o argonautima* IV 506.

¹³⁴ O etimologiji hidronima *Strimon*, Strumica, vidi opširno dr Marko Višić, *Onomastika u grčkim poveljama srpskih vladara*, Oktoih, Podgorica 1999, str. 72.

¹³⁵ *Meandar*, ima rijeke u Maloj Aziji, i boga te rijeke.

¹³⁶ *Istar*, stari naziv Dunava koji po Herodotu izvire na krajnjem Zapadu.

¹³⁷ *Fasid*, rijeka u Kolhidi, sada Fas, odnosno Rion; po Herodotu razmeđa između Azije i Evrope.

¹³⁸ *Res*, rijeka u Troadi koju navodi i Homer u *II.XII* 20-21, sa rijekama Heptapor, Rodij, Grenik, Skamandar i Esep.

¹³⁹ *Aheloj*, ime rijeke na razmeđi Akarnanije i Etolije, i ime boga te rijeke.

¹⁴⁰ *Nes(os)*, odnosno *Nestos*, rijeka u Trakiji koju navodi i Herodot,

pa Grenik i Esep i Simòent¹⁴² božanski s njima,
 k tome Penej¹⁴³ i Hermon¹⁴⁴, pa Kaik¹⁴⁵ obilnog toka,
 Sàngārij¹⁴⁶ silni, Ladon¹⁴⁷ i Parténij¹⁴⁸ sa njime,
 345 Èuen¹⁴⁹, potom i Àrdesk¹⁵⁰, božanski Skāmādar¹⁵¹ jošte.

Ona i koljeno sveto prodi kćérki koje na
 zemlji sa Àpolōnom, sa vladarom i Rijekama
 jačaju ljude, tu sudbu od Diva imaju boga:
 Pèjtho¹⁵² i Àdmēta sa njom, Janta i Elektra još.

350 Dorída i Primna i božanska Urànija s njima,
 pa Hipa i Klimēna, Rodéja i Kalíroja k tome,
 Zèuksa i Klitija, pa Ídija i Pàsitōja još.
 Pleksàura i Galaksàura, pa dražesna Diona,
 Melobosída i Tōja, ljepòlika Polidóra sa njome,
 355 Kerkèida dražesnog stasa i Pluta volòoka još,
 Persèida i Janèjra, pa Àkasta i Ksanta sa njome,
 Petrèja ljupka, Mènesta i Európa k tome,

Historiae VII 109, 126.

¹⁴¹ *Halijakmon*, ime rijeke u Pijeriji, i boga te rijeke.

¹⁴² *Simòent*, ime rijeke u Troadi koju navodi i Homer u *II. IV* 478, i boga te rijeke.

¹⁴³ *Penej*, ime rijeke u Tesaliji, i boga te rijeke.

¹⁴⁴ *Hermon*, ime rijeke u Frigiji i Misiji, i boga te rijeke.

¹⁴⁵ *Kaik*, ime rijeke u Misiji, i boga te rijeke.

¹⁴⁶ *Sangarij*, ime rijeke u Bitiniji, i boga te rijeke.

¹⁴⁷ *Ladon*, ime rijeke u Arkadiji, i boga te rijeke.

¹⁴⁸ *Partenij*, ime rijeke u Paflagoniji, i boga te rijeke.

¹⁴⁹ *Euen*, ime rijeke u Etoliji, i boga te rijeke.

¹⁵⁰ *Ardesk*, ime rijeke u Sarmatiji, i boga te rijeke.

¹⁵¹ *Skamandar*, ime rijeke u Troadi, i boga te rijeke koji se u *Iljadi* bori na strani Trojanaca.

¹⁵² *Pejtho* (Uvjera) kćerka Okeana i Titanke Tetije, žena Argova, pratilja boginje Afrodite; boginja koja nagovara na ljubav kao temelj ljudskog i kosmičkog života, jer ljubav po čvrstom uvjerenju starih Helena sjedinjuje kako živa bića tako i kosmičke elemente, dok ih mržnja razdvaja.

Mètida¹⁵³ i Eurinoma¹⁵⁴, pa s šafran-plaštom Telèsta,
Hrisèjida i Âsija još, pa Kàlipso dražesti puna,
360 Èudōra i Tiha, pa Amfira i Òkirōja sa njome,
jošte i Stiga¹⁵⁵ najuglèdnija štono je òd svih.
Najstàrije ovo su kèrke od Òkeāna i
Tètije koje se rode, ì drugih jerbo imàde.
Hiljade tri vitkònogih Okeanída ima što
365 rasute jednako posvud nad zemljom i morskim
dubinam' stráže, među boginjam' čestita djeca.

---

¹⁵³ *Metida*, kèrka Tetide i Okeana; prva Zeusova žena koju je progutao; boginja mudrosti. Metida je kao hipostazirana umnost simbol umnog određenja i vođenja svijeta, odnosno simbol vječne omudrenosti sàmog kosmičkog procesa, zbog čega i ne izlazi iz Zeusove nutrine, očitujući se preko svoje kèrke Atene, boginje mudrosti i rata koja simbolizuje umnu i fizičku silu koje se u tvornom procesu svagda dopunjuju.

¹⁵⁴ *Eurinoma*, kèrka Okeana i Tetije, žena Zeusova, majka Haritā; sa zma-jem Ofionom, odnosno Ofionejom gospodarila Olimpom prije Krona i Reje koji su ih svrgli.

Eurinoma je u mitologiji drevnih Pelasta – tih autohtonih stanovnika Balkana, čiji etnikon *Pelasti* treba shvatiti kao *Belasti*, to jest bijeli, svijetli narod, narod koji živi u bijelim, sunčanim predjelima, te je to radije eponim za stare Slovene koji na ovim predjelima žive od praiskona – Velika majka bogova koja izranja iz prvobitnih voda kao simbola nesredene stanja. Eurinoma je u teogonijskoj i kosmogonijskoj misli drevnih Pelasta ujedno i simbol postanja i oličenja kosmičkog života. Ona je, naime, ta koja iz ljubavne veze s Ofionom rađa kosmičko jaje iz kojega nastaje vidljivi svijet, kao što ga u orfičkoj kosmogoniji rađa kosmička Noć, o čemu vidi dr Marko Višić, *Kosmogonijska misao drevnog Bliskog istoka*, str. 208.

¹⁵⁵ *Stiga* (Στίγ) kèrka Okeana i Tetije; ime rijeke u Donjem svijetu i boginje te rijeke koja boravi u tamnom Tartaru. Ona je najznačajnija stoga što je Zeus, u znak zahvalnosti što mu je sa svojom djecom Nikom (Pobjedom), Zelosom (Revnošću ili Takmom), Kratosom (Silom) i Biom (Snagom) pritekla u pomoć u borbi s Titanima, odlučio da se bogovi kunu njezinim vodama.

I drugih tol'ko Okeánovih sinova ima,
štono tekući šúme, Tètija gospa kojeno rodi.
Čovjeku j' smrtnu imèna teško navesti svih,
370 al' ih poznaju svi óni ùz njih kojino žive¹⁵⁶.

<Porod Hiperiona i Teje, Krija i Euribije>

Teja, Hìperiōnu se u ljubavi podav',
velikog Helija i sjajnu Selénu rodi, potom
Èōju kojano sja svima na zemlji što su,
k'o i besmrtnim bozim' što nã nebu prostranu žive.
375 Euribija, među boginjam' dična, iz ljubavi
s Krijom Àstreja¹⁵⁷ vel'kog i Pálanta¹⁵⁸ rodi,
pa Persa¹⁵⁹ štono međ' svima se istic'o znanjem.

<Eojin porod>

Èōja Àstreju junačnog srca vjetrove rodi:
Zèfira¹⁶⁰ svijetlog i Bòreja¹⁶¹ što naglo putima hodi,
380 pa Nôta¹⁶², boginja s bogom u postelju legnuv'.

---

¹⁵⁶ Misli se na rijeke kao sinove Okeanove, jer je rijeka (ποταμός) u staro-helenskom jeziku muškoga roda.

¹⁵⁷ *Astrej*, Titan, sin Euribije i Krija; muž Eoje s kojom je imao vjetrove Zefira, Boreja i Nota, potom Zvijezdu Danicu (Phósphoros) i ostale zvijezde.

¹⁵⁸ *Palant*, Titan, sin Krija i Euribije; brat Astreja i Persa, muž Stige s kojom izrođuje Zelosa (Revnost ili Takmu), Nike (Pobjedu) Kratos (Moć) i Biu (Silu).

¹⁵⁹ *Perse*, Titan, sin Krija i Euribije, otac boginje Hekate.

¹⁶⁰ *Zefir*, zapadni vjetar i bog toga vjetra; vjesnik proljećnih kiša i boljeg vremena.

¹⁶¹ *Borej*, sin Astreja i Eoje; Sjeverni vjetar, simbol oplodujuće snage u pelaškoj kosmogoniji.

¹⁶² *Noto*, Jug, sin Astreja i Eoje, bog južnog vjetra koji donosi kišu.

Poslije vjetrova Ęrigenĕja¹⁶³ Zvijezdu Danicu
rodi, pa blistave zvijezde nebo kojeno krase.

<Porod Stige>

Stiga, Őkeānova kĕcerka, iz ljubavi s Palantom,
Takmu¹⁶⁴ i Pobjedu¹⁶⁵ gležanja lijepih u dvorim' rodi,
385 pa Moć i Snagu, prediĕnu djecu, porodi joř.
Tima od Diva nije daleko dom, nit' sijela, nit'
puta imādu do ōnog' kojim taj bog ih povĕde,
već svagdano uz gromōglasnog Zeusa sjede.
Takav savjet dade im Stiga, besmrtna Őkeanĭda,
390 onoga dana kad munjōbija Olimpljanin bogove
besmrtnne sve na visoki Olimp pozove, zboreć' da onog'
od bogova ko bude se Titana protiv borio s njime
neće darova¹⁶⁶ liřit, nego ĕe svako takovu imati
ĕast kakvu je prije meĕu besmrtnim imao bozim'.
395 Joř kaza da onaj ko je pod Kronom bez ĕasti i darova
bio postiĕi da ĕe darove i ĕast, řto je i pravo.
Tako besmrtna Stiga, po savjetu miloga
oca sa svojom sa djecom prva na Olimp stiže.
Zeus joj potom ukaza ĕast, izvānredne dade joj dār'e,
400 jer odredi nju da bozima zakletva velika bude,
a njezina djeca da nav'jeke borave s njime.
Jednako tako i ostalim bozim' řto obeĕa
izvrři sasvim, al' sām svemoĕno kraljujuĕ' vlada.

---

¹⁶³ *Erigeneya*, Ranoroĕena, ranoranka, epitet boginje Eoje, Zore.

¹⁶⁴ U izvorniku stoji Ζηλος, to jest *Takma*, *Revnost*, *Natjecanje*, *Plemenito nadmetanje*.

¹⁶⁵ *Nike*, helenska boginja pobjede, kĕcerka Titana Palanta i Okeanide Stige, sestra Zelosa, Kratosi i Bije.

¹⁶⁶ Apelativ γĕρας, pored osnovnog znaĕenja *dar*, *poklon*, znaĕi i *dostojanstvo*, *poĕasna sluźba* i *poĕasno pravo*, na řto se ovdje i aludira. Takvo znaĕenje ima i imenica τιμη, *ĕast*, *dostojanstvo*, *sluźba*, řto se vidi iz stiha 452.

<Potomstvo Febe i Koja>

- Feba ütome Koku u žuđeni zagrljaj dođe¹⁶⁷.
 405 Boginja potom u ljubavi s bogom zaněse i
 porodi Letu sa crnim sa plaštom, nav'jeke milu,
 prijaznu ljudim' i besmrtnim bozim', od prvog
 ljubaznu dana, na Olimpu òd svih umilnija buduć'.
 I Àstēriju ìmena srećnoga rodi što Perse je jednom
 410 u dvore dovede vel'ke da milom je ženom nazove.

<Himna Hekati>

- Ona zatrudniv' Hèkату¹⁶⁸ rodi koju nadāsve
 Zeus počasti Kronid, obđariv' je darovim sjajnim,
 da sudbinu vrši na zemlji i trepětljivom moru¹⁶⁹.
 Ona ì na zvjezdanom nebu zadobi čast, a
 415 i besmrtni bogovi sámi odveć poštuju nju.
 Jer ì sad, kad neko se od ljudi po zemlji kojino hode,
 po obredu bogate prinoseć' žrtve, za milost moli, tad

¹⁶⁷ Imenica εὐνή, osim temeljnog značenja *ložnica, postelja*, znači i *ljubavni zagrljaj*.

¹⁶⁸ *Hekata*, kćerka Persa i Asterije; htonsko božanstvo, simbol tajanstvenih sila prirode, gospodarica i zaštitnica magije; uz boginju Letu najpoštovanija boginja potekla od Titana. Budući da potiče iz Male Azije, na koju su drevni Egipćani već u drugom mileniju prije Hrista vršili ogroman uticaj, nije naodmet dodati da je njezino ime gotovo identično staroegipatskom apelativu *heka*, što na staroegipatskom i srednjeegipatskom jeziku znači magija, odnosno *život po sebi*, tvorac života i nosilac životvorne energije u svemu živome, o čemu više up. dr Marko Višić, *Duhovni i vjerski život drevnih Egipćana*, str. 10–12; 48–52.

¹⁶⁹ Gornji stih bi se mogao prevesti i ovako:

da udio na zemlji i neplodnom moru imáde.

- Hèkatu ù pomoć zove. Odviše lako postiže milost¹⁷⁰
onaj boginja kome molitve naklono čuje¹⁷¹,
420 tome i bogatstvo daje, jer ù tom' imáde moć.
Kòliko god se od Zemlje ì Neba bogova, naime,
rodi i zadobi čast, u tome ona udio ima.
Kronid joj nigda ne nànese zlo, niti joj ote
zadobi štono među Titanim', pređašnjim bozim',
425 nego udio ima, kakav u sámom početku dobi.
Nit' kao jedinoròđena boginja manju uživa čast,
[i počast na zemlji, na nèbu i moru imáde,]
neg' veću dáleko jošte, jer je poštuje Zeus¹⁷².
429 Silno pomaže ona i koristi onom' kom' hoće;
434 uz čestite kraljeve sjedi kada se izriče pravda,
430 i með' ljúdimá na trgu uzvisuje koga joj volja.
Kad pak junáci se za ràt ljude što mori oružat'
stanu, boginja tada ù pomoć pritiče onim kojima
433 želi pobjedu naklono dati i slavu udijelit'.
435 Od koristi j' ona i kad ljúdi se u ígrama takme,
boginja tada ùz njih se nađe i pomoć im pruža.
Ko pak silom i snagom pobjedu stekne, taj nagradu lijepu
radostan odnosi lako, ocu i majci donoseć' slavu.
I borcim' na konju, kojima hoće, od koristi j' ona,
440 i onim' kojino žive od sinjega šumnoga mora.
Ako se pak Hèkati i Zemljotrésću¹⁷³ gromòglasnom
mole, lako im boginja dična udijeli lovinu mnogu,
al' ù tren ga oka i ùkloni lako ako li hoće.

---

170 Doslovno prevedeno: *postiže čast, dostojanstvo*.

171 Doslovno prevedeno: *naklono primi*.

172 Iz gornjih stihova proizlazi da Hekata, prema ovoj Himni koja se smatra kasnijom interpolacijom, ima božansku moć na nebu, zemlji i moru. Tu moć je dobila prilikom prve razdiobe svijeta od strane Titana koje je oborio Zeus i vladavinu nad svijetom razdijelio sa braćom Hadom i Posejdomom.

173 *Zemljotresac*, epitet boga Posejdona.

- Od koristi j' ona da s Hermijom¹⁷⁴ u toru blago uveća,
 445 gòvedā krda i stada velika kôzā¹⁷⁵, pa stada
 runastih ovaca, ako li u srcu odluči svom,
 malena može uzvisit' a velikog sasvim ponizit'.
 Zbog tog', mada j' ù majke jedinatoròđena bila,
 među bozima ipak častima svim čaščena bi
 450 [Kronid hraniljom učini nju mladeži one što toga
 poslije dana¹⁷⁶, svijetlo mnogòvidne ugleda Zore.
 Odvājkad tako j' hranilja mladeži ona, to njena je čast.]

<Potomstvo Reje i Krona>

- Reja, u ljubavi podav' se Kronu, dičnu porodi djecu:
 Hèstiju¹⁷⁷ i Dèmetru¹⁷⁸, pa Heru sandala zlatnih,
 455 potom silnoga Hada¹⁷⁹ što u podzemnim boravi dvorim,
 imajuć' nemilo srce, pa gromòglasnog Zemljotrésca k tome,
 i Zeusa¹⁸⁰ mudrog, bogova oca i ljudi,

¹⁷⁴ *Hermija* ili *Hermes*, sin Zeusa i Maje; planetarno božanstvo, simbol omudrenih kosmičkih sila.

¹⁷⁵ *Stada velika kozā*, hoće reći *rasuta*, *raštrkana stada*, kakav se epitet susreće i kod Homera.

¹⁷⁶ Prevod je uslovan, jer se ne zna da li se μετὰ ἐκείνην odnosi na Hekatu ili na ἡ ἡμερα, dan.

¹⁷⁷ *Hestija*, rimska *Vesta*, prastaro helensko božanstvo ognjišta; zaštitnica kuće i porodice, plemena i grada, kao i pribjegara koji sjednu uz kućno ognjište; simbol reda i poretka, *životnog sustava* u društvenoj zajednici.

¹⁷⁸ *Demetra*, tačnije *Gê+ Métêr*, Majka Zemlja; Velika majka bogova drevnih Helena, simbol vječno žive generativne sile u zemlji koja uzrokuje rast vegetacije, posebno žitarica, zbog čega se i vezuje za plodnost zemlje, odnosno za zemljoradnju.

¹⁷⁹ *Had*, naziv Donjega svijeta i njegova gospodara u helenskoj vjerskoj misli; u genezi, sličnio Haosu, simbol virtuelnosti, prva faza oživotvorenja vitalnih potencija.

¹⁸⁰ *Zeus*, sin Titana Krona i Titanke Ree, simbol sredenosti i omudrenosti

- gromom kojino nav'jek široku potresa zemlju.
Njih bi veliki gutao Kron kako bi koje iz
460 majčine utrobe svete pred njena koljena stiglo
s namjerom ovom da nekoji od ponosnih sinova Neba
ne bi među besmrtnim bozim' kraljevsku imao čast.
Od Zemlje i zvjezdanog, nàime, čuo je Neba
da je suđeno njemu od rođenog zginuti sina,
465 sâm mada je snažan, po naumu Zeusa silnog¹⁸¹.
Zbòg tog' ne stražiše zalud, nego motreći budno
svoju gutaše djecu, a Reju vel'ka obuze tuga.
Kad pak je Diva, bogova oca i ljudi, trebala
rodit', tad' milog oca i mâjku preklinjat' stane
470 [Zemlju i zvjezdano Nebo sa njòme jošte,]
da zajedno òsmisle naum kako da tajno milog
porodi sina i Eriniju zbog rođenog ùblàži oca
[i djece štono ih proguta veliki lukavi Kron.]

- Oni radosno čuju i usliše milu im kćerku,
475 pa joj kazaše sve što suđeno jeste dogodi da se
vladaru Kronu i njegovom srca junačnog sinu.
U Lik¹⁸² pošalju nju, u bogati predjel na Kritu,
[najmlađe kada je imala roditi dijete,
Zeusa vel'kog. Golema zemlja primi joj sina
480 na prostranom Kritu da hrani i odgoji njega.]
Kroz támnu ga noću noseći onamo žurno, Zemlja u

---

kosmotvornih sila i oličenje umnih snaga koje gospodare univerzumom, što će reći da se Zeusova funkcija u kosmogoniji, u odnosu na Krona koji svijetom upravlja prirodnom nužnošću i silom vremena, očituje kao umno određenje i oblikovanje vidljivog svijeta.

¹⁸¹ Drugi dio stiha ne uklapa se u legendu o rođenju Kronove djece. Proizlazi da je Zeus prije samog rođenja kovao zavjeru protiv svoga oca, što je besmislica, zbog čega ovaj dio stiha i odbacuju Wolf, Heyne, Guyet i drugi.

¹⁸² *Likt*, naziv grada i predjela na Kritu, odnosno Kreti.

- Likt najprije stiže, pa, rukam' ga uzev', u vrletnu
 spilju sakrije njega, u nutrini presvete zemlje,
 u Ègeju¹⁸³ gori obrasla što je šumama gustim.
- 485 Urána sinu, vel'kom vladaru, ranijem bogova
 kralju, golemi kamen u pelene uvijen pruži;
 on rukam' dograbiv' njega u svoju ga utrobu strpa.
 Lùda, jer ù srcu ne spozna svom da mu je umjesto
 kamena ostao nësvladan, bezbrižan rođeni sin
- 490 koji će uskoro snagom i rukama svladati njega,
 vladarske časti ga lišit' i sâm besmrtnim bozima vladat'.
- Uskoro potom vladáru tome snaga i koljena
 krasna postanu moćna i kako su godine
 tekle veliki, lukavi Kron nadmudren bi Gejinim
- 495 odveć naumom mudrim pa svoj povrati porod
 [savladan lukávstvom i snâgom vlastitog sina.]
 Najprije pòvráti kamen što ga j' posljednjeg progut'o bio.
 Zeus ga postavi čvrsto u zemlju širokih staza,
 u presveti Pit, ispod vrhova Párnasa gore¹⁸⁴,
- 500 znamenje da ùnaprijed bude i čudo ljúdimá smrtnim.
- Potom stričeve svoje òkōvā izbavi smrtnih
- 501a [Bronta i Stèropa, pa Arga naravi krute]
 sinove Neba štono ih otac u ludosti u utrobu strpa¹⁸⁵.
 Oni se sjete za dobroćinstvo zahvale da mu,
 pa mu udijele grom, a s njim ognjenu munju i
- 505 bljesak koje je prije golema sakrila Zemlja:
 ù njih se uzdajuć' on ljud'ma i bozima vlada.

¹⁸³ *Gora Egej* jeste planina Dikta na Kritu u čijoj je pećini Amalteja, po jednimá koza, odakle i naziv Αἴγαιον ὄρος, *Kozja planina*, po drugima nimfa, odgojila Zeusa koga je tu sakrila Rea od oca Krona da ga ne bi progutao.

¹⁸⁴ *Pit*, vrlo stari naziv predjela oko planine Parnasa u Fokidi gdje se nalazio hram sa Apolonovim proročištem.

¹⁸⁵ Doslovno prevedeno: *svêza*. Uran, Nebo, svoju djecu je trpao u utrobu Geje, Zemlje, o čemu je bilo riječi u st. 153-160.

<Japetovo potomstvo>

Japet Òkeanīdu Klimēnu, djevu gležanja lijepih,
za ženu ūze i skupa u bračnu postelju legnu.
Ona mu Àtlanta¹⁸⁶, junačnog srca porodi sina,
510 rodi i drskog Menètija, k'o i Promèteja
mudrog, u mislima vještog, s njim i Epimèteja¹⁸⁷ smetenog
jako, što od počētku radišnim¹⁸⁸ ljudim' zlsrećan bi,
jer prvi djevu ū kuću primi Zeus kojuno
stvari, a Menètija drskog gromòglasni Zeus¹⁸⁹,
515 munjom ognjenom zgodiv', u tamni pošalje Ere¹⁹⁰
poradi smjelosti lude i hrabrosti mjere što nema.
Àtlant, velike prisile usljed, nebo široko drži u

---

¹⁸⁶ *Atlant*, sin Japeta i Okeanide Klimene; Prometejev, Epimetejev i Menetijev brat; otac Hesperida, Plejada i Hijada. Zeus ga je zbog učestvovanja u pobuni Titana protiv Olimpljana kaznio da na krajnjem Zapadu, tamo gdje se sastaju Hemera i Nikta, dan i noć, leđima drži svod nebeski.

¹⁸⁷ *Epimetej*, sin Titana Japeta i Okeanide Klimene. Zbog nebudnosti postao uzrokom ljudskih nevolja što ih je Pandora, primivši je u svoj dom, izazvala. Etimološki gledano, Epimetej i njegov brat Prometej jesu teonimi aitiološkog karaktera koji simbolizuju nebudnost i budnost. Epimetej, naime, znači *Onaj koji kasno misli*, a Prometej *Onaj koji unaprijed misli*, dakle, budni, oprezni.

¹⁸⁸ Apelativ ἀλφειστής znači *vrijedan, radišan, poduzetan*, ali i *onaj koji jede hljeba, hljebojeđa*.

¹⁸⁹ Po drugima *dalekòvidi Zeus*, jer pridjev εὐρύπτα ima oba značenja.

Djeva što ju je stvorio Zeus jeste Pandora (Od svih obdarena) kojoj je otac bogova i ljudi uručio kutiju punu zala. Jedino dobro bilo je nada, o čemu se govori u st. 562–602.

¹⁹⁰ Osim onoga što je o Erebu rečeno u nap. 48, dodajmo i to da je Ere¹⁹⁰ oličenje tame i božanstvo Donjeg svijeta, odnosno sâm Donji svijet u kojem žive Erinije, Hekatonhejri i troglavi pas Kerber; u Erebu poslije smrti odlaze duše umrlih. Na čelu Ereba stoje Had i Persefona.

krajnjim predjelim' zemlje pred Hesperídama jasnoga glasa
[stoječke glavom i rukama što umor nije im znan.]

- 520 Takav mu onaj premudri Zeus dodijeli usud.
Prometeja, savjeta vještog¹⁹¹, neraskidivim okovim,
krutim verigam' sveza, na srèdinu staviv' ga stupa, pa nà
njeg' pošalje orla širokih krila što mu neuništiva
kljuvaše jetra koja bi opet noću narasla tol'ko
525 kol'ko bi cijeloga dana pojela ptica širokih krila¹⁹².

---

¹⁹¹ Kompozit ποικιλόβουλος znači *onaj koji je u savjetu vješt*, potom *pre-vijan, prepreden i lukav*, što Prometeju kao simbolu umne sile, tome božanskom i ljudskom posjedu, u potpunosti odgovara. Osim toga, on je bio branitelj i dobročinitelj ljudskoga roda, a po helenskom predanju o potopu, i spasitelj ljudskoga roda, jer od njega potiče Deukalion, taj sumerski Ziusudra, odnosno akadski Utnapištim, o čemu opširnije vidjeti *Sumersko-akadski Ep o Gilgamešu*, uvodna studija u *Gilgameš*, IP Draganić, Beograd 1988, str. 95–96. (*Ep* s ruskog preveo, uz konsultaciju akademskog originala, propratnu studiju i komentare sačinio dr Marko Višić).

¹⁹² Apolonije Rođanin u *Epu o argonautima* II 1246–1260, kaže da je Prometej bio okovan na klisurama Kavkaza:

Njima dok plovljahu zaliv se Crnoga ukaza mora;
izrone s njima i visoki vrhovi Kavkaza
gore Prometej gdje je na klisuri strmog
udova okolo okovim mjedenim prikovan bio,
a jetrom se hranio or'o kojino doličaje svagda.
Uveče opaze orla, uz šištanje kakono
oštro, oblacim' blizu, pri kraju proleti lađe,
pa ipak mašući krilim, jedra potrese sva.
Ptici uzduhom kojano leti naličan ne bi,
već je k'o veslima glatkim hitro mahao krilim.
Nedugo potom mnogòpatan čuli su jauk
Prometeja dok mu kljuvaše jetru; jauk se vazduhom
prolamaše jošte kad oni opaze orla, jetre
žderača, kakono opet stazama istim s planine sličie....

- [Al' odvažni sínak Àlkmēne gležanja lijepih,
Herakle ubije orla i Jàpeta sinu
tègobu otkloni tešku i pàtnji sasvim ga liši,
al' ne protivno želji olimpskog Diva, višnjeg vladara
530 kako bi slava u Tebi rođenog Hèrakla¹⁹³ još veća
bila no što j' ranije na mnogòhranoj na zemlji bila.
Ò tom' se brinući veličaše vrloga sina.
I ljutit presta sa gnjevom kojim dotada obuzet bi,
jer se u mudrosti s Kronídom svèsilnim takmiti htio¹⁹⁴.]
- 535 Kad ono u Mèkōni bozi i smrtnici vođahu
raspru Prometej tad spremno vel'kog isječe vola
i prèd njih postavi njega, hoteć' Zeusov nadmúdit' um.
Pred ostale meso, debelu nutrinu s lojem,
volujskim želucem prekriv', pòd kožu volujsku stavi,
540 pred Zeusa kosti goveđe bijele, vješto naslagav',
lukavo stavi, sa sjajnim ih prekrivši salom.
Tad otac bogova i ljudi prozbori njemu:
„Japetov sine, odličniji òd svih vladara, kako
li, drágoviću, pristrasno razdijeli komade nama!“
545 To reče podsmješljivo Zeus što namisli poznaje vječne¹⁹⁵.

---

¹⁹³ Herakle se smatra porjeklom iz Tebe, odnosno Tebancem, jer mu je otac Amfitrion bio Tebanac koji se u Tebu doselio iz Mikene.

O Heraklovoj majci Alkmeni vidi nap. 216.

¹⁹⁴ Misli se na Prometeja, jer je od bogova ukrao vatru i dao je ljudima, misleći da bogovi to neće saznati. Hesiod u prilog tome, u st. 533–560 navodi drugu zgodu.

Što se tiče toponima imenom *Mekona* koji se navodi u sljedećem stihu, u pitanju je stari naziv za grad Sikion na Peloponesu.

¹⁹⁵ Neki prevodioci, oslanjajući se na Homera, sintagmu ἄφθιτα μῆδεα εἰδῶς, prevode kao *što mudrost neprolaznu znade*, mada se takav prevod ne uklapa u kontekst. Kod Homera je on, naime, samo epitheton ornans, dok ovdje ima konkretno značenje: Zeus poznaje vječne namisli, odnosno namjere bogova i ljudi.

Promètej, domišljata duha, ne klòneć' se lukave
varke, ljupko se smiješeć', ovako prozbori njemu:
„Najvećma štovani, najveći Dive od bogova vječnih,
uzmider dio koji srce u grudim' ti želi!“

- 550 Reče snujuć' lukavstvo; Zeus, što namisli poznaje vječne,
spozna i ùoči varku pa ljudima smrtnim u
duši nesreću smisli u buduće što će se svršit.
Sa obadvje ruke on bijelo podignu salo;
srce mu obuze tuga, srdžba mu zahvati dušu
- 555 kad bijele od vola ugleda kosti lukavo spravljene.
Plemèna òtada ljudska na zemlji bozima vječnim
na miomirisnim oltárim' bijèle sažižu kosti.
Ozlòjeđen jako njemu òblākā skupljać prozbori Zeus:
„Japetov sine, òd svih mudriji što si,
560 drágoviću, lukave varke okánio jošte se nisi!“
To reče srdec' se Zeus što namisli poznaje vječne.

<Zeus stvara Pandoru>

Òtad pred očima lukávstvo ono imaše svagda
nè dajuć' silu neùmornog ognja Melije¹⁹⁶ rodu

---

¹⁹⁶ Čitam s rukopisom koji umjesto μελίησι, donosi Μελίησι, Melije soju, pri čemu se misli na Melijske nimfe koje Hesiod navodi u 185. stihu. Tom prilikom, u 65. napomeni, rekli smo da on u epu *Poslovi i dani*, st. 144, raspravljajući o ljudskim pokoljenjima kaže da je Zeus treće pokoljenje ljudi stvorio od jasena (μελίη) posvećenog Melijskim nimfama. One bi, shodno tome predanju i gornjem stihu, bile praroditeljice ljudskoga roda. Šta Hesiod kaže o ljudskim pokoljenjima čut nam je od njega:

Posl. 90–180.

Prije na zemlji ljudska življahu plemena
daleko od zâla, nèvòlja i téškoga rada,
bolèsti teških što ljud'ma donose zatornu smrt....
Pokoljenje zlatno stvorenja smrtnih najprije

- 110 besmrtni stvoriše bozi što Olimpa nastávaju dvore.
Pod Kronom gledahu svjetlost, dok nebom vladaše on:
poput bogova življahu oni, bezbrižno imajuć' srce,
daleko od napora, žalosti svake, kukavna starost
nije dirala nikog', noge i ruke vječno im mlade,
- 115 u obilju svakom bijahu oni, izvan nevolja svih,
iđahu ù smrt k'o da su svladani snom. Divotno sve
bijaše njima: obilan i veliki plod òd sebe
plodònosna davala gruda; pò volji u miru
poslove obavljahu svoje, u dobru svakome buduć'.
- 121 A kad pokoljenje ovo pòd zemlju ode,
duhovi postahu na zemlji dobri i blagi.....
- Drugo su potom, od prvog dalèko gore, òlimpskih
dvora stanari, stvorili srebrno koljeno ljudsko,
ni likom ni umom zlatnome nē bješe nalik:
- 130 stotinu ljeta dijete je brižna gajila majka,
ono se lùdo i bèzbrižno u domu igralo svom.
Kad potom òdrāstu i zrele postignu dob,
na zemlji kratko svjetlost gledahu dana, nerāzbora
usljed trpiše jade; pogubnoj zavisti nisu
- 135 ùmakli oni, nit' besmrtni bog'e štovati htjehu,
niti na svetim blaženim oltārim' prinosit' žrtve,
k'o što običaj prāvi od ljūdi traži. Kronion
Zeus ì te pòd zemlju posla, ljuteć' se nā njih, jer
poštu ne dāvahu blaženim bozim' Olimp što drže....
- Zeus pak otac ì treći rod stvorénja smrtnih,
srebrnom nīmalo nalik, bronzano od jasena,
stvorì, silno i strašno. Āreja čemerna djela
i objest im na umu bjehu, plodova poljskih
ne je'hu oni, srce im čelično, bez straha bilo.....

(Citirano prema Hesiod, *Poslovi i dani*, IP Književna zajednica, Novi Sad 1994. *Ep* sa starohelenskog metrički preveo, uvodnu studiju i komentare sačinio dr Marko Višić).

- [smrtnijeh ljudi na zemlji borave štono.]
- 565 Al' vrli Japetov sin prevariv' njega ukravši
dalekòvidni sjaj neùmornog ognja¹⁹⁷ u šupljøj
narteksa trsci i Diva u visini kojino grmi
u duši rani, razgnjeviv' milo mu srce u
ljúdi kad vidje dalekòvidni sjaj neùmornog ognja.
- 570 Smjesta zbòg vatre ljudim' ovu nevolju skova:
od zemlje priliku preslavni Šepávko¹⁹⁸ stvori,
čednoj djevici nalik, pò volji Kronova sina.
Potom je òpasa i ukrasi haljinom bijelom
boginja sjajnoòka Atena; niz lice joj rukama
- 575 svojim krasnu koprenu spusti, da je divota vidjet';
oko njezina čela divotni vijenac od svijèžeg
poljskoga cvijeća Atena Palada¹⁹⁹ boginji stavi.
[Na glávu joj potom zlačanu postavi krunu
kojuno sâm Šepávko prèslavni stvori, vlastitim
- 580 rukam' je izràđujuć' ugòdio dà bi Zeusu ocu.
Bijahu nà njoj mnoga umjetna djela, da je divota vidjet':
zvjerovi silni što kopno ih hrani i more;
Hefest ih ìzradi mnogo – milina òblìvaše sve –
divotna bića, nalična stvorenjim' govore štono.]
- 585 Kad pak umjesto dobra lijepu opačinu stvori, tad nju,
gizdala koja se nakitom sjajnoòka što joj podari
kćerka moćnoga oca²⁰⁰, međ' ljude i bogove dovède.
Čudit' se stanu besmrtni bozi i smrtnije ljudi,
opaze kada golemu, za ljúde neodòljivu, zamku.

¹⁹⁷ U izvorniku stoji ἀκάηατον πῆρ, *neumoran, neiscrpljiv, vječni oganj*.

¹⁹⁸ *Šepavko*, epitet boga Hefesta kojega je Zeus, zbog toga što je pritekao u pomoć majci, boginji Heri, bacio s Olimpa kojom prilikom je tobože ošepavio. Bit će bliže istini da epitet ἀμφογγύεις primarno znači *spretan, vješt rukama*.

¹⁹⁹ *Palada*, epitet boginje Atene kao moćne djevice.

²⁰⁰ *Sjajnoòka kćerka*, boginja Atena, *moćnoga oca*, to jest Zeusa.

- 590 Od te koljeno potiče žena kojeno slabašne jesu;
[òd nje pogubni rod i žensko potiče pleme;]
što među muževim' smrtnim na vèl'ku nesreću žive,
nemáštinu pogubnu nè dijeleć' s njima, nego bogatstvo.
K'o kad u košnicam' natkritim pčele trutove
595 neràdišne hrane, na rđava što su navikli djela –
pčele cijeloga dana do sámog' zalaska sunca,
iz dána ù dan se trude i bijeli spravljaju vosak,
a trutovi u košnicam' natkritim unutar òstajuć' –
600 tako i Zeus u visini kojino grmi obličje načini
žene na rđava navikle djela smrtnim ljudima
nà zlo. [On ì drugu nevolju dade umjesto dobra:
k'o braka se klòni i poslova mučnih sa ženam',
ne htjeć' se ženit', pa tegobnu doživi starost,
605 nemajuć' potrebnu njegu, mada dok živi ima
dobára, pò smrti tome rođaci imétak daljni mèđ'
sobom dijele. Onaj kom' usud dodijeli brak, sve da
ga i čestita, pameti zdrave, dopadne žena,
ì tom' se dobro sa zlím čitavog izmjenjuje vijeka.
610 Kom' pak se desi da opak u izrodu djeću,
taj živi, u grudima, srcu i duši svagdano
neprèbolnu imajuć' tugu, štono j' neizljèčivo zlo.]
Zbòg tog' nadmúdrít', prèteći Zeusov um, nije mogućé,
jer ni Japetu sin, Prometej, što ćud dobru imáde,
615 njegovoj strašnoj ne ùmaknu srdžbi, nego pò nuždi
njega, premda j' vrlo domišljat, teški okovi priječe.

<Titanomahija>

Kad jednom Otac²⁰¹ ù srcu svojem zamrzi Kota,
Gija i Brijàreja, teškim ih okovim sputa,
na golemoj snazi zavideć' njima, na izgledu

---

201 *Otac*, to jest Uran, Nebo.

- 620 jošte i stasu, pa ih nãstani ispod širokòstazne zemlje,
tamo trpjehu jade pod zemljom boraveć', na
krajnjem budući rubu, na granicam' velike zemlje,
vremena dugo srdec' se jako s vel'kom patnjom u duši.
Njih Kronid i òstali besmrtni bozi kojeno
- 625 ljepòkosa iz ljubavi s Kronom porodi Reja,
po savjetu Geje opet na svijetlo izvedu dana.
Ona bozima tada potanko izloži sve:
kako će pobjedu s njima i dičnu postići slavu.
- 629 Dugo se borili bjehu dušègubnu trpeći patnju,
631 jedni sã drugim bozim' u onom kreševu ljutom
630 Titani bozi i oni od Kròna potekli što su,
632 jedni sa Ôtrija²⁰² vrletne gore, Titani dični,
a drugi s Olimpa bozi, daváči døbãra, iz
ljubavi s Kronom što ih ljepòkosa porodi Reja.
- 635 Oni se jedni sã drugim tada, s bolom u duši, već
punih godina deset iz dãna borahu ù dan.
Nit' kraja, niti svršetka mučnome boju zã
obje bijaše strane, ishod borbe podjednak bi.
Kad pak òne opskrbi svime potrebno što je
- 640 [nektarom i ambròsijom što sãmi bogovi jedu,]
u grúdim' svima se njima junačno òsnaži srce
[dočim okuse nektar i ambròsiju slatku.]
Nato bogova otac i ljúdi prozbori njima:
„Čujte me dobro, Zemlje i Neba čestita djeco,
645 da kažem vam' što srce u grudim' nalaže meni.
Odveć vremena dugo iz dãna ù dan jedni
protivu drugih za pobjedu i prevlast bitku bijemo
mi od Kròna potekli što smo i Titani bozi.
Titanim' naspram u ljútome boju deder vel'ku
650 pokážite snagu i svoje neuništive ruke,
prijatèljstva se sječajuc' divnog i kol'ko pretrpjeste

---

²⁰² *Otrij*, visoka planina u tesalskoj oblasti Ftiotidi.

jada prije no što na svijetlo iziđoste dana
ispod okova mučnih iz tamnog donjega svijeta.“

To reče, a čestiti Koto u odgovor prozbori njemu:

655 „Božanski stvore, ti dobro znâno nam reče! I sâm
znamo kòliki um, kòliku pamet imádeš, da
ljúdi jošte spasitelj od pogubne propasti pòsta.
Ûz pomoć pameti tvoje natrag vratismo mi se iz
donjega svijeta, okova krutih se riješiv’, srećni
660 što se, Krònide, vladaru, ne nadasmo tome.
Zbòg tog’ mi ćemo ì sad s namjerom dobrom i odlukom
čvrstom u bitci u strašnoj silu pomoći vašu
protivu Titana vodeći borbu u kreševu ljutom.“

To reče, a njemu povlade bozi, daváči dóbāra,
665 kad čuju mu zbor; duh im za borbom žudjeti stane
još jače nego li prije. Istoga dana strašan
zametnu boj boginje i bogovi òdređe svi
[Titani bozi i oni od Krona potekli što su]
pa oni štono ih Zeus iz Èreba pod Zemljom na svijetlo
670 izvede dana, strašni i silni, golemu imajuć’ snagu.
Stotinu ruku iz raména njima je jednako
stršilo svima; svakome òd njih iz raména pedeset
izraslo glava na njihovim udim’ što moćna su jako.
Tad u kreševu ljutom naspram Titana stanu
675 goleme stijene u snažnim držeći rukam’.
Titani sà druge strane redove zdušno ojàčaju
bojne, pa jedni ì drugi u isto u vrijeme djelo
pokažu rùku i snāge. Zahuća silno, beskrajno more,
zemlja zatutnji glasno, potrésav’ se šìroko zaječa
680 nebo, iz tèmeljja visoki drm’o se Olimp
pod udarim’ bogova vječnih; golema tréšnja do
tamnog Tartara dopre s tutnjavom kòrākā mućnom
k’o i hitaca moćnih u golemoj bojovnoj vrevi.
Jedni nā druge tako gorke izmètahu strijele, a graja

685 se jednih i drugih dok se dozivahu do zvjezdanog neba
dizati stala, oni se uz bojni sukobe poklič.

Ni Zeus dalje svoju ne obuzdávaše silu, već mu
se namah srce ispuni gnjevom, pa svu iskaže
snagu. S Olimpa stižuć' i neba još nepréstano

690 svijetle bacaše munje kojeno, praćene gromom i
bljeskom jedna za drugom hitro iz snažne letjehu
ruke, počesto strašan vitlajuć' plamen. Okolo
plamteć' zatutnji zemlja život kojano daje, a
golema šuma u požaru posvud praskala mnogo.

695 Zemlja užavre cijela, Òkeāna tokovi svi, k'o i
trepètljivo more. Vruća pak para od zemlje rođene
Titane pokri, do ètera²⁰³ svijetlog neizmjeran
diz'o se plamen, a blještava svjetlost munje i groma
njima zaslijepi oči, mada bijahu silni.

700 Golema jāra obuze Haos: to bio je prizor
što ga vidješe oči i buka što čuše je uši,
k'o da se zemlja i široko nebo odòzgo srazili
bjehu; tutnjava toliko velika nastala k'o da
ruši se zemlja, ozgo se na nju rušilo nebo

705 [tòlika tutnjava bi dok se mèđ' sobom borahu bozi.]
I vjetrovi jošte trēšnju pojaćahu zemlje, oblake
prašine, pa grom sa tim' i bljesak, k'o i plamenu munju,
tē strijēle velikog Diva, bojni donoseć' poklič i viku
među redove obiju strana. Buka beskrajna našta
710 u kreševu ljutom gdje moćna se vidjela djela,
stiša se boj. Oni se dōtad, jedni potiskujuć'
druge, u krvavoj borbi bez prēdaha borahu silno.

U redovim' prvim ljutu otpoćnu borbu Koto,
Brijārej i Gij kojemu rata nigda zadosta nije,

²⁰³ Čitam αἰθέρα, *etera*, kako donose neki rukopisi, umjesto ἠέρα, vazduha. Eter je, naime, kosmićko svijetlo koje se nalazi iznad ἀήρ-α, *vazduha*, donjeg zraka, *tame*, *magle*.

- 715 stijéna kojino trista jednu zà drugom snažnim
rukama hitnu; strijelama svojim potom Titane
zaspu pa ih pod širokòstaznu pošalju zemlju,
okovim teškim okuju njih pošto ih rukama
svladahu svojim, mada junačnog bijahu srca,
720 pod zemljom dubòko tol'ko nad zemljom kol'ko je nebo
[upravo tol'ko j' daleko od zemlje do Tartara mračnog.]
Devet bi, naime, noći i dana bakreni nakovanj
sà neba pad'o, a desetog nà zemlju pao
723a [tol'ko j' dalèko od zemlje do Tàrtara mračnog.]
Devet, opet, bi noći i dána bakreni nakovanj
725 sa zemlje pad'o, a desetog u Tartar pao.

<Opis Tartara>

- Bakrena ograda okolo njega se pruža; u reda
se tri oko òtvora njemu prostrla noć, dok mu
odòzgo korjenje zemlje i móra trepètljivog raste.
Tu su, po nàumu Diva, òblākā skupljača,
730 bozi Titani skriti u tamni podzemni svijet,
u vlažnome mjestu gdje kraj je goleme zemlje²⁰⁴.

---

²⁰⁴ Iz gornjeg stiha, kao i iz st. 736–738, proizlazi da Tartar u Hesiodovoj kosmogoniji zauzima značajno mjesto, jer je on, po njemu, početak i svršetak zemlje, mora i neba. Značajno je i to da je Tartar *predjel mučan i vlažan*, odnosno *truležan*. Kao takav on je mjesto sublimacije, odnosno zemljine tvorne moći, poblíže rečeno „negativna“ strana tvornog procesa, što će reći mjesto neaktualne, isključivo potencijalne stvarnosti, funkcionalnih počela koja, slično sjemenu bačenom u crnu, mračnu zemlju u kojoj se raspada, *truli*, težeći da u vidu klice nastale iz raspadnutog sjemena iziđe u aktualnu stvarnost, u njoj živi i iživi se.

Zbog toga se može reći da je Tartar mjesto u realizaciju još uvijek potpuno ne uvedene, već potaknute stvarnosti koja se po opaploćenju i iživljenosti ponovo vraća u Tartar, zbog čega je on i mjesto, uslovno rečeno, zanávijek

Otuda njima izlaska nije, jerbo Posèjdon bakarna
postavi vrata, još ih i bedem sa svih okružuje strana.

Tu Gij i Koto, pa s njima Brijàrej srca junačnog
735 žive, čuvāri vjerni egidònoše Diva.

Tu su, svima po njihovom po redu, izvori i
granice tamnòvite zemlje, Tartara mračnog,
trepètljivog mora, kao i onog' zvjezdanog neba,
predjeli mučni i vlažni i bogovi kojih se groze.

740 Veliki ponor²⁰⁵, i ako bi neko ùnutar vrātā
jednom se naš'o, taj ni za godinu cijelu do tlā mu
stigao ne bi, no bi ga vikor za vikorom strašnim
nosio posvud. To čudo groze je puno i sámim
bozima vječnim. Uzdižu tu se i nemili dvori
745 tamnòvite Noći oblacim' zastrte tamnim.

<Stanište Neba i Noći>

Isprèd njih²⁰⁶ Japetov sin, nepòmično stojeć', široko

minule, prethodno vidljive, na svijetlo dana izišle stvarnosti.

Tako shvaćen Tartar, slično Haosu, u kosmotvornom procesu, u svim starim
kosmogonijama, kao na primjer, u orfičkoj, zauzima jako značajno mjesto.

²⁰⁵ U izvorniku stoji *χάσμα μέγα*, *veliki zjev*, odnosno *procjep*, *bezdan*,
ponor.

Hesiod nazivajući Tartar *velikim ponorom*, odnosno *procjepom*, isti
izjednačuje sa Haosom, jer se upravo *apelativ* *χάος* izvodi iz *χάσμα*. To ukazu-
je da im Mudrac iz Askre, nikako neuki čovjek, kao što se predstavlja u epu
Poslovi i dani, pridaje gotovo istovjetan značaj u tvornom kosmičkom proce-
su, o čemu je bilo riječi u nap. 44 i 186.

²⁰⁶ Misli se na dvore Noći, ali i Dana (Nikte i Hemere) koji su se nalazili na
krajnjem zapadu, u blizini vrta Hesperida. Tu je po predanju, Japetov sin Atlant,
za kaznu što je s Titanima učestvovao u pobuni protiv Olimpljana, glavom i ruka-
ma držao nebo. Po tome je sličan bogu Šu, svijetlom zračnom prostoru koji se
nalazi između Geba i Nut i simbolu inteligencije u egipatskoj vjerskoj misli.

nebo glavom i neumornim rukama drži.

- Tu Noć se sastajuć' s Danom jedno pozdravlja drugo
preko bronzanog vel'kog prelazeć' praga. Kad
750 jedno u dvôre ulazi svoje, upravo tada
izlazi drugo. Nigda u dvorim' ne borave skupa,
neg' svagda jedno, izvan' bivajuć' dvôra, posvud
pohodi zemlju, dok drugo, buduć' unutar dvôra,
čeka kada će vrijeme njegova polaska doći.
755 Pozemljárima jedno svijetlo svèvidno drži,
a drugo, zlokobna Noć, San u svojim rukama ima,
ònog' ròđaka Smrti, oblacim' zastrta tamnim.

<Stanište Sna i Smrti>

- Tu i djeca tamnòvite Noći dvôre imádu,
San i Smrt, bogovi silni. Njih nigda zlaćanim
760 zracima svojim ne pògleda Helije sjajni,
nit' kad se nà nebo diže, nit' kad silazi s neba.
Òd njih se jedno po zemlji i širokoj pućini morskoj
u miru svagdanò vrzma, i ono je ljudima mило,
dok drugo srce željezno ima, u grud'ma j' nemila duša
765 òd mjedi njemu pa koga od ljúdi ùgrabi jednom
toga nè pušta više, i bozima vječnim ono je mrsko²⁰⁷.

<Stanište Hada>

Tu sprijeda su prešumni dvori boga podzemnog svijeta
[silnoga Hada²⁰⁸ i Pèrsefonēje²⁰⁹ kojano uliva stravu]

---

²⁰⁷ Dobro božanstvo što se vrzma po moru jeste bog sna Hipnos, a zlo božanstvo koje ima željeznu dušu jeste bog smrti Thanat (os), Tanat.

²⁰⁸ O *Hadu* vidi nap. 162.

²⁰⁹ *Persefona*, odnosno *Persefoneja*, kćerka Zeusa i Demetre, Hadova žena; u genezi simbol rastakanja starog kao supstrata za novi život, to jest u zemlju bačenog sjemena, što olićavaše kao kraljica Donjega svijeta, iz koga će

- ispred štono ih čuva grozan, nemili pas što opakom
 770 varkom se služi. Onim unutra ulaze štono
 repom i ušima umiljato maše, al' iziçi
 natrag nê pušta taj, neg' svagdano stražec' proždire
 773 onog' kog' zgrabi kad pokuša iziç' na vrata
 [silnoga Hada i Pèrsefonêje kojano uliva stravu²¹⁰.]

<Stanište Stige>

- 775 Tu boravi i boginja vječitim bozima mrska,
 Stiga užasa puna, najstarija kćerka kružnog
 Òkeāna²¹¹. Tu od bogova dalje slavne nastava
 dvore visòke kojeno natkriljuju stijene, a
 srebrni stupci odāsvud se kà nebu uzdigli sasvim.
 780 Taumanta kćerka, Ìrida brzònoga rijetko dohodi
 tamo noseçi vijesti sa široke puçine morske.
 Kad pak razdor i svađa mēđ' besmrtnim iskrnsu bozim',
 il' kad
 ìzusti laž neko od onih što Olimpa nastāvaju
 dvore, tad' Div Ìridu šalje da iz dāljinie zakletvu vel'ku
 785 bogova donese: u zlatnome vrçu hladnu čuvenu
 vodu, izljeva što se iz strme visoke stijene.
 Dubòko ispod širokòstazne zemlje, iz svete
 rijeke Okeānov rukavac taj kroz crnu otiče noć,
 deseti dio Okeānovih njemu je dodijeljen vòda,
 790 drugih dijelova devet, srebrnim vir'im zemlju i široku
 puçinu morsku okruživ', u slano se survava more,
 a deseti teče iz hridi, bozima nevolja vel'ka:

nastati novi život, to jest klice iz sjemena, što je oličavala kao *Kora*, to jest oličenje nepresušne rodnosti i plodnosti Majke Zemlje, Demetre.

²¹⁰ Gornji stih se ne susreće u bolje očuvanim rukopisima.

²¹¹ O Okeanidi Stigi vidi nap. 138. Zašto Hesiod Stigu naziva *boginjom mrskom bogovima* kaže nam u st. 792–806.

- kad neko od bogova što vrh Olimpa nastávaju
snježnog nã žrtvu vodu izlije tu, krivo se zaklev',
795 taj nepòmìčan leži godina dok se nẽ svrši cijela.
Ambròsiji i nektaru nit' se primiče bliže
uzeo da bi, neg' na ležaju prostrtu bez daha
i sluha leži, obàmrllost teška prekriva njega.
Kad pak bolest ga tokom duge godine mine,
800 nevolja za nevoljom sve teža jedna zã drugom stiže:
devet je godina cijelih od bogova rastavljen vječnih,
nit' kad se u vijeću il' na gozbama sastaje s njima
dok ne protekne godina devet, al' se desetog ljeta u
zbor bogova vraća što Olimpa nastávaju dvore.
805 Zakletvom takvom učine bozi Stíge, vječitu, od
iskona vodu, krševitim krajem kojano teče.
[Tu su, svima po njihovom po redu, izvori i
granice tamnòvite zemlje, Tartara mračnog,
trepètljivog mora, kao i onog' zvjezdanog neba,
810 predjeli mučni i vlažni, i bogovi kojih se groze²¹².]
[Tu su blistava vrata, pa bakreni, nepòmìčni
prag, beskrajnim korjenjem učvršćen kojino jeste,
òd sebe postao²¹³; naprijed, dalje od bõgova svih,
Titani boravak imaju svoj, iza Haosa mračnog²¹⁴.
815 Pòmòcnīci pak Zeusa gromovnog slavni uz
temelje Òkeãna dvore imaju svoje, Koto
i Gij jošte sa njime, a Brijàreja naravi blage,
Zemljotrésac dubòko što grmi zetom učini svojim,
Kimopolēju kćerku za ženu davši mu svoju.]

---

²¹² Ponavljanje stihova 736–739.

²¹³ Hoće reći da je prag načinjen od prirodnog metala.

²¹⁴ Čitam s rukopisom χάεος ζοφεροίο, umjesto χάεος ζοφεροίο kako predlaže F. Solmsen.

<Rođenje Tifoeja ili Tifona>

- 820 [Kad pak Zeus Titane oštjera s neba, tad golema
Zemlja Tifoeja, sina najmlađeg rodi iz ljubavi
s Tartarom mračnim na podstrek zlačane Afrodite.
U djelima izvrši što ih ruke mu pratila snaga,
a noge moćnoga boga bez umora bjehu; iz raména
825 zmíje mu stotinu štrčalo glava, opakog zmaja,
jezicim' palacajuć' crnim; iz očiju u
njegovim čudesnim glavam', pod vijéđim' sijevala
vatra;
iz glava mu sviju, gledaše kada, gorjela vatra.
Iz svih se užasnih glasio glava, raznovrse
830 ispúštajuć' neizrécive glâse: pokâtkad se
òglašâvahu tako da samo ih razùmiju bozi,
ponekad rikom gordog, objesnog bika glasno što riče,
pokâtkad urlikom lava što okrutno srce imáde,
ponekad opet se nâlično štenadim glase, čudesno slušat',
835 ponekad šištanju nalik òd kog' vel'ke odzvánjaju gòre.
I doista tog' bi se dana neizmjerne desilo zlo,
i on bi ljudima smrtnim i bozima vječnim zavlád'o,
da to žustro ne uóči bogova otac i ljudi:
zagrmi silno i strašno, okolo zemlja zaječi
840 grozno i široko nad njòme nebo, jošte i
more, pritoci Òkeâna i dúbine zemlje.
Veliki tres'o se Olimp pod božanskim nogama
vladara ustane kad se, a potom zaječi zemlja.
Jâra jednog ì drugog, munje i groma, plavetno
845 zahvati more, pa oganj iz nemani one, k'o i
vjetrova kojino žegu, pa k tome ognjene munje.
Čitava üzavri zemlja, sa njòme nebo i more.

- Valovi silni uzduž obāla bješnjehu posvud
od sile bogova vječnih, nastade beskrajna trēšnja.
- 850 Aid' se tres'o u podzemlju mrtvima kojino vlada,
pa Titani Tartara ispod sa Kronom kojino žive,
zveketa usljed kraja što nema, k'o i ljutoga boja.
- Kad Zeus snagu sakupi svoju, oružje zgrabi:
grom, bljesak i s njima onu ognjenu munju, o
- 855 Olimp ūdariv' skoči, pa okolo posvuda
čudesne glave nemani strašne zapali sve.
Kad Zēus ga svlada i udarcim' izbije njega, Tifòdej
sālomljen sruši se tada, zaječi golema zemlja.
Plamen iz vođe štono j' pogođen gromom izbije
- 860 naglo po guduram' gorskim, kršnim i mračnim, kada
udaren bi. Golema zemlja čudesnom parom
velikim dijelom spaljena bi, topeć' se kalaju
nalik kad ga u dobro bušenoj peći vješto zagriju
ljudi, il' k'o željezo, od svega štono je tvrđe,
- 865 kad se u guduram' gorskim, žarkim smekšano ognjem,
u divotnoj rastapa zemlji pod Hefesta²¹⁵ rukama snažnim:
tako se topiše zemlja u žaru plamtećeg ognja.
Ljutit u duši u široki baci ga Tatar.
- Od Tifona žestoki vjetr'i koji duvaju vlažno
- 870 potiču redom izuzev' Nota, Boreja i Zēfira svijetlog²¹⁶,
božanskog koljena što su, smrtnicim' od koristi mnoge,
dok vjetrovi drugi zalúdu duvaju morem.
- Vjetrovi jedni na tamnòvito ruše se more,
oljúju stvārajuć' strašnu, veliko ljúd'ma bivajuć' zlo;

---

²¹⁵ *Hefest*, sin Zeusa i Here, bog ognja, identičan rimskom Volkanu. U genezi simbol životvornog ognja, topline u zemlji i oličenje transmutirajuće energije, po čemu je sličan staroegipatskom bogu Sethu i Ptahu.

²¹⁶ U originalu stoji Ἀργέστεω Ζεφύρου, što se može prevesti kao *Argesta Zefira*, dok neki rukopisi donose ἄργεστεω Ζεφύρου, *Zefira koji vedri*, čini nebo sjajnim, za kakvo se čitanje odlučio prevodilac, kao i u 379-om stihu.

- 875 u skladu s godišnjim dobim' duvaju oni ništeći
lađe, zatiruć' mornare. Òd toga zla ljud'ma što se
na pùčini morskoj susretnu s njima pomoći nema.
Vjetrovi drugi po beskrajnoj, cvijećem pokritoj, zemlji
draga zatiru polja ljudi na zemlji rođeni što su²¹⁷,
880 prašinom i fijukom mučnim ispùnjujuć' njih.]

<Zeus postaje vladar bogova>

- Kad pak blaženi bozi posao svršiše mučan i
borbu za časti s Titanim' odluče silom, tad, po
savjetu Zemlje, dalekòvidnog Zeusa sa Olimpa
da kraljuje i vlada besmrtnim bozim' poticat'
885 stanu, a on im pravično tada podijeli časti.

<Zeusovo potomstvo>

- [Zeus, bogova kralj, prvo za ženu Mètidu uze²¹⁸
kojana od bogova i smrtnijeh ljudi najviše znade.
Kad pak je sjajnòoku Atenu trebala rodit',
tad on je lukavo laskavim obmanu riječim'
890 i potom je u svoju u nutrinu stavi, k'o što
mu Zemlja i zvjezdano Nebo savjet su dali.
Takav savjet mu daše da neko se drugi od bogova
vječnih umjesto Diva kraljevske ne bi dokop'o časti.
Suđeno bi da òd nje se premudra porode djeca,
895 k'o prva sjajnòoka Tritogenēja kćerka²¹⁹, što snagom je

²¹⁷ Neki sintagmu χαμαιγενέων ἀνθρώπων prevode kao *od zemlje rođenih ljudi*, dok ἔργ' ἐπατά doslovno prevedeno znači i *poslove mile*, umjesto *draga polja*.

²¹⁸ O *Metidi* i razlozima zašto ju je Zeus sakrio u svoju nutrinu, vidjeti nap. 136.

²¹⁹ Atribut boginje Atene Τριτογένεια u starini je različito tumačen. Po

i savjetom mudrim ravna svojemu ocu.
Potom je ona trebala roditi sina ljudi
i bogova vladara što junačno srce imáde,
al' Zeus je prije u svoju nutrinu strpa
900 da bi na dobro ga i zlo pútila boginja ta.
    Za drugu ženu sjajnu Tèmidu²²⁰ uze što mu porodi
Hore²²¹: Eunomiju, Diku i jošte u cvijetu Irenu,

---

jednima znači *Rođena na jezeru Tritonu* u Arkadiji, po drugima *Rođena na jezeru Tritonu* u Libiji, dok je po našem mišljenju tako najvjerojatnije nazvana po rijeci, odnosno potoku Tritonu u Beotiji koji utiče u jezero Kopaid, jer se to mjesto naročito slavilo kao postojbina boginje Atene. Povezivanje gornjeg epiteta s jezerom Triton u Libiji, na kojemu se tobože rodila boginja Atena, neutemeljeno je ne samo zato što se, po predanju, boginja rodila iz Zeusove glave, po čemu je simbol umne sile, umstvenosti, već više zbog toga što je ona u bitnosti hipostaza i sublimacija kanaanske boginje Anat koja bijaše boginja rata i ljubavi, to jest života i smrti. To će reći da boginja Atena Helenima dolazi sa istoka. Hesiod na gornjem mjestu boginju Atenu shvata isključivo kao boginju rata, a ne i mudrosti.

²²⁰ *Temida*, kćerka Urana i Geje; u helenskoj kosmogoniji simbol kosmičkog reda i poretka i kao takva slična sestri Mnemosini. Ona je simbol svjesnog i omudrenog, vječno tvornog procesa u kosmosu, to jest toka, reda i krajnjeg razvoja, odnosno dometa svega što teži da u tom i takvom procesu bude stvoreno. To je razlog zašto je Temida ujedno i boginja sudbinski danog, od Apsoluta unaprijed projiciranog u svijetu bogova, ljudi i prirode, što je ovdje slučaj. Zar bi se inače njoj obraćao vrhovni bog Zeus. Ako stvari stoje tako onda proizlazi da je Zeus samo hipostaza Apsoluta, kao što je i osioni Jahve u starohebrejskom panteonu samo hipostaza El-Šadaja, Apsoluta u hebrejskoj religiji.

²²¹ *Hore*, kćerke Zeusa i Titanke Temide, simbol i oličenje kako sklada među kosmičkim elementarnim silama tako i skladne mijene godišnjih doba. Značenjem svoga imena upućuju na pravo vrijeme, pravi čas za vršenje godišnjim dobima primjerenih poslova, našto ukazuje i značenje njihovih imena: *Eunomija* (zakonomjernost), *Dike* (pravičnost) i *Irene* (mir, složnost) zbog čega i jesu

- o djelima smrtnih stvorenja što će se brinut,
 pa Mojre²²² kojima premudri Zeus udjeli čast:
- 905 Klotu, Lâhesu i Ātropu s njima, što čine
 ljúdi da smrtni dobro k'ò ì zlo svagda imádu.
 Eurinoma, Okeánova kćerka, što izgled
 dražestan ima, tri mu ljepòobrazne Harite rodi:
 Àglāju još i Ēufrosīnu, pa Taliju dražesti punu.
- 910 Njima dok gledaju čežnja udove kojano slabi
 iz očiju teče, ispod obrva njima pogled je lijep.]
 On i mnogòhranoj Demetri u postelju uđe, što
 Persèfonu bjelòruku rodi kojuno Ajdònej od
 njezine ùgrabi majke, al' mu je Zeus premudri dade.
- 915 Ljepòkosu Mnèmosīnu zatim poželi strasno
 štono devet mu Muza sa zlačanim porodi vijencem,
 svetkòvine, jošte ugodne pjesme kojim se mile.
 Lêta s egidònošom Divom u postelju legnuv'
 Āpolōna i Artèmidu streljāčicu rodi,
- 920 ljupkija djeca štono su òd svih sinova Neba.
 K'ò posljednju Heru u mladosti cvijeta za ženu uze
 kojano iz ljubavne veze s bogova kraljem i
 ljúdi, Hebu, Āreja²²³ i Ilitiju²²⁴ rodi.
 Sām Dive sjajnòoku Atenu rodi iz gláve,
- 925 boginju strašnu, nepobjèdivu, vojske što vodi, podstièe
 razdor, kojoj kavge su, bitke i bojevi mili.
 Hera, jer se na mùža, s njim se posvađav' ljutila
 mnogo, Hefesta slavnog, bez ljubavne porodi veze,
 u rukama vještiji što je òd svih sinova Neba.

istinske kćerke boginje Temide kao simbola reda i poretka u univerzumu.

²²² *Mojre, Sudaje*, boginje usuda, sudbinski danog, unaprijed određenog. Tri su *Sudaje*: *Kloto* (Prelja) koja prede nit života, *Lahesa* koja razvlači nit i *Atropa* (Neumoljiva) koja kida životnu nit.

²²³ *Arej*, sin Zeusa i Here, božanstvo rata drevnih Helena; planetarno božanstvo, u genezi simbol sublimacije.

²²⁴ *Ilitija* (Εἰλειθα) kćerka Zeusa i Here, boginja porođaja.

- 930 [Od Àmfitríte²²⁵ i od Zemljotrésca gromòglasnog Triton se širokòvladni, veliki rodi²²⁶, dubìne morske kojino drži, sa milom sa majkom i ocem vladarem u zlatnim boraveć' dvorim, čudesan bog²²⁷. Àreju štit'e što ništi Kiterka Užas i Stravu²²⁸ rodi,
- 935 bogove strašne što u ljutome boju s gradòbijom Àrejom bogom čete jùnāka rastjèruju guste. I Hàrmōniju²²⁹ koju junačni Kadmo za ženu uze. Zeusu Maja²³⁰, Àtlanta kćerka, Hermiju porodi slavnog, glasnika bogova vječnih, u postelju ušav' mu svetu.
- 940 Sēmela²³¹, Kadmova kćerka, iz ljubavi s Divom,

---

²²⁵ *Amfiritra*, kćerka morskoga boga Nereja, Posejdonova žena koga Hesiod naziva Zemljotresac; oličenje morske šumeće vode.

Hesiod od st. 930–937, opisuje potomstvo boga Posejdona, Areja, odnosno Aresa i Afrodite.

²²⁶ *Triton*, sin Posejdona i Amfiritre, morsko božanstvo u službi Posejdona. Božanstvo dobre naravi koje, slično Nereju i Glauku, pomaže mornarima na morskoj pučini. Između ostalih pomogao i argonautima na povratku iz Kolhide u Heladu kad su, bježeći od Ajeta, kralja Kolhide, sa zlatnim runom na lađi Argo zalutali u jezeru Triton u Libiji, odakle ih je izveo bog Triton, o čemu pjeva Apolonije sa Rodosa u *Epu o argonautima* IV 1537–1619.

²²⁷ Triton je *čudesan bog*, odnosno božanstvo zato što do pojasa ima božansko tijelo, a od struka izgled ribe sa dva repa koja su se završavala perajama u obliku srpa.

²²⁸ *Užas* (Deimos) i *Strava* (Fobos), sinovi Areja i Afrodite koji ocu Areju pomažu u borbi, o čemu pjeva Homer u *Il.* IV 440, XV 119.

²²⁹ *Harmonija*, kćerka boga Areja i boginje Afrodite, supruga Kadma, osnivača Kadmeje, grada Tebe u Beotiji. S njime izrodila sina Polidora i kćerke Semelu, Inonu, Agavu i Autoñoju, o čemu Hesiod pjeva u st. 975–978.

²³⁰ *Maja*, kćerka Zeusa i Plejone; živjela u pećini na planini Kileni u Arkadiji; u genezi simbol rodnosti i plodnosti, kao i njezina istoimena poses-trima, staroitalska boginja prirode.

²³¹ *Semela*, kćerka Kadma i Harmonije, Zeusova ljubavnica s kojim je imala sina Dionisa; nepromišljeno stradala od Zeusove munje.

slavnog porodi sina, Diònisa veselja punog²³²,
smrtnica besmrtnog sina, a sada oboje bozi.

Àlkmēna²³³ Hèrakla porodi moćnog, vodeći
ljubav sa Zèusom oblake kojino skuplja.

945 Hefest, slavni Šepávko²³⁴, Àglāju što j' mlađa od
Hàrita svih, raskoši punu, za ženu uze.

Zlatòkosi Dìonis opet plavòkosu Arijadnu²³⁵,
Mìnoja kćerku, raskoši punu, za ženu uze,
što mu je Kronid besmrtnom i vječno učini mlâdom.

950 Herakle silni, Àlkmēne gležanja lijepih, junačni
sin, podvige kadno izvrši teške²³⁶, tad Hebu, Zeusa
velikog kćerku i Here što zlačane sandale ima,
čestitom ženom na Olimpu snježnom učini svojom,
srećnik, jer vel'ko svršivši djelo, bez nevolja i kroz
955 čitave nê stareć' dane, mēđ' besmrtnim boravi bozim'.

Persèida, Òkeāna slavnoga kćerka, neumornom
Heliju Kirku²³⁷ i s njome kralja Àjeta rodi.

²³² *Dionis*, sin Zeusa i Persefone, odnosno Kadmove kćerke Semele; simbol plodnosti, generativnih sila Majke Zemlje, na što ukazuje i njegovo odrastanje u Zeusovom bedru, prastarom simbolu života kod drevnih naroda, posebno kod Helena i Hetita, tačnije Hatta, u čijem panteonu bog Kumarbi u svojem koljenu, odnosno u bedru odgaja sina Ullikummija, diva pomoću koga je nastojao oboriti vrhovnog boga Tešuba i ostale bogove hetitskog panteona.

²³³ *Alkmēna*, kćerka Peresjeva i Andromedina sina Elektriona i Anakse; žena mikenskog kralja Elektriona; sa Zeusom izrodila najvećeg helenskog junaka Herakla.

²³⁴ Ako se pridjev ἀμφιγυῖεις razumije kao *vješt*, *spretan u obje ruke*, umjesto *šepav*, *ćopav*, onda se gornji stih može prevesti ovako:

Hefest umjetnik slavni Aglaju što j' mlađa od...

²³⁵ *Arijadna*, u mitu kćerka kralja Minoja i Pasifaje; kritska boginja prolječne vegetacije poštovana na Kritu, Kreti, otocima Egejskog mora i u samoj Heladi.

²³⁶ Tirinski kralj Euristej naredio je Heraklu da izvrši dvanaest junačkih djela kako bi se otkupio za grijeh što je u ludilu rođenu djecu bacio u vatru.

²³⁷ *Kirka*, kćerka Okeanide Perseide i Helija, moćna čarobnica koja boravi

Ajet pak sin Helija, smrtnicim' kojino svijetli,
Idiju²³⁸ ljepòobraznu, kćerku Òkeāna,
960 rijeke bez mane, po savjetu bogova za ženu uze.
Ona na podstrek zlaćane Afròdite, u ljubavi
njemu se podav', Mèdēju²³⁹ gležanja lijepih porodi njemu.]
[Ū zdravlju ostajte sada vi što Olimpa nastavate dvore,
pa vi ostrva, kopno, k'o i ti slano mèđ' njima more.

<Ponovno zazivanje Muzâ>

965 [Olimpske Muze, Zeusa egidònoše kćerke, deder
mi sada, vi lijepòrjeke, o koljenu boginja pojte,
o onim boginjam' vječnim koje sa ljudima smrtnim
vodeći ljubav izròdiše porod bozima nalik?]

<Nabrajanje polubogova>

[Dèmetra, među boginjam' dična, slatku vodeći
970 ljubav na tripud oranoj njivi s Jàsionom²⁴⁰ s junakom,
u bogatom kraju na Kritu porodi Pluta²⁴¹, čestitog

---

na otoku Ajaji (Eji) *Tužnoj zemlji*, koja se u početku smještala na Istok da bi je kasnije tradicija prebacila na obale Tirenskog mora, kamo ju je vozio brat Ajet, kralj Kolhide, legendarne države na području današnje Gruzije, o čemu pjeva Apolonije sa Rodosa u *Epu o argonautima* III 308–313.

²³⁸ *Idija*, najmlađa kćerka Titanke Teje i Okeana, druga žena kolhidskog kralja Ajeta s kojom je imao lijepu i zanosnu čarobnicu Medeju, dok je s prvom ženom, nimfom Asterodejom, imao sina Apsirta i kćerku Halkiopu.

²³⁹ O liku Ajetove kćerke Medeje, sveštenice-čarobnice boginje Hekate, vidi dr Marko Višić, „Apolonije sa Rodosa i njegovo djelo“, uvodna studija u *Ep o argonautima*, str. 24–32 passim.

²⁴⁰ *Jasion*, sin Zeusa i Elektre, brat Dardana i Harmonije, lijepi lovac sa Krita u koga se zaljubila boginja Demetra. Jasion je pristao na ljubav kako bi neplodna kritska polja postala plodna.

²⁴¹ *Pluto*, sin Demetre i heroja Jasiona; u početku bog plodnosti i izobilja,

boga što po čitavoj zemlji i po širokoj morskoj pučini hodi. Onog' ko se namjери nà njeg' i u čije dospije ruke toga bogatim čini, bogatstvo vel'ko darujuć' njemu.

975 Hårmoniја, Afròdite zlaćana kćerka, Kadmu porodi Inu²⁴², Sèmelu, Àgāvu²⁴³ obraza lijepih, pa Àutonōju²⁴⁴ kojuno dugòkosi Aristaj²⁴⁵ za ženu uze, još i Pòlidōra²⁴⁶ u Tebi bedema moćnih.

Kàlirōja, Okeánova kćerka, Hrisàoru²⁴⁷

980 junačnog srca, stúpiv' u ljubav sa njime na podstrek Afròdite bogate zlatom, pòrodi sina òd svih smrtnika jaćeg', Gèriōna²⁴⁸ kog' Herakle na otoku Èritēji zbog sporòhodnih goveda smaće.

Èōja Titonu²⁴⁹ Mèmnona²⁵⁰ rodi oklop što bronzani

kasnije vladar mrtvih izjednačen sa Hadom; u genezi simbol sublimacije.

²⁴² *Ina*, kćerka Kadma i Harmonije, druga žena Atamanta, kralja u beotskom gradu Orhomeni; svim srcem mrzila Atamantovu djecu Friksa i Helu koju je imao sa boginjom Nefelom.

²⁴³ *Agava*, kćerka Kadma i Harmonije, majka tebankskog kralja Penteja koga je ubila zaluđena od Dionisa koji joj se osvetio, jer je tvrdila da ga majka Semela nije imala sa Zeusom. Tako se Dionis osvetio tetki Agavi i njezinom sinu Penteju koji je sprječavao uvođenje njegovog kulta u Beotiju.

²⁴⁴ *Autonoja*, kćerka Kadma i Harmonije, žena Aristaja.

²⁴⁵ *Aristaj*, sin Apolona i nimfe Kirene; odgajio ga mudri Hiron podučivši ga liječništvu i proricanju. Ljude naučio gajenju pčela, sađenju vinove loze i maslina. S Kadmovom kćerkom Autonojom imao sina Akteona i kćerku Mekridu.

²⁴⁶ *Polidor*, sin Kadma i Harmonije, kralj u Tebi, otac Labdaka, takođe kralja u Tebi, oca nesrećnog Laja.

²⁴⁷ O *Kaliroji* i *Hrisaoru* vidi gore nap. 95.

²⁴⁸ O *Gerionu* i njegovim govedima vidi gore nap. 96.

²⁴⁹ *Titon*, sin trojanskog kralja Laomedonta i Strime. U njega se zbog izvanredne ljepote zaljubila boginja Eoja, Zora, i odnijela ga u Etiopiju gdje mu je rodila sinove Emationa i Memnona; od Zeusa za njega izmolila besmrtnost, ali ne i vječnu mladost, zbog čega ga je ostarjelog pretvorila u cvrčka kako bi mogla slušati njegov lijepi glas.

²⁵⁰ *Memnon*, sin Eoje i Titona, vladar u Etiopiji; u Trojanskom ratu, iz rod-

- 985 ima, Ètiöpljanim' kralja, i Èmatiöna²⁵¹, vladära.
Kèfalu²⁵² pak slavnog pòrodi sina, Faètonta²⁵³
snažnoga vrlo, bozima vječnim sličnog junaka.
Njega dok dječak mlađahan bi, u nježnome cvijetu mladosti
divne, s djetinjim mîslim' Afròdita s osmjehom milim
- 990 ščepav' odlèti, pa ga u presvetom u hramu noćnim
čuvarem svetinje učini svoje, božánstvo divno.
Kčerku pak Àjeta²⁵⁴ kralja, gojenca Zeusa boga,
Àjsonu sin²⁵⁵ pö volji bogova vječiti što su,

---

binskih razloga, borio se na strani Trojanaca, smakao ga Ahilej, ali je Eoja od Zeusa za sina izmolila besmrtnost. Po pogubljenju po jednima sahranjen u Etiopiji, po drugima na obali Helesponta, gdje su svake godine dolazile ptice zvane memnonide da bi oplakivale njegovu smrt.

²⁵¹ *Emation*, sin Eoje i Titona, brat Memnonov, vladar u Etiopiji.

²⁵² *Kefal*, sin Hermije i Diomede; lijepi lovac zaljubljen u Prokridu, kčerku atičkog kralja Erehteja koju je nehotimično ubio. Sa boginjom Eojom, koja ga je na silu rastavila od Prokride, imao sina Titona, odnosno Faetonta.

²⁵³ *Faetonta*, sina Kefala i Eoje, potrebno je lučiti od istoimenog mladića, sina Helija i Okeanide Klimene koga je Zeus ubio munjom da ne bi kočijom, u kojoj je Helije nebom vozio Sunce, zapalio nebo i zemlju.

²⁵⁴ *Ajet*, odnosno Ejet ili Eet, sin Helija i Okeanide Perseide, surovi kralj Kolhide, brat čarobnice Kirke, muž nimfe Asterodeje i Titanke Idije s kojom je imao kčerku Medeju, sveštenicu boginje Hekate.

²⁵⁵ Ajsonov, odnosno Esonov sin jeste Jason koji je, jer mu je stric Pelija, sin Kreteja i Tire, nasilno preoteo vlast nad gradom Jolkom u Magnesiji na Pagasejskom zaljevu u Tesaliji, od njegova oca Esona, želio da povrati vlast nad Jolkom. Pelija obeća da će mu prepustiti vlast nad Jolkom ako mu iz Kolhide donese zlatno runo ovna na kojem su Hela i Friks, bježeći od mačehe Ine, dospjeli u Kolhidu kod kralja Ajeta. Runo je u svetome gaju boga Areja čuvao zmaj koji riga plamen i ne spava ni danju ni noću. Jason je sa najboljim junacima drevne Helade krenuo za Kolhidu na brznoj lađi Argo. Savladavši brojne prepreke u toku putovanja i izvršivši teške naloge što mu ih je zadao kralj Ajet Jason se uz pomoć Ajetove kčerke, čarobnice Medeje, domogao zlatnoga runa i sa njome pobjegao iz Kolhide, u povratku doživljujući razne peripetije.

- od Àjeta uze, zadatke svršivši mučne, što
995 mu ih u vel'kome zadade broju, silni, objesni
kralj, Pelija drski, bezočni nasilja vršitelj.
Kad Àjsonu sin izvrši njih, mnogo prepativ' toga,
tada na brznoj na lađi, sjajnoòoku vodeći djevu,
stigne u Jolk i nju za mlađanu uzme ženu.
1000 Ona pak s Jàsonom, pàstīrom naroda, vodeći ljubav
Mèdēja porodi sina kog' u gorama odgoji Hiron,
Filīre sin²⁵⁶, čime se Zeusa izvrši naum.

- Od kćérki Nèreja, onog' starine morskog, Psàmata,
među boginjam' dična, iz ljubavi s Àjakom²⁵⁷, na
1005 podstrek zlaćane Afròdite porodi Foka, a
srebrònoga boginja Tètida, iz ljubavi s Pelejem
Ahileja²⁵⁸ lavljega srca, razbivojsku rodi.

Kiterka sa krasnim sa v'jencem s junakom Ànhīzom²⁵⁹

---

²⁵⁶ *Hiron*, sin Krona i Filire; mudri Kenataur koji je mnoge heroje drevne Helade odgajao u muzici, liječništvu i ratnoj vještini, odlikama kulture prethomerske aristokratije.

²⁵⁷ *Ajak*, odnosno *Eak*, sin Zeusa i EGINE, otac Peleja, vladar na ostrvu Egini, sudija u podzemnom svijetu.

²⁵⁸ *Ahilej*, božanstvo ljutog Sjeverca, poštovan u Tesaliji, najbolji helenski junak pod Trojom.

²⁵⁹ *Anhiz*, sin Kapisa i nimfe Temide, vladar u Dardanu, gradu-državi na Helespontu. U mladosti napasao stada na visokoj planini Idi u Troadi.

Anhizova ljubav s boginjom ljubavi, odnosno plodnosti Afroditom stoji u tijesnoj vezi s mitom o drevnim precima kao plemenskim starješinama koji, da bi osigurali plodnu godinu, svoju ljubav poklanjaju boginji ljubavi, odnosno plodnosti, kao što to čine Anhiz i sumersko-akadski junak božanskog porijekla Gilgameš koji svoju ljubav poklanja boginji Išhar.

To, dalje, ukazuje da plodnost, odnosno neplodnost godine zavisi od oplodne snage mjesnog starješine. U ime toga je mjesni starješina, odnosno vladar grada-države bio dužan da svake godine oplodi Majku Zemlju, iz čega se razvio netom opisani mit o plemenskim starješinama kao ljubavnicima boginja plodnosti.

slatku vodeći ljubav, na vrhuncima Íde
1010 šumòvitih gudura pune²⁶⁰ Èneju rodi²⁶¹.

Kirka, kćerka Hèlija boga, Hiperiónu štono je sin,
s mnogòpatnim ljubujuć' s Odisejem²⁶² Àgrija rodi,
i Làtina jakoga jošte, bez mane kojino bi²⁶³.

I Telègona²⁶⁴ na podstrek zlaćane Afròdite porodi ona.

1015 Oni odveć dalèko, u dúbini ostrva svetih,
nad Tírèjanim' slavljenim mnogo vladahu svima.

Kàlipso²⁶⁵ pak, među boginjam' dićna, s Odisejem slatku

---

²⁶⁰ Čitam s grafijom ὕληέσσης, *šumovite*, umjesto ἠνεμοέσσης, *vjetrovite*, kako je predložio F. Solmsen.

²⁶¹ *Eneja*, sin Afrodite i Anhiza, vladar u Dardaniji, oblasti kod Troade na Helespontu. Nakon razorenja Troje sa preostalim Trojancima i ostarjelim ocem Anhizom zaputio se u Južnu Italiju da bi u Laciju osnovao grad Lavinij, preteču Rima, zbog čega se i smatra praocem Rimljana, o čemu pjeva Vergilijeva *Eneida*.

²⁶² *Odisej*, sin Laerta i Antikleje, legendarni vladar na ostrvu Itaki. Pod Trojom se odlikovo hrabrošću, ustrajnošću i okretnim duhom.

²⁶³ Iz kazivanja da je čarobnica Kirka Odiseju na ostrvu Ajaji, odnosno Eji porodila sinove Agrija i posebno Latina, kao rodonačelnika italskog plemena Latina, da se zaključiti da je njezino ostrvo u vrijeme sastavljanja ovih stihova sa istoka premješteno na obale Tirenskog mora, o kojim predjelima Hesiod, ili drugi sastavljač gornjih stihova, ukoliko su interpolirani, ima nejasnu predstavu.

²⁶⁴ *Telegon*, sin čarobnice Kirke i junaka Odiseja. Nakon dugog vremena, saznavši da mu je otac Odisej, Telegon krenu u potragu za njim da bi na ostrvu Itaci, gdje ga je bacila bura, smrtno ranio Odiseja i potom se oženio njegovom ženom Penelopom koje je Kirka potom smjestila u područje Tirenije, odnosno Etrurije, gdje je Telegon vladao Tirenjanima, odnosno Etrurcima.

²⁶⁵ *Kalipso*, nimfa, kćerka Titana Atlanta, živjela na ostrvu Oigigiji u prostranoj spilji okruženoj izvorima, pašnjacima i čempresima.

Nema sumnje da njeno ime *Ona koja prekriva* ukazuje na boginju smrti. To znači da Odisejevo bjekstvo iz ljubavnog zagrljaja ove boginje smrti – koja ga je, pošto je nakon brodoloma dospio na njezino ostrvo, držala sedam godina –

vodeći ljubav, Nàusitōja i Nàusinōja rodi.
To su boginje vječne što sa ljudima smrtnim
1020 vodeći ljubav izròdiše porod bozima nalik.

<Ponovno zazivanje Muza>

Olimpske Muze, Zeusa egidònoše kćerke, deder
mi sada, vi lijepòrjeke, o koljenu pjevajte ženā.]

Spisak skraćenica citiranih djela i izvora:

- Đurić, *Istorija* – Đurić dr Miloš, *Istorija helenske književnosti*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva SR Srbije, Beograd 1972.
- Đurić, *Kroz helensku istoriju* – Đurić dr Miloš, *Kroz helensku istoriju, književnost i muziku*, Kosmos, Beograd 1955.
- Überweg-Heinze, *Grundriss* – Überweg-Heinze, *Grundriss der Geschichte der philosophie*, Bd. I, *Das Altertum*, Berlin 1920, hrsg. von K. Praechter.

---

ukazuje na trijumf života nad smrću.

Odisej je s nimfom, odnosno boginjom Kalipso imao sinove Nausitoja, Nausinoja, ali i Ausona, praoca Ausonā, autohtonog italiskog stanovništva na zapadnoj obali Srednje i Južne Italije, čija se zemlja po njemu nazivala Ausonija.

Dodajmo usput da su današnji separatisti iz Južne Italije svoju fiktivnu državu nazvali upravo Ausonijom, budući protivteža Padaniji, fiktivnoj državi separatista iz Sjeverne Italije. *Extrema tanguntur*.

Literatura:

- Bazala, Albert, *Hesiod*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1970.
- Burnet, J., *Early Greek Philosophy*, London 1930.
- Burnet, J., *Greek Philosophy from Tales to Plato*, London 1914.
- Chirist, Wilhelm, *Geschichte der griechischen Litteratur*, München 1905.
- Croiset, Alfred et Maurice, *Histoire de la literature grecque*, I–V, Paris 1887–1899.
- Đurić, dr Miloš, *Istorija helenske književnosti*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva SR Srbije, Beograd 1972.
- Đurić, dr Miloš, *Iz helenskih riznica*, Prosveta, Beograd 1959.
- Gigon, O., *Der Ursprung der griechischen Philosophie von Hesiod bis Parmenides*, Basel-Stuttgart 1968.
- Gomperz, Theodor, *Griechische Denker*, I–III, Leipzig 1893–1909; zweite Auflage 1912.
- Guthrie, W. K. C., *A History of Greek Philosophy*, I–V, London 1962–1978.
- Jaeger, W., *The Theology of the Early Greek Philosophy*, London 1967.
- Joel, K., *Geshichte der antiken Philosophie*, Tübingen 1921.
- Musić, dr August, *Povijest grčke književnosti*, I, Matica Hrvatska, Zagreb 1893.
- Sinclair, A. T., *A History of Classical Greek Literature from Homer to Aristotle*, London 1949.
- Tronski, M. J., *Istorija antičke književnosti*, Naučna knjiga, Beograd 1952. (Preveo s ruskog Miroslav Marković).
- Überweg-Heinze, *Grundriss der Geschichte der Philosophie*, I, *Das Altertum*, Berlin 1920, hrsg. von K. Praechter.
- Ulrich von Wilamowitz-Moellendorf, *Der Glaube der Hellenen*, I–II, Berlin 1931–32.
- Zeller, E., *Die Philosophie der Griechen in ihrer geschichtlichen Entwicklung*, I, hrsg. von W. Nestle, Leipzig 1928.